

Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?

En empirisk undersøkelse av et utvalg ledere i misjonsorganisasjoner

Åshild Stordrange

Det teologiske menighetsfakultetet

AVH 502 (55P)

Masteravhandling i diakoni

Vår 2010

Veileder: Leif Gunnar Engedal

Forord

Mange personer har bidratt på ulikt vis i arbeidet med denne masteravhandlingen. Jeg vil rette en stor takk til de som har hjulpet meg i skriveprosessen.

Først vil jeg takke de ni informantene som stilte opp til intervju. Deres bidrag har vært uvurderlige for gjennomføringen av denne oppgaven. Jeg har lært mye av deres erfaring, kunnskap og engasjement.

Takk til min veileder, Leif Gunnar Engedal, for viktige innspill og gode tilbakemeldinger underveis i arbeidet med oppgaven.

Takk til skrivegruppa, Mette Bøe, Eva Lee Løland og Anniken Alise Aarebrot for gode kommentarer og oppmuntringer.

En spesiell takk til mine foreldre, Reidun B. og Per S. Stordrange, for korrekturlesning og viktig støtte i løpet av skriveprosessen.

Oslo, mai 2010

Åshild Stordrange

Innhold

Forord.....	2
1. Innledning.....	6
1.1. Valg av tema og problemstilling	6
1.2. Avgrensning	9
1.3. Bakgrunn og motivasjon	10
1.4. Mine informanter.....	11
1.5. Metode	13
1.6. Annen forskning på temaet	18
2. En holistisk fattigdomsforståelse	19
2.1. Innledning	19
2.2. Verdensbilders betydning for å forstå fattigdom.....	20
2.3. Fattigdom som en klynge av uheldige omstendigheter.....	21
2.4. Fattigdom som mangel på sosial makt.....	25
2.5. Fattigdom som umyndiggjøring	26
2.6. En holistisk fattigdomsforståelse.....	29
2.7. Fattigdommens årsaker	32
2.8. Avslutning.....	33
3. Forvandlende utvikling som løsning på fattigdommen	34
3.1. Innledning	34
3.2. Forvandlende utvikling	34
3.3. Evangeliet om Jesus Kristus.....	36
3.4. Evangeliets rolle i forvandlende utvikling	36
3.5. Bærekraft som målet for forvandlende utvikling.....	38
3.6. Guds rike som målet for forvandlende utvikling.....	40
3.7. Kirkens rolle i forvandlende utvikling.....	41
3.8. Drøfting av sentrale elementer i teorien om forvandlende utvikling	42
3.9. Avslutning.....	43
4. Fattigdom.....	45

4.1.	Innledning	45
4.2.	Hva er fattigdom?	45
4.3.	Fattigdommens årsaker	50
4.4.	Oppsummering kapittel 4.....	56
5.	Religionens rolle i kampen mot fattigdom	58
5.1.	Innledning	58
5.2.	Fattigdomsbekjempelse i et religiøst univers	59
5.3.	Kultur og fattigdom	60
5.4.	Elementer ved religion som bidrar til fattigdom.....	61
5.5.	Manglende sammenheng mellom religion og fattigdom.....	67
5.6.	Sammenhengen mellom synd og fattigdom	68
5.7.	Oppsummering kapittel 5.....	71
6.	Evangeliets rolle i kampen mot fattigdom.....	73
6.1.	Innledning	73
6.2.	Eksempler på at det å ta i mot evangeliet bidrar til å komme ut av fattigdom	74
6.3.	Eksempler på at det å ta i mot evangeliet ikke bidrar til å komme ut av fattigdom.....	82
6.4.	Eksempler på at det å ta i mot evangeliet, kan medføre et verre liv	88
6.5.	Forvandling	89
6.6.	Oppsummering kapittel 6.....	96
7.	Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?	97
7.1.	Innledning	97
7.2.	Forvandlende utvikling som fattigdomsbekjempelse	98
7.3.	Forvandling av relasjonen mellom mennesket og Gud.....	100
7.4.	Forvandling av menneskers verdensbilder	100
7.5.	Forvandling av menneskets relasjon til seg selv.....	106
7.6.	Forvandling av menneskets relasjon til andre mennesker	110
7.7.	Forvandling av menneskets relasjon til samfunnet.....	112
7.8.	Forvandling av menneskets relasjon til naturen	116
7.9.	Kirkens rolle i kampen mot fattigdom	117
8.	Konklusjon	119

8.1. Å ta i mot evangeliet, kan bidra til å komme ut av fattigdom	119
8.2. Å ta i mot evangeliet, kan føre til et verre liv.....	120
8.3. Å være en kristen aktør, bidrar til å forstå andre menneskers tro.....	120
8.4. Evangeliet kan være en kilde til håp og mening, selv om man ikke kommer ut av fattigdom	120
8.5. Forslag til videre forskning	122
Litteraturliste	123

1. Innledning

1.1. Valg av tema og problemstilling

Fattigdom og fattigdomsbekjempelse er fenomener som studeres av mange og som fylles med ulikt innhold av forskjellige aktører og fagretninger. Den norske regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015 bygger på en forståelse av fattigdom som ”mangel på mulighet til å realisere det vi som mennesker oppfatter som et verdig liv ut fra våre egne vurderinger og ståsted.”¹ Videre vektlegges de følgende elementene i kampen mot fattigdom: viktigheten av inntekt, helse, utdanning, frihet fra undertrykkelse, samt det å ha en kulturell og sosial tilhørighet for ikke å bli isolert fra samfunnet.² Fordi fattigdom er en relativ størrelse, bruker man ofte en inntektsbasert definisjon for å måle såkalt absolutt fattigdom. FNs definisjon av absolutt fattigdom gjelder alle som tjener mindre enn 1,25 dollar om dagen. I 2005 levde 1,4 milliarder mennesker under denne inntektsgrensen, de fleste i Afrika sør for Sahara, Asia og Latin-Amerika.³

Da fattigdom er et viktig tema i denne oppgaven, vil jeg komme tilbake til diskusjonen om hva fattigdom er både i teoridelen og i empiridelen. Jeg legger Bryant Myers’ teori om forvandlende utvikling til grunn for denne oppgaven. Han forholder seg til en annen forståelse av fattigdom enn den FN og Utenriksdepartementet baserer seg på. Blant annet fokuserer han på sammenhengen mellom fattigdom og religion, en sammenheng som jeg opplever sjelden blir belyst i omtalen av fattigdom. For min egen fagretning, diakoni, synes jeg forholdet mellom religion og fattigdom er særlig relevant. Jeg er spesielt interessert i å finne ut hvorvidt evangeliet om Jesus Kristus kan spille en rolle i kampen mot fattigdom.

Norge er et av landene som bidrar for å bekjempe verdens fattigdom. Det norske utviklings-samarbeidet administreres av Norad, som er Norges direktorat for utviklingssamarbeid. En del av bistanden som gis fra Norad går via frivillige organisasjoner, blant annet norske misjonsorganisasjoner. 17 av Norges misjonsorganisasjoner mottar statlige bistandsmidler til sitt fattigdomsbekjempende arbeid. Disse kanaliseres gjennom misjonsorganisasjonenes

¹ Utenriksdepartementet: Vedlegg 1: ”Hva er fattigdom og hvem er de fattige”, i ”Kamp mot fattigdom! Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015” (2002), http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/planer/2002/kamp-mot-fattigdom/10.html?id=448590, oppsøkt 12.05.10

² Ibid

³ United Nations: “The Millenium Development Goals Report 2009”, (New York: 2009): 7, http://unstats.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2009/MDG_Report_2009_En.pdf, oppsøkt 12.05.10

paraplyorganisasjon, Bistandsnemnda. Siden misjonsorganisasjonenes arbeid består både av evangeliserende arbeid og diakonalt bistandsarbeid, er en forutsetning for å motta statlig bistand at de skiller mellom disse. Den statlige støtten gis med forutsetning om at midlene kun brukes til det fattigdomsbekjempende arbeidet, ikke det evangeliserende og kirkebyggende arbeidet.⁴ Misjonsorganisasjonene må dermed operere med en delt målsetning; en målsetning for det evangeliserende arbeidet og en annen målsetning for det fattigdomsbekjempende arbeidet. Implisitt i disse retningslinjene kan det synes som om det ligger en antakelse om at religion ikke har en vesentlig rolle å spille i kampen mot fattigdom. Med min oppgave ønsker jeg å belyse nettopp dette temaet: *religionens rolle i kampen mot fattigdom*.

Skillet mellom religion og utvikling ble nylig utfordret av en uttalelse som ble gitt på vegne av 23 kristne organisasjoner. Denne uttalelsen er blant annet underskrevet av de fem organisasjonene jeg har intervjuet. I utspillet slås det følgende fast:

Vi som mottar offentlige midler, respekterer de krav som Norad og de norske myndigheter har satt. Talløse evalueringer bekrefter dette. Men vi ønsker likevel å utfordre tenkningen om at religion og utvikling ikke må blandes. Går vi glipp av muligheter for å oppnå bedre resultater ved å late som om religion ikke finnes? Hvordan kan man drive utviklingsarbeid uten å utfordre, eller spille på lag med menneskers tro og verdier? Dersom religiøs tro skaper noe nytt og godt, - og dersom det er en god motivasjonsfaktor for positiv endring, hvorfor er det så farlig å la dette være en del av utviklingsarbeidet?⁵

De 23 lederne som står bak uttalelsen, etterlyser en større integrering av religion i utviklingsarbeidet. Jeg tolker derfor utspillet som en bekreftelse på at temaet jeg har valgt for denne oppgaven er svært samfunnsaktuelt.

Intensjonen min var å undersøke misjonsorganisasjonenes syn på forholdet mellom evangelisering og diakoni, samt å diskutere hvorvidt evangeliet om Jesus Kristus *bør* spille en rolle i kampen mot fattigdom. Jeg hadde også tenkt å undersøke misjonsorganisasjonenes forhold til Norad. Etter å ha foretatt intervjuene, samt transkribert dem, innså jeg at diskusjonen av de nevnte temaene ville kreve et større omfang enn det denne oppgaven gir rom for. Jeg har derfor valgt følgende problemstilling for min oppgave:

"Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?"

⁴ Bistandsnemnda: "Retningslinjer for å skille statlig subsidiert utviklingssamarbeid fra annen misjons og kirkelig virksomhet" i "Støtteformer og kriterier", (2008): 26, <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/readimage.aspx?WCI=GetByID&IMAGEID=6&DOCID=10256>, oppsøkt 10.05.10

⁵ Lemvik, Jørn et al: *Religion er viktig for utvikling*, (2010), <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/ReadImage.aspx?DOCID=165&QUALITY=10>, oppsøkt 15.05.10

Jeg vil gjøre det klart at jeg ikke mener at evangeliet om Jesus Kristus har som hovedmål å hjelpe mennesker ut av fattigdom. Slik jeg ser det, fører det å tro på evangeliet om Jesus Kristus til at mennesker blir forsonet med Gud, de får tilgivelse for sin synd og evig liv. (Joh 3,16). Intensjonen med denne problemstillingen er å undersøke hvorvidt det å ta i mot evangeliet *i tillegg* får konsekvenser i kampen mot fattigdom.

Ved å spørre *hvilken rolle* evangeliet kan spille i kampen mot fattigdom, bygger jeg på en antakelse om at evangeliet *kan* spille en rolle i kampen mot fattigdom. Samtidig åpner problemstillingen for at evangeliet kan spille en positiv rolle, en negativ rolle eller ingen rolle i det hele tatt.

Evangeliet om Jesus Kristus er det første sentrale begrepet i min problemstilling. Evangelium betyr budskap eller gode nyheter. I kristen sammenheng henviser det til fortellingen om Jesu tjeneste, død på korset og oppstandelse fra de døde. Disse begivenhetene utgjør sentrum i den kristne tro. Jesu liv kulminerte i hans død på korset, til soning for hele menneskehetens synder.⁶ Evangeliet om Jesus Kristus er spesielt viktig fordi det kun er gjennom å tro på Jesus Kristus som herre og frelser at mennesker kan få tilgivelse for sin synd og evig liv.⁷ Gjennom å ta i mot troen, dirigeres livet i retning av Guds rike.⁸ Når jeg bruker begrepet *å ta i mot evangeliet om Jesus Kristus*, tolker jeg dette som ensbetydende med det å bli en kristen.

Kirken som trosfellesskap representerer evangeliet om Jesus Kristus på jord. Da Kristus hadde fullført sin tjeneste på jord, konstituerte han kirken og ga den oppdraget å forkynne evangeliet om ham.⁹ I diskusjonen om evangeliets rolle i kampen mot fattigdom, ligger det derfor implisitt at jeg også vil undersøke kirkens rolle som representant for evangeliet i kampen mot fattigdom.

Fattigdom er det andre sentrale begrepet i min problemstilling. Begrepet vil bli diskutert både i kapittel 2 og i kapittel 4. *Kampen mot fattigdom* innebærer det arbeidet som gjøres for at mennesker kommer ut av sin fattigdom.

⁶ Bryant Myers, *Principles and Practices of Transformational Development*. (New York: Orbis Books, 1999), 33, 204

⁷ Myers, *Walking with the poor*, 208

⁸ Myers, *Walking with the poor*, 214

⁹ Myers, *Walking with the poor*, 37

Begrepet *land i sør* er en generell betegnelse for utviklingsland. Disse landene står i fokus for kampen mot fattigdom og befinner seg stort sett i Afrika sør for Sahara, Asia og Latin-Amerika.

Begrepet *diakoni* vil også bli omtalt i oppgaven. Den norske kirke definerer diakoni som ”Kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.”¹⁰ Når jeg i denne oppgaven bruker begrepet diakoni, forholder jeg meg til den norske kirkes definisjon. Bryant Myers bruker ikke begrepet diakoni. Men med sin teori om forvandlende utvikling forholder han seg til kirken som den sentrale aktøren. Jeg legger derfor til grunn for oppgaven at Bryant Myers’ begrep forvandlende utvikling kan forstås som diakoni, fordi han forankrer dette arbeidet i kirken.

Opgaven består av en teoridel, en empirisk del og en drøftingsdel. I kapittel 2 og 3 presenterer jeg Bryant Myers’ teori om forvandlende utvikling. Disse teorikapitlene fungerer først og fremst som en redegjørelse, da drøftingen av teorien kommer i kapittel 7. I kapittel 4, 5 og 6 presenterer jeg informantenes synspunkter på de sentrale temaene som skal bidra til å besvare min problemstilling. I kapittel 7 drøfter jeg informantenes svar i lys av teorien om forvandlende utvikling. Denne drøftingen utgjør grunnlaget for konklusjonen som presenteres i kapittel 8.

1.2. Avgrensning

Denne oppgavens omfang tillater ikke at jeg tar for meg alle de tilnærmingene til fattigdom som er mulig å innta. Jeg velger derfor ikke å gi noen utfyllende forklaring på fattigdommens økonomiske, geografiske eller antropologiske årsaker. I redegjørelsen av fattigdom vil temaer som berører disse fagfeltene likevel bli gjenstand for diskusjon.

Videre tar problemstillingen min høyde for å besvare hvorvidt evangeliet *kan* spille en rolle i kampen mot fattigdom. Både teorien og empirien vil åpne for spørsmål knyttet til om hvorvidt man *bør legge til rette* for at evangeliet kan spille en rolle i kampen mot fattigdom, for eksempel gjennom å forkynne evangeliet som en del av kampen mot fattigdom. Denne problemstillingen oppstår som en naturlig forlengelse av diskusjonen rundt evangeliets rolle i

¹⁰ Den norske kirke: *Plan for diakoni i Den norske kirke* (2007): 5, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18778>, oppsøkt 04.05.10

kampen mot fattigdom. Til tross for at temaer knyttet til dette spørsmålet vil bli reist som en del av oppgaven, kommer jeg ikke til å ta denne problemstillingen opp til videre drøfting.

I oppgaven bruker jeg også begreper som fattigdom, synd, evangeliet om Jesus Kristus og Guds rike. Disse er alle omstridte temaer innenfor teologien. Jeg kommer likevel ikke til å ta disse begrepene opp til videre diskusjon, men forholder meg til Bryant Myers' definisjoner.

Jeg kommer heller ikke til å foreta noen redegjørelse av evangeliets rolle i et misjons- og kirkehistorisk perspektiv. Dermed utelater jeg mye av den kritikken som kunne vært rettet mot kirkens rolle som maktinstitusjon opp gjennom historien. Jeg forholder meg først og fremst til de eksemplene informantene gir på evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Jeg kommer kun inn på historiske forhold i den grad informantene selv trekker det frem.

Med valget om å undersøke hvilken rolle evangeliet om Kristus kan spille i kampen mot fattigdom, har jeg bevisst valgt bort å studere hvilken rolle andre religioner spiller i kampen mot fattigdom. Andre religioner blir likevel omtalt både i teori- og empiridelen. Informantene nevner andre religioner i eksemplene de gir på sammenheng mellom religion og fattigdom, samt i diskusjonen om evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Ideelt sett burde jeg ha gitt flere religiøse aktører en stemme i diskusjonen om religion og fattigdom. Jeg erkjenner at det er urettferdig å la kristne aktører uttale seg om andre religioners forhold til fattigdom, uten at de som representerer de omtalte religionene kommer til orde. Hovedintensjonen min er å la informantene beskrive sin opplevelse av hvordan evangeliet bidrar i kampen mot fattigdom. Derfor blir det ikke gitt noen grundig gjennomgang av andre religioners forhold til fattigdom.

1.3. Bakgrunn og motivasjon

I løpet av mine studier har jeg studert fattigdom ut fra økonomiske, politiske og kulturelle perspektiv. Min opplevelse er at religion er et neglisjert tema i studiet av fattigdom, også i norsk bistand. Jeg er selv kristen, og derfor velger jeg å rette fokuset mot kristendommens rolle i fattigdomsbekjempelsen spesielt, fremfor å studere religion generelt.

I tillegg til å studere fattigdom som fag, har jeg også jobbet med fattigdomsbekjempende arbeid i praksis, nærmere bestemt i Rwanda i sentral-Afrika. Jeg har også jobbet som bistandskonsulent for de norske pinsemenigheters ytremisjon (PYM). Under mine opphold i

Rwanda har jeg ved flere anledninger møtt mennesker som opplever seg forvandlet og frigjort av evangeliet om Jesus Kristus. Dette styrket min interesse for evangeliets rolle i kampen mot fattigdom.

Med denne erfaringen til grunn, vekket Bryant Myers' teori om forvandlende utvikling umiddelbart engasjement da jeg ble introdusert for denne på diakonistudiet. Fordi Myers så tydelig holder den åndelige og den materielle verden sammen, utfordrer han en moderne innfallsvinkel hvor fattigdom studeres uavhengig av religion. Jeg valgte derfor å basere oppgaven min på hans teori. Fordi jeg var spesielt opptatt av evangeliets rolle, ikke religion generelt, valgte jeg representanter for misjonsorganisasjoner som mine informanter. Misjonsorganisasjonene bygger sin virksomhet på en overbevisning om at mennesker trenger å høre og ta i mot evangeliet om Jesus Kristus. I tillegg driver de et viktig arbeid for å bekjempe menneskers nød og fattigdom. Jeg synes derfor det var interessant å undersøke hvilken rolle de mente at evangeliet kunne spille i kampen mot fattigdom.

1.4. Mine informanter

Utvalget mitt består av 9 ledere i misjonsorganisasjoner. For å sikre at både misjons- og bistandsaspektet ble ivarettatt, valgte jeg å intervju både organisasjonenes generalsekretærer og ledere for bistandsavdelingene. Ett unntak her er Bistandsnemnda, som kun ble representert ved generalsekretær Jørn Lemvik siden organisasjonen først og fremst er en paraplyorganisasjon og ikke har en utstrakt misjonsvirksomhet som de øvrige organisasjonene. Misjonsalliansen skiller seg også ut ved at de ikke har en egen bistandsavdeling i organisasjonen. Derfor valgte jeg å intervju leder for utenlandsavdelingen, Tone Lindheim, for å ha to representanter for alle misjonsorganisasjonene.

Som paraplyorganisasjon kan Bistandsnemnda ses på som et talerør for de 17 misjonsorganisasjoner de representerer. Samtidig er de en selvstendig organisasjon, og jeg kan derfor ikke generalisere Bistandsnemndas synspunkter til å gjelde for alle disse 17 organisasjonene. De øvrige åtte informantene representerer fire av Bistandsnemndas medlemsorganisasjoner, som alle har en lang erfaring med misjonsvirksomhet. Jeg anser derfor utvalget mitt som velegnet til å illustrere tendenser i norske misjonsorganisasjoners syn på evangeliets rolle i

kampen mot fattigdom. Jeg skal nå gi en kort presentasjon av de forskjellige organisasjonene i utvalget:

Bistandsnemnda (Norsk Misjons Bistandsnemnd) er en paraplyorganisasjon for 17 misjonsorganisasjoner. Bistandsnemnda forvalter en avtale mellom disse 17 organisasjonene og Norad. Disse 17 misjonsorganisasjonene mottar årlig rundt 140 millioner norske kroner som kanaliseres gjennom Bistandsnemnda. Bistandsnemndas oppdrag er ”Å kjempe mot fattigdom og urettferdighet, for menneskers likeverd og for en god forvaltning av skaperverket. Gjennom dette blir Guds kjærlighet synlig.”¹¹ Bistandsnemnda driver ikke selv evangeliserende virksomhet, men de representerer 17 organisasjoner som alle driver misjon.¹²

Misjonsalliansen ble grunnlagt i 1901 og omtaler seg selv som ”en frittstående, diakonal misjonsorganisasjon”. Deres visjon er ”Vi gir livet en sjanse!” I tillegg har de en misjon som lyder som følger: ”Fattige og diskriminerte skal få møte Jesu kjærlighet i ord og handling. Sammen vil vi kjempe for å frigjøre de ressurser og muligheter Gud har gitt oss alle.”¹³

Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) ble grunnlagt i 1891 og omtaler seg selv som ”en fri og selvstendig misjonsorganisasjon på luthersk grunn.” Organisasjonens motto er ”Verden for Kristus”. Visjonen er at Bibelens budskap skal formidles til mennesker i utlandet og Norge.¹⁴

Det Norske Misjonsselskap (NMS) er Norges eldste misjonsorganisasjon og ble grunnlagt i 1842. Den omtaler seg selv som ”en selvstendig organisasjon innenfor Den norske kirke (Dnk) og et redskap for å realisere denne kirkens misjonsoppdrag.” NMS’ visjon er ”En levende, handlende og misjonerende kirke i alle land.”¹⁵

De norske pinsemenigheters ytremisjon (PYM) er en koordinerings- og serviceorganisasjon for norske pinsemenigheters misjonsarbeid. Pinsemenighetenes misjonsvirksomhet startet i

¹¹ Bistandsnemnda: *Bistandsnemndas overordnede strategi for perioden 2007-2011* (2008): 2, <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/readimage.aspx?WCI=GetByID&IMAGEID=1&DOCID=10256>, oppsøkt 11.05.10

¹² Bistandsnemnda: *Vedtekter* (2007): 1, <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/ReadImage.aspx?DOCID=107&QUALITY=10>, oppsøkt 11.05.10

¹³ Misjonsalliansen: http://www.misjonsalliansen.no/pages/ma_side.aspx?nr=608, http://www.misjonsalliansen.no/pages/ma_side.aspx?nr=477, oppsøkt 11.05.10

¹⁴ NLM: <http://www.nlm.no/index.php?pid=1009>, oppsøkt 11.05.10

¹⁵ NMS: <http://www.nms.no/om-nms/category110.html>, oppsøkt 11.05.10

1910. PYMs overordnede mål er ”å synliggjøre evangeliets kraft til frelse og gi uttrykk for Guds kjærlighet til mennesker, uansett rase, sosial status eller religion.”¹⁶

Representantene for de valgte organisasjonene er følgende:

For Bistandsnemnda (BN): Generalsekretær Jørn Lemvik.

For Misjonsalliansen (MA): Generalsekretær Arnt Jerpstad og leder for utenlandsavdelingen; Tone Lindheim.

For Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM): Generalsekretær Ola Tulluan og leder for bistandsavdelingen Elin Vannes.

For De norske pinsemenigheters ytremisjon (PYM): Generalsekretær Bjørn Bjørnø. Den andre informanten har valgt å stå uten navn. Hun vil bli omtalt som PYM 2.

For Det Norske Misjonsselskap (NMS): Generalsekretær Kjetil Aano og leder for diakoni og bistandsavdelingen Jakob Vea.

I presentasjonen av informantenes synspunkter i kapittel 4, 5 og 6 vil informantene bli omtalt med navn og organisasjonstilhørighet. For enkelhets skyld vil organisasjonsnavnene bli forkortet slik de er presentert ovenfor.

1.5. Metode

1.5.1. Kvalitativt intervju som forskningsmetode

David Silverman argumenterer for at valg av forskningsmetode skal gjøres ut fra i hvor stor grad den bidrar til å løse forskerens problemstilling.¹⁷ I følge Steinar Kvale er kvalitativt forskningsintervju en metode som forsøker å innhente informasjon om informantens livsverden. Det åpner for at informanten kan beskrive sin forståelse av og forhold til de

¹⁶ PYM: *Organisasjonsdokumentet: Statutter, retningslinjer og vedtekter for alle PYMs organer og virksomheter* (2008): 3, 7, <http://www.pym.no/pym/vedlegg/55PYMs%20organisasjonsdokument%202008.pdf>, oppsøkt 11.05.10

<http://www.pym.no/sider/tekst.asp?side=738>, oppsøkt 15.05.10

¹⁷ David Silverman, *Interpreting qualitative data* (London, SAGE Publications, 2006), 34-36

fenomenene som er tema for intervjuet.¹⁸ Bridget Byrne hevder at en positiv egenskap som ofte nevnes ved det kvalitative forskningsintervju er dets evne til å nå et nivå av dybde og kompleksitet som er utilgjengelig for andre tilnæringsmåter. Sammenlignet med spørreskjema, blir kvalitativt forskningsintervju av mange ansett som en bedre egnet metode for å få tilgang på informantenes holdninger og verdier, da disse vanskelig kan formidles i et avkrysningsskjema.¹⁹

Med problemstillingen ”Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?” anså jeg forskningsintervju som den best egnede metoden for å gi svar på mitt spørsmål. Å skulle beskrive hvilken *rolle* evangeliet kan spille, forutsatte at informantene fikk muligheten til å gå i dybden i sine svar. På samme måte som Kvale beskriver det kvalitative forskningsintervju, fikk informantene mulighet til å beskrive sitt forhold til de fenomenene som ble tatt opp under intervjuene. De fikk også gi eksempler i form av fortellinger fra partnerkirkenes virksomhet i land i sør. Under intervjuene tok jeg opp store temaer som fattigdom, religionens rolle i kampen mot fattigdom, samt evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Gjennom å foreta intervjuer fikk jeg mulighet til å høre både informantenes holdninger og synspunkter på temaene jeg tok opp, men de fikk også mulighet til å gi mer dyptgående beskrivelser som gjorde det lettere å forstå de eksemplene de nevnte. Jeg anså derfor intervju som den best egnede metoden for å innhente datamateriale som kunne bidra til å besvare min problemstilling.²⁰

1.5.2. Gjennomføring av intervjuene, transkripsjon og analyse

Siden jeg valgte informanter etter kriteriet om lederstilling i de ulike misjonsorganisasjonene, var det en forholdsvis lett oppgave å rekruttere informanter. Jeg tok selv kontakt med informantene og avtalte intervju på e-mail eller telefon. Alle informantene unntatt Kjetil Aano (NMS) fikk tilsendt informasjonsskriv på e-mail, hvor jeg gjorde rede for temaene som ville bli tatt opp under intervjuet. Informasjonsskrivet var sammen med prosjektet, godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). I informasjonsskrivet ble det gjort tydelig at informantene ville bli indirekte identifiserbare i oppgaven, siden jeg skulle navngi

¹⁸ Steinar Kvale, *Det kvalitative forskningsintervju*. (Oslo, Ad Notam Gyldendal, 1997), 40

¹⁹ Byrne gjengitt i Silverman, *Interpreting qualitative data*, 114

²⁰ Deler av dette avsnittet har vært gjengitt i Stordrange, Åshild: ”Faglig essay MET 509”, (Oslo, Det teologiske menighetsfakultetet, Vår 2009).

organisasjonene de representerer. De fleste av informantene valgte å stå med fullt navn i den ferdige oppgaven.

Jeg valgte en semi-strukturert metode for intervjuene mine. Dette innebar at jeg forholdt meg til en intervjuguide som var styrende for intervjuet, men som ga rom for endringer underveis i intervjuet. Intervjuene ble preget av at informantene fikk spillerom til å fortelle forholdsvis fritt om de temaene jeg spurte dem om. Jeg hadde også en tidsramme på cirka en og en halv time for intervjuene. Dette begrenset også intervjuet, og ofte rakk jeg ikke å stille alle spørsmålene i intervjuguiden. Jeg baserte intervjuene på fem temaer. Disse var *menneskesyn, fattigdom, forholdet mellom religion og fattigdom, forholdet mellom evangelisering og diakoni og forholdet mellom misjonsorganisasjonene og Norad*. Intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Lydfilene vil bli slettet etter at oppgaven er ferdig.

Etter å ha foretatt intervjuene, transkriberte jeg selv intervjuene. Datamaterialet jeg samlet inn under intervjuene utgjorde 222 sider. Jeg så meg derfor nødt til å begrense problemstillingen min til kun å gjelde evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Opprinnelig hadde jeg tenkt å diskutere forholdet mellom evangelisering og diakoni i kampen mot fattigdom. Jeg hadde også tenkt å ta opp misjonsorganisasjonens forhold til Norad. Av plasshensyn måtte disse temaene kuttes.

Kvale nevner meningskategorisering som en av de ulike tilnæringsmåtene man kan innta til intervjuanalyse. Kategoriseringen bidrar til å redusere og strukturere intervjuets innhold.²¹ Jeg valgte meningskategorisering som tilnæringsmåte i analysen av intervjudataene. Det gjorde jeg ved å ta utgangspunkt i de fem temaene som dannet grunnstrukturen i intervjuene. De fem nevnte temaene måtte som nevnt reduseres til tre; fattigdom, religion og fattigdom, og evangeliet og fattigdom. Jeg tok deretter for meg hver kategori ved å samle informantenes beskrivelser av og synspunkter på de ulike temaene. Til sist delte jeg opp hvert tema i underkategorier etter å ha fått oversikt over informantenes synspunkter på de ulike temaene. Disse kategoriene utgjorde disposisjonen og undertitlene i analysen. Intervjuenes styrke er her at jeg har fått tilgang til detaljerte beskrivelser og fortellinger hvor informantene har fått mulighet til å gå i dybden i temaene. Samtidig er hver informants beskrivelse unik. Informantenes svar har vært vanskelig å kategorisere. En svakhet ved intervju som metode er at flere av nyansene i informantenes svar utelates i analysen. Jeg har vært nødt til å gi

²¹ Kvale, *Det kvalitative forskningsintervju*, 125

generelle presentasjoner av informantenes beskrivelser. Dermed måtte jeg utelate mange av detaljene som beriket informantenes svar. Jeg har bevisst etterstrebet å beholde sitatens muntlige form. Alle informantene har fått sjekket de direkte sitatene jeg bruker fra intervjuene.

1.5.3. Generaliserbarhet og validitet

I følge Steinar Kvale måles generaliserbarhet gjennom samsvaret mellom forskningskasuset og det som skjer mer allment i samfunnet.²² Jeg rekrutterte ledere for misjonsorganisasjoner fordi jeg ville undersøke misjonsorganisasjonenes syn. Under intervjuene opplevde jeg likevel at informantene noen ganger måtte svare på vegne av seg selv, andre ganger på vegne av organisasjonen. Dette ble tydelig i et av intervjuene hvor informanten sa ”Vi er hele tiden i et grenseland her, mellom hva jeg mener og hva organisasjonen mener.” En annen informant sa ”Der tror jeg vi har litt ulike synspunkter.” Jeg vil derfor legge dette forbeholdet til grunn når jeg tolker resultatene av analysen. Under intervjuene ble det tydelig at informantene stort svarte i ”jeg-form” i diskusjonen om hva fattigdom er. Det samme gjaldt sammenhengen mellom religion og fattigdom, samt sammenhengen mellom evangeliet og fattigdom. I analysen anser jeg informantens svar i ”jeg-form” for å være uttrykk for hans eller hennes private synspunkter. I de tilfellene hvor informanten svarer i ”vi-form” anser jeg svarene for å være generaliserbare til å gjelde organisasjonen de representerer. Svarene bidrar uansett til å belyse tendenser blant misjons- og bistandslederens synspunkter på hvilken rolle evangeliet kan spille i kampen mot fattigdom

Jeg har valgt å intervju norske representanter for misjonsorganisasjoner som opererer i 40 ulike land.²³ Siden jeg valgte informantene etter kriteriet om lederstilling i organisasjonen, har jeg ikke tatt hensyn til hvilke land informantene har erfaring fra eller kjennskap til. For å diskutere evangeliets rolle i kampen mot fattigdom, ville jeg optimalt sett gitt rom for flere stemmer fra de landene som utgjør hovedfokuset for kampen mot fattigdom. Informantene må

²² Kvale, *Det kvalitative forskningsintervju*, 163

²³ Bistandsnemnda: <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/news.asp?n=5007>, oppsøkt 15.05.10

dermed svare på vegne av sine partnerkirker i sør. Det hadde selvsagt vært interessant selv å få intervju misjonsorganisasjonenes samarbeidspartnere i sør.²⁴

Forskningens validitet berører spørsmålet om det som rapporteres representerer en del av en ekstern sannhet eller virkelighet.²⁵ Silverman hevder at intervjuer prinsipielt sett kan behandles som rapporteringer av eksterne virkeligheter, og dermed oppnå et adekvat validitetsnivå for forskningen.²⁶ Jeg anser derfor mine informaners svar som gyldige representasjoner av deres opplevde virkelighet. Samtidig kan det at jeg baserer mine resultater på informantenes eksempler, bidra til å svekke forskningens validitet, fordi disse resultatene er vanskelige å etterprøve.

1.5.4. Potensielle feil eller påvirkning av resultatene

Intervjuene forløp stort sett uten komplikasjoner. Et unntak var intervjuet med Arnt Jerpstad (MA), som ble avbrutt to ganger på grunn av at batteriet gikk tomt. Det var dermed deler av intervjuet som forsvant fra opptaket. Dette utgjorde kun en minimal del av intervjuet, men det kan likevel ha ført til at nyanser i Jerpstads svar har forsvunnet. Jeg nevner det derfor som en potensiell kilde til feiltolkning. I tillegg forsvant lydfilen fra intervjuet med Elin Vannes (NLM) i forbindelse med en oppdatering som ble gjort på PC-en hvor lydfilen var lagret. Intervjuet var allerede transkribert, men jeg fikk ikke dobbelsjekket sitatene opp mot lydbåndet slik jeg har fått gjort med de andre intervjuene. Dette kan være en potensiell kilde til feiltolkning.

Før intervjuet fant sted, fikk informantene tilsendt et informasjonsskriv hvor jeg orienterte om de fem temaene jeg ville ta opp under intervjuet. Svarene informantene ga, kan derfor ha blitt preget av den informasjonen de fikk i forkant av intervjuet.

Et kjennetegn ved det kvalitative forskningsintervju er at intervjudataene produseres av samspillet mellom intervjuer og informant. Det at jeg som intervjuer setter agendaen for intervjuet, kan prege hvilke svar jeg får fra informanten.²⁷ Intervjuet med PYM 2 ble for

²⁴ Deler av dette avsnittet har vært gjengitt i Stordrange, Åshild: "Faglig essay MET 509", (Oslo. Det teologiske menighetsfakultetet, Vår 2009)

²⁵ Kvale, *Det kvalitative forskningsintervju*, 164-166

²⁶ Silverman, *Interpreting qualitative data*, 144

²⁷ Silverman, *Interpreting qualitative data*, 112

eksempel preget av at jeg allerede har kjennskap til enkelte av eksemplene som ble nevnt, siden jeg har jobbet for PYM.

Da det er jeg som intervjuer som setter agendaen for intervjuet, vil mitt eget syn på evangeliets rolle i kampen mot fattigdom, prege informasjonen jeg får. Dette gjelder både gjennom valg av spørsmål jeg stiller, valg av tid informanten får til å besvare hvert spørsmål, graden og eventuelt ladningen av respons som jeg gir på informantens svar, stillhet, avbrytninger og så videre. Jeg har forsøkt å etterstrebe en så nøytral rolle som mulig, og å belyse temaene fra flere vinkler. Likevel vil mitt eget ståsted farge det endelige produktet av intervjuene.

1.6. Annen forskning på temaet

Andre studenter har gitt verdifulle bidrag til feltet. Jeg har hatt god nytte av Sindre Olav Edlands masteravhandling: "Religionens rolle i bistand. En kvalitativ studie av et utvalg bistandsarbeidere fra Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp." Informantene hans gir et viktig bidrag til hvordan religion spiller inn i bistandsarbeid. Edland tar ikke opp kristendommens posisjon blant andre religioner, men snakker om religion generelt. Et annet viktig bidrag til diskusjonen om evangeliets rolle i kampen mot fattigdom er Åse Linn Vålansmyrs avhandling "Forkynn evangeliet, om nødvendig med ord? Hvilken rolle bør den verbale evangelieforkynnelsen spille i Kirkens internasjonale diakonale oppdrag til mennesker som lever i fattigdom?" Vålansmyr retter et sterkest fokus på den verbale evangelieformidlingen, og baserer seg i likhet med meg på Bryant Myers' teori om forvandlende utvikling.

2. En holistisk fattigdomsforståelse

2.1. Innledning

Bryant Myers' teori om forvandlende utvikling danner det teoretiske grunnlaget for min oppgave. Bryant Myers er professor i forvandlende utvikling ved Fuller teologiske seminar. Til grunn for Myers teori om forvandlende utvikling ligger hans tolkning av et bibelsk verdensbilde. Han legger stor vekt på religiøse og kulturelle verdensbilders betydning for å forstå fattigdom. Jeg starter dermed med å redegjøre for Myers syn på forskjellen mellom et moderne, et tradisjonelt og et bibelsk verdensbilde. Deretter tar jeg opp hva fattigdom er. I presentasjonen av fattigdom vil jeg gi en kort redegjørelse av Robert Chambers teori om fattigdomsfellen, samt John Friedmans teori om at fattigdom skyldes at mennesker mangler tilgang på sosial makt. Deretter presenterer jeg Jayakumar Christians teori om fattigdom som umyndiggjøring, som baserer seg på Chambers og Friedman sine teorier. Christians teori baserer seg på at fattigdommen også har en åndelig dimensjon.

Myers selv bygger opp teorien sin ved å legge til en åndelig dimensjon til Robert Chambers og John Friedmans teorier. I tillegg fyller han ut Christians teori om fattigdom som umyndiggjøring. Myers bygger også på Ravi Jayakarans teori om fattigdom som mangel på frihet til å vokse, men av plasshensyn velger jeg å utelate denne. Jeg opplever at de tre andre teoriene gir en dekkende beskrivelse av de viktigste elementene i Myers' fattigdomsforståelse.

Fordi Myers' teori bygger på de tre nevnte teoriene, må disse presenteres for å kunne gi en fullgod presentasjon av denne. Med de nevnte teoriene som bakgrunn, vil jeg til slutt presentere Myers holistiske fattigdomssyn, som baserer seg på at fattigdommens hovedårsak er synd.

Til sist vil jeg gjøre oppmerksom på at Myers bruker kategoriene "fattig" og ikke-fattig". De fattige kommer til å bli beskrevet i den påfølgende diskusjonen om hva fattigdom er. De ikke-fattige er de menneskene som besitter maktposisjonene i samfunnet, på lokalt, nasjonalt eller globalt nivå.²⁸

²⁸ Myers, *Walking with the poor*, 63-64

2.2. Verdensbilders betydning for å forstå fattigdom

Som utgangspunkt for diskusjonen om fattigdom, er Myers opptatt av å diskutere hvilke verdensbilder man bygger sin forståelse av virkeligheten på. Dette er viktig fordi menneskers verdensbilder former deres syn på fattigdom, fattigdommens årsak og hvilke verktøy som trengs for å komme ut av fattigdommen. I følge Myers medførte opplysningstidens paradigmeskifte et nytt og moderne verdensbilde. Dette verdensbildet bygger på et skille mellom den åndelige, overnaturlige verden, og den materielle, fysiske verden. Den åndelige verden er den usynlige arenaen hvor Gud, Allah og de åndelige kreftene opererer. Den materielle verden er vitenskapens arena, som kan høres, sees, berøres og luktes. Det moderne verdensbildet preget av dikotomien mellom den åndelige og den materielle verden, preger vesten i særlig grad, men importeres også til andre kulturer som en del av modernitetens verdisett. Dette verdensbildet preger i følge Myers også dagens vestlige kirke, samt vestlig teologi. Det moderne verdensbildet preger også hvordan kirkene ser på forholdet mellom evangelisering og sosialt arbeid. Evangeliseringen tilhører den åndelige verden, mens det sosiale arbeidet tilhører den materielle verden. Myers hevder derimot at dette er en falsk dikotomi som forleder kristne til å tro at Guds frelsesverk kun involverer den åndelige verden, ikke den materielle.²⁹

Myers selv hevder at det moderne verdensbildet ikke samsvarer med det verdensbildet som presenteres i Bibelen. Han er kritisk til å definere utviklingsarbeid atskilt fra den religiøse sfæren. I sin omtale av verdensbilder baserer Myers seg på Paul Hieberts presentasjon av forskjellen mellom det moderne og det tradisjonelle verdensbildet. I følge Hiebert opererer tradisjonelle kulturer med et holistisk verdensbilde, som holder den religiøse, usynlige verden og den materielle, synlige verden sammen. Sammenkoblingen mellom disse sfærene skjer i det Hiebert kaller "Low religion". Dette er arenaen for "det onde øyet", magi, sjamaner, ånder, og forfedres virksomhet. Her foregår det forbannelser, velsignelser og ofringer. Aktørene på denne arenaen har i følge tradisjonell kultur og religion tilgang både til de åndelige kreftene og til den materielle verden. Det er på denne arenaen man kan "forhandle" med den usynlige verdens makter. Fordi den moderne verdenen ikke forholder seg til, og langt mindre tror på denne virkeligheten, lider den under det Hiebert kaller "The excluded middle". I kampen mot fattigdom overser de vestlige bistandsaktørene hvor stor plass dette åndelige mellomstaket har i tradisjonelle kulturer. For mange som lever i en tradisjonell

²⁹ Myers, *Walking with the poor*, 5-6

kultur, er det her man søker svar på fattigdommens årsak, samt hvordan man kan finne en løsning på fattigdommen.³⁰

Myers hevder videre at det bibelske verdensbildet ligger nærmere det tradisjonelle enn det moderne verdensbildet. Det bibelske verdensbildet er holistisk fordi det ikke settes et skille mellom den fysiske og den åndelige verden. Det at Gud valgte å bli menneske impliserer at et kristent verdensbilde må holde det fysiske og åndelige sammen. Dette verdensbildet må videre ligge til grunn for en fattigdomsbekjempelse i kristen regi. Gjennom sin tjeneste på jord demonstrerte Jesus at evangeliet³¹ må forkynnes både i ord, gjerning og i tegn.

Evangeliet forkynt i ord innebærer verbal proklamering og undervisning i teologi. Evangeliet forkynt i gjerninger innebærer sosialt arbeid eller diakoni. Evangeliet forkynt som tegn innebærer overnaturlige hendelser som tegn, under og bønnesvar. Disse tre må holdes sammen for å gi en troverdig versjon av evangeliet om Jesus Kristus. Myers sier det slik:

”Words clarify the meaning of deeds. Deeds verify the meaning of words. Most critically, signs announce the presence and power of One who is radically other and who is both the true source of all good deeds and the author of the only words that bring life in its fullest.”³²

Kristne aktører må derfor holde det åndelige og det materielle sammen fremfor å basere seg på et moderne verdensbilde som setter et skarpt skille mellom den åndelige verden og den materielle verden. Forkynnelsen av evangeliet må derfor skje både i ord gjerning og tegn uten å skilles fra hverandre.³³

2.3. Fattigdom som en klynge av uheldige omstendigheter

Robert Chambers beskriver fattigdom som å leve i en klynge av uheldige forhold, som han kaller ”fattigdomsfellen”. Chambers tar utgangspunkt i husholdet i sin beskrivelse av fattigdom. Dette gjør han fordi husholdet er den primære økonomiske enheten for produksjon, inntektsinntjening, og forbruk. I følge Chambers innebærer fattigdom å være fanget i fem uheldige omstendigheter som hver og en forsterker hverandre; materiell fattigdom, fysisk svakhet, isolasjon, sårbarhet og avmakt.

³⁰ Hiebert gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 7-8

³¹ Evangeliet vil bli grundigere presentert i 3.3. Evangeliet om Jesus Kristus

³² Myers, *Walking with the poor*, 10

³³ Myers, *Walking with the poor*, 8-10

Tradisjonelt har fattigdom blitt ansett som en mangelsykdom. Chambers kaller denne tolkningen av fattigdom for materiell fattigdom, og den er én av de fem omstendighetene som bidrar til å holde husholdet nede i fattigdom. Husholdet får ikke dekket grunnleggende behov som vann, mat, bolig, land. Videre preges husholdet av at man eier lite land, har en dårlig bolig, og at familiens inntekt er usikker og varierende. Pengene man tjener går derfor med til å tilfredsstille umiddelbare behov.³⁴

På grunn av dårlig ernæring og dårlig helse, preges husholdet også av fysisk svakhet. Familiens hverdagsliv bærer preg av sterk avhengighet av at de aktive voksne tjener penger og sørger for ernæring og stell av familiens barn, eldre og syke. Fordi de friske og sterke voksne sjelden besitter nok tid og energi til å klare å forsørge hele familien, blir husholdet ofte preget av fysisk svakhet.³⁵

Den tredje faktoren i fattigdomsfella er isolasjon. Husholdet preges av at man er isolert fra omverdenen både fysisk og kunnskapsmessig. Fordi man lever i periferien, med dårlig infrastruktur og i avstand fra byene, har man heller ikke tilgang til viktige tjenester, kapital og informasjon. Husholdet er stort sett låst til nabolaget på grunn av forpliktelser til sjefer, nedbetaling av gjeld, samt at de mangler transportmidler for å kunne forflytte seg. Ofte har de ikke radio, noe som gjør at man ikke er informert om hendelser som skjer utenfor sine nære omgivelser. I tillegg mangler familiens medlemmer utdanning og er ofte analfabeter. Uten lese- og skriveferdigheter er de lite orientert om hvilke muligheter de har til politisk påvirkning, samt hvilken tilgang som finnes på juridisk rådgivning. Fordi de sjelden deltar på offentlige arrangementer får de heller ikke tilgang på allmenn opplysning om for eksempel helse og jordbruk.³⁶

Videre preges husholdet av sårbarhet. Denne kommer til uttrykk gjennom de fattiges manglende muligheter til å spare. Uten en økonomisk buffer blir de særlig hardt rammet av uventede kriser, for eksempel hvis naturkatastrofer, krig, ulykker og sykdom inntreffer. Naturmessige omstendigheter som tørke og flom spiller også inn på jordbruksavlingene og kan skape matmangel. I tillegg har de store utgifter knyttet til kulturelle konvensjoner og sosiale krav, som medgift, bryllup og begravelser. Sårbarheten kommer også til uttrykk

³⁴ Robert Chambers, *Rural Development: Putting the Last First*. (London, Longman Scientific & Technical, 1983), 109

³⁵ Chambers, *Rural Development*, 109-110

³⁶ Chambers, *Rural Development*, 110

gjennom de fattiges uproduktive forbruk. Dette kan innebære alkohol, narkotika eller annet dyrt forbruk som svekker husholdet. Utgifter av denne type kan skyldes de fattiges dårlige dømmekraft, men også uflaks i forretninger og investeringer. Når enkelte eller flere av disse uforutsette hendelsene inntreffer, blir de fattige ribbet for inntekt, noe som gjør at fattigdommen forsterkes ytterligere.³⁷

Den siste faktoren i fattigdomsfellen er avmakt. Denne blir synlig ved at de fattige mangler innflytelse i de beslutningsprosessene som påvirker livene deres. Dermed blir de et lett bytte for utnyttelse av maktinnehaverne i lokalsamfunnet. De mektige beskrives gjerne som den lokale elite. Disse maktinnehaverne kan inkludere pengeutlånere, handelsmenn, jordeiere, politi og offentlige tjenestemenn. Denne eliten fanger ressursene og fordelene som de fattige trenger, både når det gjelder jord, kreditt og markedstilgang. I tillegg utøver den lokale eliten svindel, pengeutpressing og vold for å plyndre de fattige. Mangelen på utdanning gjør de fattige mer sårbare for denne type lureneri. De fattige har også en svak maktposisjon når det gjelder å forhandle seg frem til gode arbeids- og lønnsforhold, lånerenter eller til å få ordentlig pris for varene sine på markedet. I visshet om de rikes maktposisjon og allianser i samfunnet, deltar ikke de fattige i politisk aktivitet som kan true mulighetene deres for arbeid, lån eller beskyttelse. De aksepterer dermed avhengigheten til de mektige i frykt for represalier, og fordi det lønner seg på kort sikt.³⁸ Chambers' fattigdomsfelle illustreres i figuren under:

³⁷ Chambers, *Rural Development*, 110-118

³⁸ Chambers, *Rural Development*, 110-113, 131-133

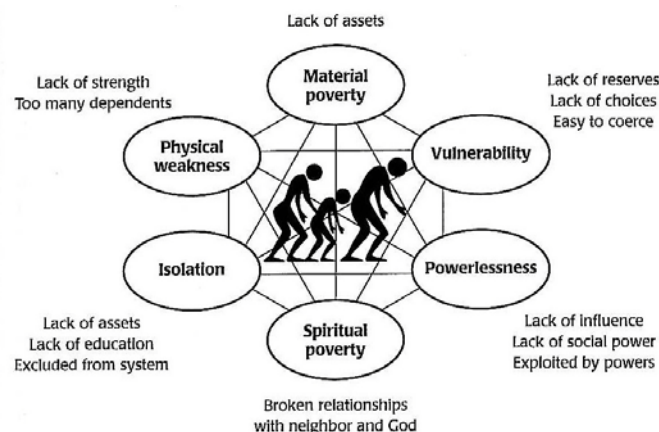

Figure 3-2 : The poverty system of the household.
(Adapted from Chambers 1983, 110)

39

I følge Chambers preges fattigdommen av at man er fanget i en klynge av disse fem uheldige omstendighetene som gjensidig påvirker og forsterker hverandre. Chambers medgir at modellen kan synes å overdrive de fattiges situasjon. Det finnes selvsagt unntak, og de ulike fem faktorene har ikke like sterk forklaringskraft i alle fattige samfunn. Fordi modellen tar sikte på å beskrive rural fattigdom, er den for eksempel mindre egnet til å forklare urban fattigdom. Chambers hevder likevel at fattigdomsfellen i all hovedsak er gyldig for å forklare den rurale fattigdommen i sør- og sørøst-Asia, Afrika og i Latin-Amerika.⁴⁰

Myers legger til en sjettede faktor i Chambers' modell: åndelig fattigdom. Denne er lagt til i modellen ovenfor og er ikke en del av Chambers' modell. I tillegg hevder han at det ligger en åndelig dimensjon til grunn for alle de seks fattigdomsfaktorene. I følge ham er avmakt også knyttet til frykt for ånder og forfedre. Den fysiske svakheten blir også ofte forbundet med åndelige årsaker. De fattige er også isolert fra Gud og Bibelen, og sårbarheten knytter seg også til at de må skaffe penger til heksedoktorer for å beskytte seg mot onde ånder. Den åndelige virkeligheten forklarer de ikke-fattiges dominerende og bedragerske aktivitet overfor de fattige. I tillegg forklarer den de fattiges destruktive atferd som bidrar til å opprettholde husholdets fattigdom. Den åndelige dimensjonen forklarer også husholdets eksistensielle fattigdom: tanken om at man er verdiløs og at det ikke er mening i tilværelsen. Det er derfor

³⁹ Chambers gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 67. Kategorien "Spiritual poverty" er lagt til av Myers og er ikke en del av Chambers' modell.

⁴⁰ Chambers, *Rural Development*, 111

nødvendig å ha et holistisk syn på det åndelige og materielle hva angår mennesker og de systemene de lever i, for å få et komplett bilde av fattigdommen.⁴¹

2.4. Fattigdom som mangel på sosial makt

John Friedman utvider avmaktsperspektivet i Chambers' fattigdomsforståelse. Han hevder at fattigdom skyldes mangel på sosial makt og legger dermed et sterkere fokus på fattigdommens strukturelle årsaker. For å forklare fattigdommen tar han utgangspunkt i samfunnets fire store maktdomener. Det sivile samfunn besitter sosial makt. Det er her husholdet, kirker og frivillige organisasjoner opererer. Videre er staten en viktig maktinstans i samfunnet som besitter lovgivende og utøvende makt. Det politiske samfunnet besitter politisk makt og inkluderer politiske organisasjoner og partier. Aktørene i næringslivet besitter økonomisk makt. Næringslivet er også sterkt tilknyttet og påvirkes av den globale økonomien og transnasjonale selskaper. En beskrivelse av Friedmans modell følger nedenfor:

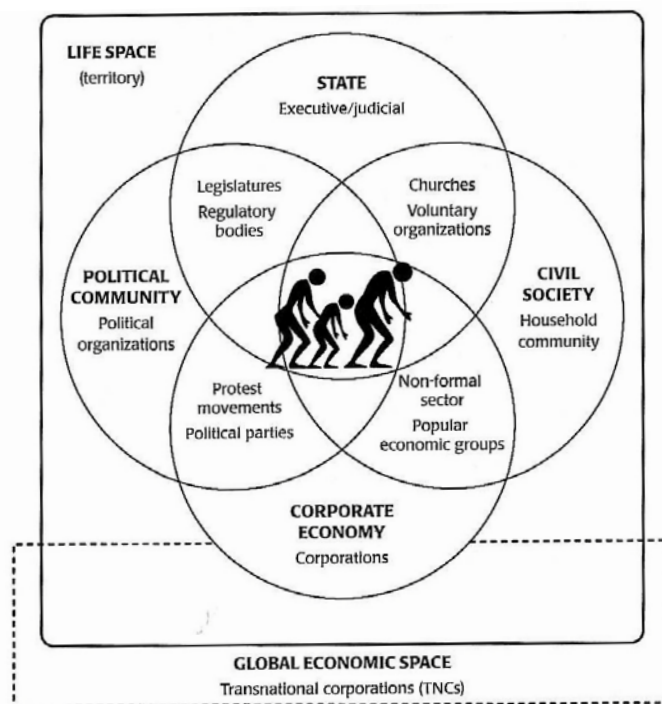

Figure 3-3: Life space for the household and the four arenas of social practice. (Friedman 1992, 27)

42

⁴¹ Myers, *Walking with the poor*, 66-69

⁴² Myers, *Walking with the poor*, 70

Staten, det politiske samfunnet, sivilsamfunnet, næringslivet og den globale økonomien utgjør dermed systemene som de fattige søker å vinne innflytelse på. Fattigdommen kommer til uttrykk når de fattige ikke får tilgang på sosial organisering og politiske beslutningsprosesser. Uten denne tilgangen på sosial makt blir de fattige ekskluderte fra maktinstansene som påvirker livene deres. De behøver derfor å bli bemyndiget for å kunne påvirke de ulike maktarenaene i samfunnet.⁴³

John Friedmans teori om fattigdom som mangel på sosial makt er med på å danne basen for Bryant Myers' teori om forvandlende utvikling. Også hos Friedman etterlyser Myers hvordan den åndelige virkeligheten spiller inn på fattigdommen. Han anerkjenner at Friedman gir et viktig bidrag til å belyse samfunnsstrukturenes påvirkning på å holde hushold nede i fattigdom. Myers savner likevel at Friedman forklarer hvorfor sosiale systemer som var skapt for å skape velferd og rettferdighet ender opp med å utøve maktmisbruk og undertrykkelse overfor det folket de var ment å tjene. I følge Myers må det en åndelig forklaring til for å besvare dette.⁴⁴

2.5. Fattigdom som umyndiggjøring

Jayakumar Christian lanserer en utviklingsteori som baserer sin fattigdomsforståelse på Robert Chambers og John Friedmans teorier. Christian tillegger fattigdom en åndelig dimensjon. I likhet med Chambers og Friedman tegner Christian opp flere gjensidig påvirkende faktorer som forklaringsfaktorer bak fattigdommen. Det fattige husholdet er fanget i et samspill mellom fem systemer; et biofysisk system, et personlig system, et sosialt system, et religiøst/åndelig system og til sist et kulturelt system, som inkluderer verdensbilder. Husholdets fattigdom skyldes at det umyndiggjøres av disse fem systemene, slik modellen under illustrerer det:

⁴³ Friedman gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 69-71

⁴⁴ Myers, *Walking with the poor*, 71-72

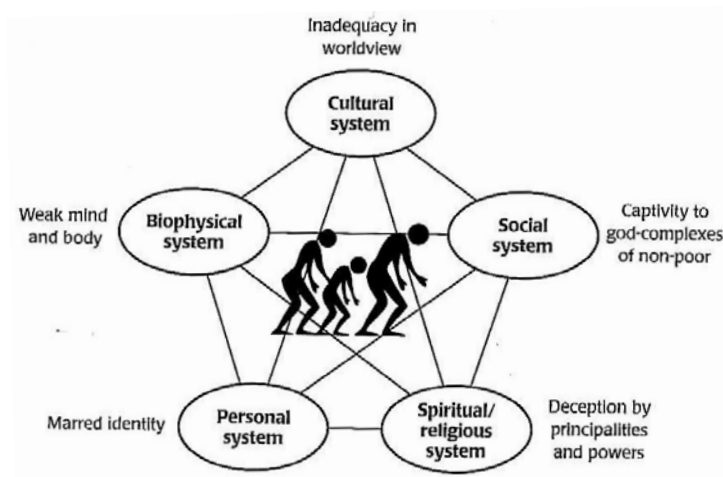

Figure 3-5: Poverty as disempowering systems.
(Adapted from Christian 1994)¹

45

Fordi Myers i stor grad legger Christians begreper og kategorier til grunn for sin teori om forvandlende utvikling, vil jeg nå ta for meg hvert og ett av de ulike systemene og forklare hvordan Christian mener at de påvirker de fattiges liv.

2.5.1. De ikke-fattiges gudekomplekser

I likhet med Friedman, hevder Christian at de sosiale systemene forsterker husholdets fattigdom gjennom aktivt å undertrykke de fattige. Christian mener at de ikke-fattige hevder å være overlegne de fattige og ment til å styre over dem. Gjennom å bruke samfunnets ulike maktkanaler, som religiøse systemer, massemedia, loven og politiske beslutningsorganer spiller de en rolle som gud i de fattiges liv. Det er dette Christian mener med de ikke-fattiges gudekomplekser. Det sosiale systemet utspiller seg på flere nivåer. Mikronivået omfatter lokalsamfunnet, med politi, landeiere og lokale religiøse ledere. Det nasjonale og regionale nivået omfatter næringslivet, rettssystemet og politiske ledere. Overnasjonalt dreier det seg om globale strukturer som Verdensbanken, Det Internasjonale Pengefondet og FN. Alle disse maktinstansene på lokalt, nasjonalt og globalt nivå preges av ikke-fattige som spiller gud i de fattiges liv.⁴⁶

⁴⁵ Myers, *Walking with the poor*, 72

⁴⁶ Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 73

2.5.2. Det åndelige systemet preget av makter og myndigheters bedrag

De fattiges avmakt kommer ikke bare til uttrykk i møte med samfunnets maktinstanser. Den handler også om en kosmisk motstander som kjemper mot liv og derfor opprettholder fattigdom. Christian bruker blant annet 2. Kor 4,4 for å beskrive den ondes virksomhet i verden: "For denne verdens gud har blindet de vantros sinn, så de ikke ser lyset som stråler fram fra evangeliet om Kristi herlighet, han som er Guds bilde." I tillegg henviser han til Joh. 8, 44b: "Han har vært en morder fra begynnelsen og står ikke i sannheten; det finnes ikke sannhet i ham. Når han lyver, taler han ut fra sitt eget, for han er en løgner og løgnens far." Maktene og myndighetenes bedrag utspiller seg gjennom systemene og strukturene som undertrykker de fattige, og fører til at de ikke-fattige tror at de kan spille gud i de fattiges liv.⁴⁷

2.5.3. Det kulturelle systemet preget av utilstrekkelige verdensbilder⁴⁸

Videre skyldes fattigdommen at de fattiges virkelighetsforståelse bygger på utilstrekkelige verdensbilder. Christian bruker hinduismens verdensbilde som eksempel, og hevder at hinduismens fokus på at menneskets skjebne styres av dets karma, er et verdensbilde som umyndiggjør den fattige. Karma betyr at menneskets livsvilkår er et resultat av handlinger i tidligere liv. Et menneskes sosiale status kan ikke endres, men må aksepteres dersom man håper på en bedre tilværelse i det kommende liv. Hinduismens kastesystem formidler også at et menneskes kaste eller rangering i det sosiale systemet er gudevillet og derfor umulig å forandre. Disse og liknende verdensbilder er eksempler på hvordan religion og kultur kan svekke de fattiges tro på at de kan endre sine egne liv.⁴⁹

2.5.4. Det biofysiske system som innebærer svakhet i kropp, sjel og ånd

Det biofysiske systemet som uttrykk for fattigdom er i tråd med Chambers' "fysisk svakhet"-kategori i fattigdomsfellen. Fordi husholdet ofte preges av fysisk svakhet, dårlig ernæring og

⁴⁷ Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 75

⁴⁸ Min oversettelse av Christians begrep "inadequacies in worldview"

⁴⁹ Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 75

svak helse, er det også lettere mottakelig for gudekomplekser, bedrag og utilstrekkelige verdensbilder.⁵⁰

2.5.5. Det personlige systemet preget av en forvrengt identitet⁵¹

De ikke-fattiges gudekomplekser, makter og myndigheters bedrag kombinert med uriktige verdensbilder fører til at de fattige får et uriktig bilde av seg selv. For det første blir de fattiges stemme sjeldent hørt på de ulike maktarenaene. De mektige anser ikke de fattige som noen som har noe å tilby, og de utelukkes dermed som samfunnsaktører. For det andre fører et liv i fattigdom ofte til en opplevelse av redusert verdi og en manglende tro på at deres liv har en mening. De fattige ender opp med å tro at de er ment å være uten verdi, ressurser og talenter. Fatalisme blir derfor ofte resultatet av en slik åndelig og psykologisk fattigdom. Dersom de fattige aksepterer dette gale selvbildet, er deres fattigdom komplett. Resultatet av de ikke-fattiges gudekomplekser, makter og myndigheter bedrag, utilstrekkelige verdensbilder og et galt selvbilde, er et nett av løgner som både de fattige og de ikke-fattige tror på. Disse løgnene må utfordres for å få bukt med fattigdommen.⁵²

Christians teori om fattigdom som umyndiggjøring er den som ligger nærmest Myers teori om forvandlende utvikling. Myers støtter seg stort sett til alle elementene i Christians fattigdomsforståelse. Et unntak er at han kritiserer Christian for å være for ambisiøs med tanke på hvor mye av Guds rike man kan forvente å oppleve her på jord. Det er en fare for å skape urealistiske forventninger hos de fattige som kun vil skape skuffelse.⁵³

2.6. En holistisk fattigdomsforståelse

Med de nevnte fattigdomsforståelsene til grunn, forfekter Myers selv det han kaller en holistisk fattigdomsforståelse. Her legger han til grunn det bibelske verdensbildet preget av skapelse, syndefall og frelse, og sier at fattigdommens hovedårsak er synd. Myers bygger på Bibelens beskrivelse i 1. Mosebok 3 om hvordan synden kom inn i verden. Her trosset menneskene Guds vilje og påbud om ikke å spise av kunnskapens tre. Videre fikk dette valget

⁵⁰ Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 75-76

⁵¹ Min oversettelse av Christians begrep "marred identity"

⁵² Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 76

⁵³ Myers, *Walking with the poor*, 110

som konsekvens at relasjonen mellom Gud og mennesker ble brutt. Bruddet i relasjonen mellom mennesket og Gud medførte brudd i alle menneskets relasjoner.⁵⁴ Dette bruddet medførte videre et liv i mangel på *shalom* i alle dets betydninger.⁵⁵ *Shalom* defineres av Myers som harmoniske, gode, og rettferdige relasjoner. Begrepet blir vanligvis oversatt med *fred*, men er først og fremst et relasjonelt begrep som innebærer fred med Gud, med seg selv, med andre, og med naturen. I tillegg må rettferdighet, harmoni og nytelse legges til for å få tak på den hele bibelske betydningen av ordet.⁵⁶ Det er denne freden som Jesus bringer, den freden som overgår all forstand. Dette er relatert til Jesu beskrivelse av oppdraget sitt: ”Jeg er kommet for at dere skal ha liv og overflod.” (Joh. 10,10b).

I følge Myers medførte syndefallet brudd i menneskets relasjoner som. Det er disse brutte relasjonene som er fattigdommens sanne natur. For det første har syndefallet en brutt relasjon til Gud som konsekvens. Dette medfører at mennesker velger seg andre guder eller anser seg selv for å være gud i egne liv. I tillegg innebærer syndefallet et brutt forhold til seg selv. Dette bruddet medfører en forvrengt identitet, et redusert syn på eget kall, og en eksistensiell fattigdom. Synden påvirker også forholdet til andre mennesker, noe som gjør at mennesker utsetter hverandre for vold, rasisme, samt at man oppfører seg som om man er gud i andres liv. Syndefallet påvirker også forholdet til samfunnet man lever i. Dette kommer til uttrykk ved at mennesker blir undertrykket, at de mangler tilgang til sosial makt, og de lever i en tilværelse uten moral. Til slutt velger de å tro på de mektiges løgner om at maktskjevheten må bestå, og at de selv er verdiløse. Videre påvirker syndefallet forholdet til miljøet, ved at man driver rovdrift og ødelegger jorda. Dette fører til at mange mennesker blir jordløse eller må dyrke på lite produktiv jord. Syndefallet med de brutte relasjonene er grunnen til at fattigdommen i følge Myers er relasjonell. Dette illustreres i figuren nedenfor:

⁵⁴ Myers, *Walking with the poor*, 27

⁵⁵ Myers, *Walking with the poor*, 86

⁵⁶ Myers, *Walking with the poor*, 51

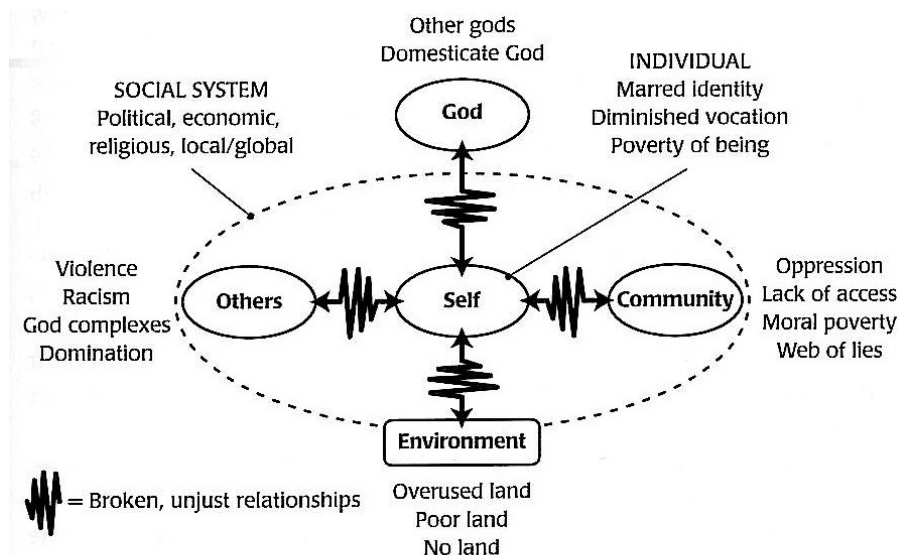

Figure 3-13: A relational understanding of poverty.

57

I følge Myers bidrar denne fattigdomsforståelsen også til å forklare Chambers sin fattigdomsfelle og Friedman sin teori om hvordan samfunnsstrukturene holder husholdet nede i fattigdom med sin undertrykkende adferd. På grunn av syndefallet lever vi i en verden som preges av maktubalanse og undertrykkelse. Kjernen i den relasjonelle fattigdomsforståelsen er menneskets forvrengte identitet. Den fattige mangler tro på egen verdi. I tillegg lever han i en opplevelse av at tilværelsen er meningsløs. Han mangler også tro på at han har et kall i dette livet, samt ressurser og talenter som han kan bidra med. Men syndefallet rammet også de ikke-fattige. Den ikke-fattiges forvrengte identitet kommer til syne ved den ikke-fattiges forsøk på å spille gud i den fattiges liv. Myers beskriver den forvrengte identitet og kallsforståelse slik:

The poor suffer from marred identities and the belief that they have no meaningful vocation other than serving the powerful. The non-poor, and sometimes development facilitators, suffer from the temptation to play god in the lives of the poor, and believe that what they have in terms of money, knowledge, and position is the result of their own cleverness or the right of their group. Both the poor and the non-poor need to recover their true identity and their true vocation.⁵⁸

Siden syndefallet med dets brutte relasjoner som konsekvens er fattigdommens hovedårsak, mener Myers at det er vanskelig å utarbeide forståelige forklaringer på fattigdommen uten å inkludere en teologi som belyser synden.⁵⁹

⁵⁷ Myers, *Walking with the poor*, 87

⁵⁸ Myers, *Walking with the poor*, 14-15

⁵⁹ Myers, *Walking with the poor*, 86-88

2.7. Fattigdommens årsaker

Bryant Myers bygger på de tre nevnte teoriene for å beskrive fattigdommens årsaker. Hva man anser å være fattigdommens årsaker vil påvirke hvordan man definerer målet for fattigdomsbekjempelsen, samt valg av fremgangsmåter for å nå dit. Myers konkluderer med at fattigdom er et komplisert sosialt problem som involverer alle livets områder, både fysisk, personlig, sosialt, kulturelt og åndelig.⁶⁰ I følge Myers ligger fattigdommens fysiske og sosiale årsaker hovedsakelig utenfor den fattiges rekkevidde, mens de mentale og åndelige årsakene til fattigdom i større grad forklarer de bidragene de fattige selv gir til sin egen fattigdom.⁶¹

Fattigdommens fysiske årsaker er ofte de letteste å observere. Ressurser som vann, mat, dyrkbar jord og omgivelser som bidrar til å opprettholde liv er helt sentrale for å kunne leve. Dersom mennesker mangler slike livsviktige ressurser, blir de hindret fra å få tilfredsstilt sine basale fysiske behov. Dette er i følge Myers en opplagt årsak til fattigdom.⁶²

Fattigdommens sosiale årsaker synliggjøres gjennom sosial praksis, sosiale strukturer og systemer som opprettholder urettferdighet og nød. Disse beskrives av både Chambers og Friedman, og Christian hevder at de sosiale systemene er verktøyet de ikke-fattige bruker til å spille gud i de fattiges liv gjennom å skape et nett av løgner.⁶³

Fattigdommens mentale årsaker handler både om de fattige og de ikke-fattiges tro på nettet av løgner, som forteller dem at de fattige kan spille gud i de fattiges liv, en maktubalanse de fattige aksepterer i overbevisningen om at de ikke er særlig mye verd. Deres eksistensielle fattigdom er årsaken til en følelse av håpløshet og manglende tro på at livene deres kan endre seg til det bedre.⁶⁴

Fattigdommens åndelige årsaker blir ofte oversett eller avskrevet av utviklingsakademikere. I mange fattige samfunn er det først og fremst i den åndelige verden man søker å finne svar på fattigdommens årsaker. Det er også i den åndelige verden mange søker en løsning på de problemene fattigdommen forårsaker.⁶⁵ Både Chambers og Friedman ignorerer makten den åndelige verden, sjamaner og heksekunst besitter, og deres bidrag til å opprettholde

⁶⁰ Myers, *Walking with the poor*, 82-83

⁶¹ Myers, *Walking with the poor*, 12-13

⁶² Myers, *Walking with the poor*, 83

⁶³ Myers, *Walking with the poor*, 83-84

⁶⁴ Myers, *Walking with the poor*, 84-85

⁶⁵ Myers, *Walking with the poor*, 141

menneskers fattigdom. Forsøk på å tilfredsstille åndene koster de fattige både tid og penger. I tillegg avvises gjerne teknologiske nyvinninger i frykt for forfedrenes straff. Til sist handler de åndelige årsakene til fattigdom om avmakt og fangenskap for makter og myndigheter, som Christian poengterer at også handler om det strukturelle plan, ikke bare det individuelle.⁶⁶

2.8. Avslutning

Myers hovedanliggende er å presentere en kristen innfallsvinkel til fattigdomsbekjempelse. Han baserer sin fattigdomsforståelse blant annet på Robert Chambers' teori om "fattigdomsfellen". Denne teorien går ut på at de fattige er fanget i en klynge av uheldige omstendigheter som gjensidig forsterker hverandre. Myers bygger også på John Friedman, som hevder at fattigdom handler om mangel på sosial makt. Jayakumar Christian tillegger fattigdommen en åndelig dimensjon. Han hevder at fattigdom handler om et nett av løgner, hvor de ikke-fattige tror at de kan spille gud i de fattiges liv, mens de fattige tror at de er verdiløse, uten ressurser og talenter som kan komme samfunnet til gode. Veien ut av fattigdom handler om å bryte disse løgnene både hos de ikke-fattige og de fattige. Med bakgrunn i Chambers, Friedman og Christian hevder Myers at fattigdommen både har fysiske, mentale, sosiale og åndelige årsaker. Mens de fysiske og sosiale årsakene stort sett ligger utenfor de fattiges rekkevidde, forklarer de mentale og åndelige årsakene til fattigdom hvordan de fattige selv bidrar til sin egen fattigdom. Myers bygger i stor grad på Christians fattigdomsforståelse når han selv lanserer sin holistiske fattigdomsforståelse. Denne går ut på at fattigdom er en konsekvens av syndefallet. Syndefallet medførte at alle menneskets relasjoner ble forstyrret. Dette innebar relasjonen til Gud, relasjonen til seg selv, til andre, til samfunnet og til naturen. Disse brutte relasjonene utgjør dermed fattigdommens natur.

⁶⁶ Myers, *Walking with the poor*, 85-86

3. Forvandlende utvikling som løsning på fattigdommen

3.1. Innledning

I likhet med fattigdom er utvikling et stort og mangfoldig begrep, som også er gjenstand for mye diskusjon. Ulike fagretninger plasserer tyngdepunktet på ulike steder i sine tilnærminger til utvikling. Fordi utvikling ikke er et sentralt begrep i min problemstilling, tar jeg ikke opp begrepet til videre drøfting, til tross for at det er svært omdiskutert i ulike fagkretser. Jeg konsentrerer meg om Bryant Myers' begrep forvandlende utvikling, som følger av hans holistiske fattigdomssyn. Dette skal jeg gjøre rede for i dette kapitlet.

Myers' sterke fokus på å holde det åndelige og det materielle sammen, preger også hans tenkning rundt utvikling. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom evangeliets tydelige rolle. Jeg skal først gjøre rede for Myers' begrep forvandlende utvikling. Dermed tar jeg for meg evangeliet om Jesus Kristus og forklarer hvilken rolle Myers mener dette kan spille i den forvandlende utviklingen. Deretter presenterer jeg hvordan målet for forvandlende utvikling er bærekraft på det fysiske, sosiale, mentale og åndelige plan. I tillegg til bærekraft beskriver Myers Guds rike som målet for forvandlende utvikling. I forbindelse med Guds rike, gjør jeg også rede for hvilken rolle Myers hevder at kirken bør spille i arbeidet for forvandlende utvikling. Avslutningsvis nevner jeg hvilke momenter i Myers' teori som vil bli tatt opp i drøftingen i kapittel 7. Jeg foretar også en kort drøfting av Myers' bruk av Guds rike som målet for den forvandlende utviklingen.

3.2. Forvandlende utvikling

Forvandlende utvikling er i følge Myers det målet kristne aktører bør ha for sitt fattigdomsbekjempende arbeid. Myers beskriver forvandling som motvekten til fattigdom:

“Poverty is about relationships that don't work, that isolate, that abandon or devalue. Transformation must be about restoring relationships, just and right relationships with God, with self, with community with the other, and with the environment.”⁶⁷

Myers hevder at prosessen mot forvandlende utvikling tilhører Gud og de som er en del av forvandlingsprosessen, *ikke* eksperter eller bistandsorganisasjoner. De fattige må selv definere

⁶⁷ Myers, *Walking with the poor*, 36

sin egen utvikling.⁶⁸ Det at Gud presenteres som en sentral aktør i den forvandlende utviklingen, ser jeg i sammenheng med Myers' fokus på at de ikke-fattige må legge ned sine gudekomplekser og forsøk på å spille gud i de fattiges liv.

Videre er forvandlingens mål å gjenopprette alle relasjonene som ble brutt som et resultat av syndefallet. Dette innebærer relasjonen til Gud, relasjonen til seg selv, relasjonen til "de andre", relasjonen til samfunnet og relasjonen til miljøet. Myers sier at forvandlingen kan deles opp i helbredelse av de forskjellige relasjonene, men at alle menneskets relasjoner må gjenopprettes for å oppnå en helhetlig forvandling. Dersom man ser mennesket som en forlatt sjel, handler forvandlingen om å redde sjelen. Dersom problemet er urettferdige systemer, er verktøyet for å få forvandling politisk aktivisme og en reform av samfunnsorganiseringen. Myers hevder likevel at alle de nevnte relasjonene må gjenopprettes for å få et fullstendig og holistisk syn på konseptet forvandling. Det er fokuset på alle disse relasjonene som skiller forvandling fra for eksempel evangelisering som kun retter seg mot menneskets sjel. Forvandling kan heller ikke reduseres til politisk aktivisme for å endre systemene, eller miljøvern for å redde skaperverket. Gjenoprettelse av alle relasjonene er nødvendig for å oppnå forvandling.⁶⁹

Det er altså forvandlede mennesker som er målet for forvandlende utvikling. En helbredelse av de fattiges og de ikke-fattige forvrengte identiteter er starten på forvandlingen. De fattige må oppdage sin identitet som Guds barn. I tillegg må de oppdage sitt kall til å bidra i samfunnet med de gavene og ressursene de har fått. De ikke-fattige må på sin side legge ned gudekompleksene sine og innse at de er skapt i Guds bilde, men at de ikke selv er Gud. I tillegg må de oppdage at også de er forvaltere av Guds skaperverk, ikke herskere. Gavene de har fått er gitt for å dele, ikke utøve kontroll.⁷⁰

Forvandlende utvikling handler derfor om å søke en positiv forandring i hele det menneskelige livet; både materielt, sosialt og åndelig. Dette er en prosess som vil vare livet ut. Myers beskriver det på følgende måte:

Transformational development is a lifelong journey. It never ends. There is always more before us. Everyone is on this journey: the poor, the non-poor, and the staff of the development agency. The transformational journey is about finding and enjoying life as it should be, as it was intended to be.⁷¹

⁶⁸ Myers, *Walking with the poor*, 14

⁶⁹ Myers, *Walking with the poor*, 93-94

⁷⁰ Myers, *Walking with the poor*, 115-116

⁷¹ Myers, *Walking with the poor*, 3

3.3. Evangeliet om Jesus Kristus

Evangelium betyr budskap eller gode nyheter. I kristen sammenheng henviser det til fortellingen om Jesu tjeneste, død på korset og oppstandelse fra de døde. Disse begivenhetene utgjør sentrum i den kristne tro. Jesu liv kulminerte i hans død på korset, til soning for hele menneskehetens synder.⁷² Evangeliet om Jesus Kristus er spesielt viktig fordi det kun er gjennom å tro på Jesus Kristus som herre og frelser at mennesker kan få tilgivelse for sin synd og evig liv.⁷³ Gjennom å ta i mot troen, dirigeres livet i retning av Guds rike.⁷⁴

Som nevnt tidligere, er Myers opptatt av at en troverdig forkynnelse av evangeliet innebærer både i ord, handling og tegn. Evangeliet forkynt i ord representerer verbal forkynnelse og undervisning i teologi. Evangeliet forkynt i gjerning representerer å arbeide for fysisk, sosial og psykisk velferd i verden. Evangeliet forkynt som tegn og under innebærer de endringene som kun Gud kan gjøre, i tillegg til de tingene kirka gjør som et levende tegn på et rike som allerede er blant oss, men ennå ikke fullt ut åpenbart. I følge Myers bør evangeliet forkynnes på alle disse måtene som en del av arbeidet for forvandlende utvikling.⁷⁵

3.4. Evangeliets rolle i forvandlende utvikling

Siden fattigdom primært handler om brutte relasjoner forårsaket av syndefallet, må evangeliets budskap om Jesu frelse og seier over synden være sentral for å gjenopprette de brutte relasjonene. Myers sier det slik:

If poverty is the world trying to tell the poor they are god-forsaken, then transformation is the declaration that they are made in God's image, that God allowed his son to die for them, and that God has given gifts to the poor so that they can fulfill God's creation mandate that they too may be fruitful and productive.⁷⁶

For å få bukt med fattigdommen, er det derfor nødvendig å forkynne de gode nyhetene om frelse i Kristus hvor de fattige får en sjanse til å respondere. Dersom man avviser evangeliet,

⁷² Myers, *Walking with the poor*, 33; 204

⁷³ Myers, *Walking with the poor*, 36; 208

⁷⁴ Myers, *Walking with the poor*, 214

⁷⁵ Myers, *Walking with the poor*, 53

⁷⁶ Myers, *Walking with the poor*, 117

forblir man fanget i lenker av selvpåførte begrensninger. Men gjennom Jesus Kristus finnes det en vei ut av synd - mot forvandling.⁷⁷

Myers hevder også at menneskets relasjon til Gud er den som er viktigst å gjenopprette som en del av forvandlende utvikling. På grunn av Jesu frelsesverk på korset kan mennesket forsones med Gud gjennom å si ja til troen på Jesus Kristus. Det er forsoningen av menneskets relasjon til Gud som har størst innflytelse på den videre forvandlingsprosessen.⁷⁸ Fordi fattigdommen blant annet opprettholdes av menneskers utilstrekkelige verdensbilder, handler forvandlende utvikling om å hjelpe lokalsamfunnet til å justere sitt tradisjonelle eller moderne verdensbilde i retning av et bibelsk verdensbilde som har Gud i sentrum.⁷⁹ Myers er i den sammenheng opptatt av at hele den bibelske fortellingen må formidles, ikke bare evangeliet om Jesu liv, død og oppstandelse. Dette innebærer hele historien fra skapelsen i første Mosebok til Jesu annet komme i Åpenbaringen. Gjennom å bruke den bibelske fortellingen får evangeliet om Kristus en viktig ramme som gjør det lettere å se helheten i den troen man presenteres for. Det bidrar samtidig til å sette fokus på de elementene som opprettholder fattigdommen, som forvrengte identiteter, utilstrekkelige verdensbilder, relasjoner som undertrykker, frykt for åndeverdenen og gudekomplekser.⁸⁰

Videre må forkynnelsen av evangeliet gjøres med varsomhet, som nevnt ovenfor. Myers hevder at forvandlende utvikling må bygge på prinsippet om at lokalsamfunnet skal eie sin egen utvikling. Fordi initiativet må forbli hos lokalsamfunnet, ønsker Myers at aktørene i forvandlende utvikling ikke skal være evangelister, men kristne vitner. Dette innebærer å leve et liv som vitner om evangeliet, og som fremprovoserer spørsmål hos folket man jobber blant. Den verbale forkynnelsen av evangeliet kommer først dersom folket stiller spørsmål.⁸¹ Myers siterer Newbigin som sier det slik:

”This framework suggests that, in addition to the ”go and tell” framework, we can also think of evangelism as the work the Christian community does – or better, that God does through the Christian community – that provokes questions to which the good news of Jesus Christ is the answer”⁸²

⁷⁷ Myers, *Walking with the poor*, 88

⁷⁸ Myers, *Walking with the poor*, 118

⁷⁹ Myers, *Walking with the poor*, 156

⁸⁰ Myers, *Walking with the poor*, 233-234

⁸¹ Myers, *Walking with the poor*, 209-210

⁸² Newbigin og Myers sitert i Myers, *Walking with the poor*, 210

Både det å være et kristent vitne og det å jobbe for forvandlende utvikling har forandrede mennesker og forandrede relasjoner som mål. Den eneste forskjellen er at det å være et kristent vitne fokuserer mest på menneskets relasjon til Gud gjennom Jesus Kristus, mens den øvrige delen av forvandlende utvikling har et sterkere fokus på de øvrige av menneskets relasjoner; med seg selv, samfunnet, andre mennesker og med naturen.⁸³

3.5. Bærekraft som målet for forvandlende utvikling

I forrige kapittel redegjorde jeg for at Myers sitt syn på fattigdommens årsaker er av både fysisk, mental, sosial og åndelig art. Tilsvarende må målet for forvandlende utvikling være fysisk, mental, sosial og åndelig bærekraft.

Den fysiske dimensjonen ved bærekraft inkluderer alle de grunnleggende behovene mennesket trenger for å leve; mat, helse, økonomi og et bærekraftig miljø. Fysisk bærekraft innebærer derfor sikre jordbruksavlinger, en god helse, samt evnen til å skape en form for inntekt. For å sikre bærekraften, er Myers opptatt av å bidra til løsninger som ikke skaper avhengighet til dyr teknologi og økonomisk bistand fra vesten. Dette innebærer et jordbruk som ikke baserer seg på kjemikalier, et helsetilbud som baserer seg på lokal kunnskap og tradisjonelle medisiner fremfor å etterstrebe en kopi av det kostnadskrevenende helsetilbudet i vesten. I tillegg innebærer en bærekraftig inntekt å legge til rette for at de fattige kan drive forretninger i småskalavirksomhet som kan gi dem en mulighet til å spare. Bærekraften må også innebære at aktivitetene som drives gjør minst mulig skade på miljøet.⁸⁴

Videre anser Myers den mentale fattigdommen for å være den dypeste form for fattigdom. De fattiges forvrengte identitet må imøtekommes av en forkynnelse og en praktisering av at de er skapt i Guds bilde og elsket av ham. I tillegg må de fattige hjelpes til å se sine gaver og ressurser og finne ut hvordan de kan bruke disse til et beste for samfunnet.⁸⁵ Samtidig er Myers opptatt av å belyse de overlevelsesstrategiene de fattige allerede har utviklet, som gjør at samfunnet deres fungerer. Å helbrede det gale selvbildet handler også om å gjøre de fattige

⁸³ Myers, *Walking with the poor*, 211-212

⁸⁴ Myers, *Walking with the poor*, 129

⁸⁵ Myers, *Walking with the poor*, 130

bevisste på at de allerede bruker sine ressurser og talenter for å klare seg fra dag til dag, før noen bistandsaktører kom inn i bildet.⁸⁶

I forrige kapittel beskrev jeg John Friedmans teori om at fattigdom skyldtes mangel på sosial makt. For å myndiggjøre de fattige husholdene må kampen mot fattigdom orienteres rundt de fattiges deltakelse i lokale beslutningsprosesser, lokal selvstendighet og sosial læring.

Samtidig er Friedman bevisst hvordan global økonomi og urettferdige strukturer begrenser de fattige husholdenes handlefrihet i denne sammenhengen. I følge han handler sosial bærekraft derfor om å etablere sosiale systemer med politisk makt som bidrar til å gi de fattige en stemme også i møte med nasjonale og globale strukturer.⁸⁷ Den sosiale bærekraften kommer også til uttrykk gjennom at de fattige står opp for sine rettigheter og utfordrer de sosiale systemene. Myers er opptatt av at forvandling handler om en ny identitet som Guds barn. Når de fattige oppdager at de har en verdi og en stemme i samfunnet, vil de i større grad gå i rette med maktinnehaverne og våge å heve sin stemme for å få de samfunnstjenestene de har krav på.⁸⁸

Myers er i tillegg opptatt av de sosiale systemene har en åndelig natur. Fra et kristent ståsted må man derfor være seg bevisst at arbeidet for å myndiggjøre de fattige vil møte motstand fra det Christian refererer til som makter og myndigheter. Disse maktene og myndighetene vil utøve motstand både mot at de fattige blir myndiggjort, samt at kirken får en aktiv rolle i samfunnet. Kirken må derfor jobbe både gjennom politiske kanaler og sosial organisering, men også ta i bruk såkalt åndelige våpen for å bygge det sivile samfunn.⁸⁹ I følge Christian innebærer dette bønn og faste, og et bevisst forhold til bruken av "Guds fulle rustning"(Ef. 6, 10-12).⁹⁰

Den åndelige bærekraften kjennetegnes av at kirken spiller en sentral rolle i lokalsamfunnet den befinner seg i. Kirken er ikke bare stedet hvor de kristne samles, den er også stedet hvor de kristne lærer og blir utfordret på å leve ut hele evangeliet i samfunnet for øvrig. Kirken er både stedet for kristent fellesskap og kristen tjeneste, og begge disse er sentrale for sosial

⁸⁶ Myers, *Walking with the poor*, 141

⁸⁷ Friedman gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 131

⁸⁸ Myers, *Walking with the poor*, 236

⁸⁹ Myers, *Walking with the poor*, 132

⁹⁰ Christian gjengitt i Myers, *Walking with the poor*, 108

forvandling. Bærekraftig forvandling forutsetter dermed en kirke som både engasjerer seg i omsorg for sjelen og omsorg for samfunnet.⁹¹

3.6. Guds rike som målet for forvandlende utvikling

Myers anerkjenner at andre bistandsaktører gjør et viktig arbeid for å hjelpe mennesker ut av fattigdom. Men for kristne aktører bør metoden være forvandlende utvikling. Videre slår Myers fast at målet for forvandlende utvikling er Guds rike. Derfor må forkynnelsen av evangeliet ha en sentral plass. Myers sier det slik:

Professional development work can improve material, mental and social life within the lifetime of the community members without changing the outcome of the bigger story. Only by accepting God's salvation in Christ can people and the community redirect the trajectory of their story toward the kingdom of God.⁹²

I følge Myers er Guds rike målet for en forvandlende utvikling. Guds rikes visjon for menneskenes fremtid er konseptet *shalom*: Dette innebærer rettferdige, fredelige og harmoniske relasjoner med hverandre, oss selv, samfunnet og med Gud. Virkemidlene for å oppnå shalom innebærer å angripe fattigdommen i alle dens dimensjoner, både de fysiske, sosiale, mentale og åndelige. Den forvandlende utviklingen innebærer alt som bidrar til å helbrede og gjenopprette kropp, sjel, ånd og samfunn. Målet er at mennesker med Guds hjelp oppdager sin sanne identitet som Guds barn og sitt sanne kall som forvaltere av Guds skaperverk. En viktig forutsetning for et forvandlet lokalsamfunn i retning av Guds rike, er en levende kirke som tjener Gud og sin neste. I følge Myers er det umulig å forestille seg et forvandlende samfunn uten en forvandlende kirke i sentrum av samfunnet.⁹³

Myers er opptatt av at man som kristen bistandsaktør jobber for å se Guds rike komme på jord, samtidig som man lever på en jord som er rammet av syndefallet. Man opererer dermed i spenningen mellom realisme og idealisme. Myers kritiserer Christian for å være for ambisiøs med tanke på hvor mye av Guds rike man kan forvente å oppleve her på jord. Det er en fare for å skape urealistiske forventninger hos de fattige som kun vil skape skuffelse. Samtidig er Myers opptatt av at gudsrikeperspektivet i fattigdomsbekjempelsen skaper en etterspørsel etter tro, siden ”troen er sikkerhet om det som håpes, visshet om ting en ikke ser.”(Heb. 11,1).

⁹¹ Myers, *Walking with the poor*, 132-134

⁹² Myers, *Walking with the poor*, 112

⁹³ Myers, *Walking with the poor*, 113-115

Selv om man som kristen bistandsarbeider er fullt klar over at man ikke kan bringe hele Guds rike på jord, er man forpliktet til å jobbe for dets komme.⁹⁴ I arbeidet mot forvandlende utvikling må man derfor anstrenge seg for å skape så gode, rettferdige og harmoniske relasjoner som mulig i en verden preget av et fallent folk.⁹⁵

3.7. Kirkens rolle i forvandlende utvikling

Da Jesus Kristus hadde fullført sin tjeneste i denne verden, konstituerte han kirken gjennom å gi disiplene Den Hellige Ånd.⁹⁶ Dette peker på et viktig aspekt ved forvandlende utvikling, nemlig at kirken skal spille en sentral rolle som tegnet på Guds rike på jord.⁹⁷ I følge Myers underkjenner ofte kristne bistandsaktører den rollen kirken har å spille i kampen mot fattigdom, og ser den derimot som et hinder i utviklingsprosessen.⁹⁸ Myers nevner utsagn man ofte kan høre om kirkens rolle i fattigdomsbekjempelsen:

“They have separated themselves from the rest of the community.” “They don’t believe development is something the church should be doing.” “The church is not professional enough; they don’t know what they are doing.” “The church has been validating the current political and economic system; they are part of the problem.”⁹⁹

Denne typen innvendinger mot å bruke kirken som hovedaktør i kampen mot fattigdom, er ikke nødvendigvis gale. Myers medgir at det hender at kirken svikter i å være et sant gudsriketegn.¹⁰⁰ Kirken kan også være i behov for forvandling, da den består av mennesker som alle er rammet av syndefallet. Men på tross av kirkens feil og mangler, er det den som skal være tegnet på Guds rike, ikke bistandsorganisasjonene. Det betyr at arbeidet for forvandlende utvikling innebærer å hjelpe kirken til å bli det den var ment å være, nemlig en kirke full av liv og kjærlighet, i arbeid for det gode for samfunnet.¹⁰¹ Det finnes noen viktige bidrag til forvandlende utvikling kun kirken kan gi. Kirken skal først og fremst fungere som en tjener, ikke hersker, i prosessen mot forvandlende utvikling. For det andre kan kirken være en kilde til verdiendring i samfunnet. Mennesker som leser og lever etter ordet og blir disippelgjort gjennom den Hellige Ånd kan være en viktig inspirasjonskilde i arbeidet for

⁹⁴ Myers, *Walking with the poor*, 110

⁹⁵ Myers, *Walking with the poor*, 120

⁹⁶ Myers, *Walking with the poor*, 37

⁹⁷ Myers, *Walking with the poor*, 38; 40

⁹⁸ Myers, *Walking with the poor*, 126

⁹⁹ Myers, *Walking with the poor*, 126

¹⁰⁰ Myers, *Walking with the poor*, 39

¹⁰¹ Myers, *Walking with the poor*, 36-41, 127

shalom. Kirken er på sitt beste når den er et tegn på gudsrikets verdier, og når den bidrar til samfunnets velferd gjennom sine holistiske disipler. Til sist er kirken det samfunnet hvor Guds ord blir hørt, levd og åpenbart. Dette er den tredje grunnen til at kirken er en viktig aktør i kampen mot fattigdom. Myers er blant annet opptatt av at fattigdom skyldes et nett av løgner som både de fattige og de ikke-fattige tror på. Fordi kirken er det samfunnet som kjenner den sanne historien, er det kirken som kan og må utfordre nettet av løgner som opprettholder fattigdommen.¹⁰² Derfor er kirkens tilstedeværelse i samfunnet en forutsetning for virkeliggjøringen av forvandlende utvikling.¹⁰³

3.8. Drøfting av sentrale elementer i teorien om forvandlende utvikling

Bryant Myers' teori gir interessante og kontroversielle innspill til diskusjonen om hva fattigdom er og hvordan den kan bekjempes. Han hevder at fattigdom hovedsakelig har en åndelig årsak; synd. Derfor har evangeliet en viktig rolle å spille i kampen mot fattigdom, fordi det er Guds frelsesverk i Kristus som bærer for synden og derfor er den viktigste bidragsyteren til forsoningen av menneskets relasjoner. I kapittel sju kommer jeg til å ta for meg de ulike relasjonene i Myers relasjonsmodell. Der kommer jeg til å ta opp hvilken rolle evangeliet spiller i helbredelsen av de ulike relasjonene som ble brutt som en følge av syndefallet. Dette innebærer menneskets relasjon til Gud, til seg selv, til andre mennesker, til samfunnet og til naturen. Jeg vil også drøfte Myers fokus på hvordan verdensbilder spiller inn på fattigdom og hans påstand om at disse må justeres etter et kristent verdensbilde for å oppnå forvandlende utvikling. Kirkens rolle i forvandlende utvikling vil også bli diskutert.

Guds rike som målet for forvandlende utvikling bør også diskuteres. Fordi det ikke blir tatt med i drøftingen i kapittel sju, velger jeg å si litt om det her.

Myers beskriver Guds rike som preget av *shalom*: gode, rettferdige, fredelige og harmoniske relasjoner med hverandre, oss selv, miljøet og Gud. Videre innebærer dette at alt som bidrar til å helbrede menneskers kropp, sjel, ånd og fellesskap er den del av den bedre fremtiden som

¹⁰² Myers, *Walking with the poor*, 126-128

¹⁰³ Myers, *Walking with the poor*, 115

Deler av "3.7. Kirkens rolle i forvandlende utvikling" har vært gjengitt i Stordrange, Åshild: "Faglig essay DIA 504 Kirke og samfunn". Det teologiske menighetsfakultetet. Vår 2009.

forvandlende utvikling søker å skape.¹⁰⁴ Samtidig erkjenner Myers at Guds rike ikke vil komme for fullt før Jesu annet komme. Arbeidet for forvandlende utvikling skjer derfor i spenningen mellom idealisme og realisme. Myers sier det slik: ”We know we cannot bring the kingdom, and yet we are committed to work for its coming.”¹⁰⁵

På den ene siden er jeg enig med Myers i at fattigdomsbekjempelse i kristen regi må settes inn i et Gudsrikeperspektiv. Samtidig mener jeg at Guds rike er en for abstrakt størrelse til å brukes som det eneste målet i kampen mot fattigdom. Guds rike kommer i følge Myers til syne gjennom gode og gjenopprettede relasjoner. Myers hevder at relasjonen til Gud er den viktigste relasjonen som trenger å gjenopprettes, fordi den gjør det mulig å orientere livet sitt mot Guds rike.¹⁰⁶ Utover dette opererer ikke Myers med noen prioritering av hvilken rekkefølge de ulike relasjonene skal helbredes. Forvandlende utvikling peker hele tiden mot det ambisiøse målet Guds rike, hvor *alle* relasjonene skal bli helbredet. Myers medgir at man som kristen aktør i kampen mot fattigdom står i en spenning mellom den syndige verdens begrensninger og det uopnåelige idealet som er Guds rike. Likevel bygger teorien hans mer på dette uopnåelige idealet fremfor den syndige verdens begrensninger. Derfor vil den fungere godt som en påminnelse om løftet om et evig paradys hvor all fattigdom en gang for alle er utryddet. Jeg synes likevel at Myers vier for liten oppmerksomhet til den virkeligheten kristne aktører opererer i til daglig. Denne virkeligheten er ofte svært fjern fra Guds rikes idealer. Myers’ teori fremstår derfor for lite forankret i de utfordringene kristne bistandsaktører og kirker opplever som aktører i kampen mot fattigdom. Han tar heller ikke opp de tilfellene hvor det å ta i mot evangeliet fører til at relasjoner brytes fremfor at de blir helbredet, for eksempel når det å bli kristen medfører å bli ekskludert fra familie og storsamfunn. Til tross for at jeg er enig med Myers i at Guds rike bør være det overordnede målet for fattigdomsbekjempelse i kristen regi, opplever jeg at han har en overdreven tro på hvor mye av Guds rike som kan oppnås her på jord.

3.9. Avslutning

Bryant Myers baserer sin teori om forvandlende utvikling på et kristent verdensbilde preget av skapelse, syndefall og frelse. I forrige kapittel forklarte jeg hvordan Myers ser en

¹⁰⁴ Myers, *Walking with the poor*, 113

¹⁰⁵ Myers, *Walking with the poor*, 110

¹⁰⁶ Myers, *Walking with the poor*, 214

sammenheng mellom syndefallet med brutte relasjoner som konsekvens, og fattigdom preget av en forvrengt identitet både hos de fattige og de ikke-fattige.

Målet for forvandlingen er derfor at alle disse relasjonene skal bli gjenopprettet. I tillegg innebærer forvandlingen et brudd med nettet av løgner både hos de fattige og de ikke-fattige. Den skal også kjennetegnes av et gjenopprettet selvilde, et gjenopprettet syn på eget kall til å bidra med sine gaver og ressurser. I tillegg må man utfordre gale verdensbilder, samt utfordre makter og myndigheters bedrag som kommer til syne gjennom de sosiale strukturenes undertrykkende atferd overfor de fattige. De ikke-fattige må på sin side også få en ny identitet og et nytt kall. De må se at de er skapt i Guds bilde, men at de ikke selv er Gud og derfor ikke kan spille Gud i de fattiges liv. I tillegg må de se at ressursene de har tilgang på er til for å deles, ikke utnyttes og at de er satt til å lede som tjenere, ikke herskere.

Fordi det kun er Jesus Kristus med sin frelsesgjerning på korset som kan ta et oppgjør med menneskehetens synd, må forkynnelsen av evangeliet være sentral i arbeidet for forvandling. Gjennom å akseptere hans invitasjon til frelse, får mennesket en forsonet relasjon til Gud. Dette er grunnleggende for å oppnå forvandlende utvikling. Målet for den forvandlende utviklingen er Guds rike, preget av fredelige, rettferdige og harmoniske relasjoner. For å oppnå dette må kirken, fordi det er den som er tegnet på Guds rike, spille en vesentlig rolle.

Myers' teori om forvandlende utvikling inkluderer detaljer om hvordan arbeidet skal gjennomføres i praksis, som jeg ikke har gått særlig inn på i denne presentasjonen. Dette har jeg valgt bevisst fordi problemstillingen min først og fremst retter seg mot evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Med sin fremstilling av evangeliets rolle som forutsetning for forvandlende utvikling blir hans teori derfor svært relevant for min problemstilling. Jeg vil komme tilbake til Myers teori i drøftingen i kapittel sju. Da skal jeg belyse mine informanters synspunkter i lys av teorien om forvandlende utvikling.

4. Fattigdom

4.1. Innledning

I de tre neste kapitlene skal jeg presentere mine informanternes syn på evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Jeg kommer til å dele det empiriske materialet opp i tre deler; fattigdom, religion og fattigdom, og evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. I kapittel 7 skal informantenes svar bli drøftet i lys av Bryant Myers teori om forvandlende utvikling.

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for informantenes forståelse av hva fattigdom er. Dette gjør jeg ved å dele fattigdomsbegrepet opp i to aspekter, materiell fattigdom og åndelig fattigdom. Da flere av informantene var opptatt av å utvide fattigdomsbegrepet, tar jeg også opp forholdet mellom fattigdom og livskvalitet. Jeg vil også ta opp fattigdommens årsaker. Dette er relevant for senere å drøfte i hvilken grad evangeliet om Jesus Kristus kan bidra til å løse fattigdomsproblemene. Det må poengteres at når jeg diskuterer fattigdommens årsaker, samt i diskusjonene som kommer i de påfølgende kapitlene, forholder jeg meg til den materielle fattigdommen slik den blir beskrevet i dette kapitlet.

4.2. Hva er fattigdom?

4.2.1. Materiell fattigdom

Den materielle fattigdommen er den som stort sett vektlegges i dagens politiske og økonomiske fattigdomsforståelse. Dette synet på fattigdom står også sterkt hos alle informantene. De bruker ulike eksempler på å beskrive hvordan fattigdommen kommer til uttrykk, men den gjennomgående trenden hos informantene er at den materielle fattigdommen handler om å være fratatt muligheter til å få dekket elementære behov som er nødvendig for å leve et godt liv. De hyppigst nevnte beskrivelsene av hvordan fattigdommen kommer til uttrykk, er dårlig ernæring, dårlig helsetilstand, lav utdanning, svekket velferd, manglende jobb og lav inntekt. Jakob Veia (NMS) beskriver den materielle fattigdommen slik:

Fattigdommen, du kan lese det ut av sånne økonomiske (...) statistiske skrifter som for eksempel Pengefondet, Verdensbanken presenterer, og finne ut hvilke land som ligger lavest på brutto nasjonalprodukt og så videre. Og når vi har sett på ting der som vi jobber nå, så har vi sett på gjennomsnittlig

levelde, nivå av skrive- og leseferdighet eller analfabetisme, helsesituasjon, barnedødelighet (...), alt det der sier noe om fattigdom. (...)¹⁰⁷

Bjørn Bjørnø (PYM) beskriver den materielle fattigdommen som mangel på å få dekket sine elementære behov for å overleve fra dag til dag:

(...) Når vi snakker om fattigdom i mange av disse landene som vi jobber, så er jo fattigdommen nede på helt sånn basisting, det ene måltidet om dagen, og den koppen med reint vann den dagen, og et sted å sove, og klær nok til å overleve natta. (...) Jeg tenker at den virkelige fattigdommen, den som de snakker om å leve på en dollar om dagen, (...) da er vi nede på helt scratch, helt basis, det å få kunne (...) overleve.¹⁰⁸

PYM 2 legger til at man mangler muligheten til å realisere sine drømmer:

(...) I de landene vi arbeider, så vil fattigdom dreie seg om at man ikke har det man trenger til å ha et rimelig godt liv. Mat, en form for inntekt, arbeid, muligheter for å realisere noen form for drømmer i det hele tatt.(...)¹⁰⁹

Flere av informantene er opptatt av at fattigdom handler om at man er fratatt mulighetene til å få utnyttet sine talenter og ressurser. Kampen mot fattigdom handler om å hjelpe individer, familier og lokalsamfunn til å klare seg selv, og sette dem i stand til å bruke de ressursene de har innen rekkevidde. Fattigdommen handler derfor ikke kun om å oppdrive det de fattige mangler, men å frigjøre de fattiges iboende ressurser og øke mulighetene for at de får bruke disse.

Informantene fra Misjonsalliansen, Arnt Jerpstad og Tone Lindheim, skiller seg ut med sitt tydelige rettferdighetsfokus i omtalen av fattigdom. De er opptatt av at kampen mot fattigdom ikke handler om veldedighet, men om rettferdighet. Det handler ikke bare om å bidra til å frigjøre de fattiges ressurser, men også å hjelpe dem til å hevde sine rettigheter. Arnt Jerpstad (MA) beskriver rettferdighetsfokus slik:

Det handler om å være utestengt fra tilgangen til informasjon (...), man vet ikke hvilke dører man skal banke på for å få den hjelpen man faktisk har krav på. (...) Det handler om ikke å være klar over sine egne rettigheter. Vi er veldig opptatt av en rettighetsbasert bistand der vi hjelper folk til på en måte å kreve sin rett. (...) For eksempel når det gjelder skolegang, så har alle i verden rett på det (...) Man er rettighetsholder, også er det noen som er "duty bearer", som er den som skal ha ansvar for å gi denne rettigheten (...) Så det å være fattig, det handler på en måte om å være fratatt sine rettigheter.¹¹⁰

Flere av informantene knytter den materielle fattigdommen til en opplevelse av håpløshet og apati i forhold til sin egen livssituasjon. Denne tankegangen forsterkes gjerne av en tro på at livet styres av skjebnen, og at enkeltmennesket derfor besitter begrensede muligheter til å

¹⁰⁷ Intervju Jakob Veia, NMS, 06.01.10

¹⁰⁸ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

¹⁰⁹ Intervju PYM 2, 07.01.10

¹¹⁰ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

gjøre noe med sin egen livssituasjon. For å bekjempe fattigdommen, blir det derfor vesentlig å endre dette tankesettet hos den fattige. Arnt Jerpstad (MA) forklarer det slik:

(...) Også handler det også om en genuin følelse av håpløshet, av på en måte ikke å strekke til og ikke... Og i de mest ekstreme tilfellene, hvor på en måte det handler om apati, (...) at man har gitt opp, man tenker liksom at dette livet er... Dette er skjebnebestemt. Jeg er fattig fordi at min far var fattig, og det kommer også min sønn til å være. Så mye av dette handler om å snu, (...) om å gi noen mestringsfølelser, noen følelser av at det faktisk er mulig å gjøre noe med egen situasjon. Også ikke minst at det er mulig for barn eller for voksne å se at barna faktisk kan få et annet liv enn det jeg har fått. (...) ¹¹¹

Å leve i materiell fattigdom kan føre til håpløshet og apati i forhold til egen situasjon. Dette skal jeg belyse nærmere i kapitlet om religion og fattigdom.

Fattigdom er et komplekst begrep som er vanskelig å beskrive på en enkel måte. I følge informantene er det først og fremst den fattiges omstendigheter som legger til rette for fattigdom, fremfor den fattiges egne valg og handlinger. Det blir blant annet lagt vekt på at mennesker er fattige fordi deres stemme ikke blir hørt, og fordi de er utestengt fra storsamfunnet. Kampen mot fattigdom handler derfor om rettferdighet, ikke veldedighet, samt å gi de fattige tro på egne ressurser og talenter.

4.2.2. Åndelig fattigdom

Enkelte av informantene skiller mellom åndelig fattigdom og materiell fattigdom. Den åndelige fattigdommen beskrives som mangel på den kristne tro. PYM 2 trekker først frem det åndelige perspektivet når hun skal beskrive fattigdom:

(...) Hvis du tenker sånn grunnleggende på hva PYM er og at vi er en misjonsorganisasjon, så vil jeg tenke at utgangspunktet for fattigdom, sånn generelt sett, måtte være at man rett og slett ikke har Guds ord, at man er fattig på det å tro. Har lyst til å begynne i den enden, for jeg tenker at har du ikke troen, så er du på en måte fattig i utgangspunktet. (...) ¹¹²

Også Ola Tulluan (NLM) bruker begrepet åndelig fattigdom:

Den andre siden er jo det at vi også sier at den åndelige nøden er en fattigdom. Det henger ikke sammen nødvendigvis, med den mer menneskelige, fysiske fattigdom. Det er ikke slik å forstå at alle som ikke er kristne, er fattige i fysisk forstand. Men i vår tenkning rundt det der, så ligger det nok at den åndelige fattigdommen er til stede hos alle som ikke bekjenner troen på Jesus Kristus. ¹¹³

Selv om enkelte av informantene nevner at fattigdommen også har en åndelig side, knytter de den ikke sammen med den materielle fattigdommen. De av informantene som definerer den

¹¹¹ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹¹² Intervju PYM 2, 07.01.10

¹¹³ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

åndelige fattigdommen, beskriver den som manglende kjennskap til frelsen i Jesus Kristus, uavhengig av hvor en er plassert på den materielle skalaen.

4.2.3. Fattigdom versus livskvalitet

Informantene beskriver fattigdom som et komplekst og sammensatt begrep som det er vanskelig å gi noe enkelt svar på. Flere av dem problematiserer også bruken av fattigdomsbegrepet, og hvilke konsekvenser det har å kalle noen mennesker for fattige. Enkelte hevder at det å kalle et menneske fattig, kan gi et begrenset syn på dette menneskets iboende ressurser og talenter, samt mulighetene det har til å gjøre noe med sin egen situasjon. Jørn Lemvik (BN) etterlyser et større fokus på livskvalitet fremfor kun å fokusere på fattigdom.

Livskvalitetsbegrepet hans favner flere av menneskets behov enn de rent materielle:

(...) Norad bekjemper fattigdom. Den norske stat bekjemper fattigdom. De har det veldig uttalt at det er en fattigdomsorientering (...) Jeg synes det er et snevert fokus. Vi lever i et samfunn som er ekstremt økonomisk fokusert, og det med at vi fokuserer på fattigdom som da også er et økonomisk begrep, hvis vi ikke definerer det, det synes jeg er litt trist. Og derfor så har jeg begynt internt å snakke om livskvalitet. Vi er ikke interessert i fattigdom per se, men vi ønsker at folk skal leve gode liv, at de skal oppleve å bli sett, respektert, ha muligheter for utvikling, ha muligheter for utdanning, for helse, for mat, for det de trenger, og da handler det om mye mer enn bare fattigdom (...) Du kan være... ha god livskvalitet selv om du har lite penger, og du kan ha dårlig livskvalitet selv om du har mye penger (...)¹¹⁴

Kjetil Aano (NMS) er opptatt av den stigmatiserende effekten det å bli plassert i kategorien ”fattig” kan få for mennesker. Han etterlyser forsiktighet i bruken av fattigdomsbegrepet, og trekker frem viktigheten av å møte de fattige med respekt:

(...) Den andre siden, som kanskje er vel så viktig, det er menneskets selvforståelse som fattig. Og jeg tror at det å ha (...) en definisjon som gjør at veldig mange mennesker blir definert som fattige uten at de selv oppfatter seg som det, er jo ikke nødvendigvis bare heldig (...) En sånn definisjon må i alle fall også kobles sammen med en dyp respekt for de fattige. For det å definere noen som fattig (...) kan på et familie-, individuelt, og et samfunnsmessig nivå, faktisk være nesten et nytt overgrep. For det du sier til folk når du sier at de er fattige, det er at de er mindre verd, de er ute av stand til å hjelpe seg selv, de er ikke i stand til å forbedre livet sitt, de har ikke ressurser nok til å ta vare på neste generasjon, og (...) det er forferdelig negativt. (...) Du skal aldri behandle mennesker som fattige. Men hvert samfunn har noen helt sånne ryggmargsreflekser knyttet opp til hvem det er i dette samfunnet som er fattige. De som virkelig faller utenfor og trenger hjelp. (...)¹¹⁵

PYM 2 mener at opplevelsen av fattigdom i noen tilfeller kan være skapt av utenforstående bistandsaktører. Hun peker på at et ensidig fokus på menneskers mangler fremfor dets

¹¹⁴ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda 19.11.09

¹¹⁵ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

ressurser kan skape en definisjon av fattigdom som ”den fattige” i utgangspunktet ikke kjenner seg igjen i:

(...) Fattigdom kan ofte være noe som er skapt, rett og slett, fordi at veldig mange har klart seg på svært lite gjennom århundrer, og har kanskje hatt et til og med det vi kunne kalle et tilnærmet lykkelig liv. Og hvis de i tillegg da hadde fått, hva skal jeg si, Jesus inn i hjertene sine og få vite om frelsen så kanskje de ville være tilfreds og ha et brukbart liv. Mens vi kommer inn og peker på alt de ikke har. Så kanskje man føler seg enda mye fattigere enn det man noen gang hadde kommet på ideen at man var.(...) ¹¹⁶

Nyansen mellom hvordan utenforstående observerer fattigdom og i hvilken grad mennesker selv opplever seg som fattige, nevnes av flere av informantene. Det advares mot å påføre mennesker en status som fattig dersom de ikke selv deler opplevelsen av å være fattig.

4.2.4. Oppsummering

Den materielle fattigdommen nevnes av alle informantene. Flere henviser til FNs og Verdensbankens fattigdomsmål. Fellestrekket ved informantenes beskrivelser av fattigdom er at man er fratatt muligheter til å få dekket grunnleggende behov som er nødvendig for å leve et rimelig godt liv.

Tone Lindheim (MA) og Arnt Jerpstad (MA) er tydelige på at fattigdom er et uttrykk for urettferdighet. De skiller seg ut med sitt tydelige rettighetsfokus i omtalen av fattigdom. Ola Tulluan (NLM) og PYM 2 beskriver det å ikke ha den kristne tro, som åndelig fattigdom. Jørn Lemvik (BN), Kjetil Aano (NMS) og PYM 2 retter et kritisk blikk mot fattigdomsbegrepet i deg selv, fordi det er et stigmatiserende begrep som fokuserer på menneskets mangler fremfor dets ressurser. Det trekkes frem at fattigdom er en relativ størrelse, og at man må unngå å definere mennesker som fattige dersom de ikke selv opplever seg som fattige. Samtidig er det ingen tvil om at det finnes mennesker som opplever seg fattige og som ønsker hjelp til å forbedre sin livssituasjon. Disse har man som kristen aktør en forpliktelse til å hjelpe. Til tross for at det har blitt diskutert hvorvidt fattigdom er et velegnet begrep, velger jeg å bruke det i den videre diskusjonen. Når jeg nå skal presentere fattigdommens årsaker, gjelder dette den materielle fattigdommen slik den har blitt omtalt ovenfor. Ved å basere meg på det samlede inntrykket jeg har fått av informantenes beskrivelser, definerer jeg fattigdom på følgende måte: *Fattigdom er å være fratatt muligheter til å få dekket grunnleggende behov som er nødvendige for å leve et rimelig godt liv.*

¹¹⁶ Intervju PYM 2, 07.01.10

4.3. Fattigdommens årsaker

På samme måte som begrepet fattigdom er komplekst, er fattigdommens årsaker sammensatt. Informantene nevner flere faktorer som forårsaker fattigdom. De kan samles i følgende forklaringer: Naturmessige omstendigheter, økonomiske og politiske strukturer, dårlig lederskap, kunnskapsmangel, enkeltindividets valg og handlinger, og til sist kultur og religion.

4.3.1. Fattigdom som resultat av naturmessige og geografiske omstendigheter

Enkelte av informantene nevner hvordan de geografiske områdene mennesker lever i, får konsekvenser for deres livsgrunnlag. Elin Vannes (NLM) tar opp hvordan klimaet i et land vil påvirke hvor gode jordbruksavlinger man får. Dårlige avlinger vil igjen føre til fattigdom:

(...) Folk lever jo marginalt i marginale områder sånn naturmessig sett, miljømessig sett som gjør at en blir sårbar for svingninger i klimaet, som gjør at en plutselig ikke får avling et år eller to. Det skaper fattigdom. (...) ¹¹⁷

Jakob Veia (NMS) er spesielt opptatt av hvordan overbefolkning og rovdrift på naturressurser skaper fattigdom:

(...) Fattigdommen har utviklet seg til det verre fordi at mens de var få i landet og (...) befolkningen vokste seint, så var det mye lettere tilgang av naturressurser som de kunne bruke for å fø seg selv og kle seg selv. Og opplevde ikke seg selv som fattige. Langt i fra. (...) Men så vokser folketallet (...) Når vi kom på Madagaskar på 70-tallet, så var det vel 5 millioner mennesker, i dag er det 20. (...) Så går tiden, og da må du bruke naturressursene på en annen måte enn før. Fordi at det er ikke plass. Det er ikke plass til folket. (...) ¹¹⁸

Arnt Jerpstad (MA) mener at fattigdom skyldes dårlig forvaltning av skaperverket og skjev fordeling av verdens ressurser:

Fattigdom er rett og slett en konsekvens av at vi ikke har vært gode til å forvalte skaperverket. (...) Fattigdom er en konsekvens av at, ja i ytterste konsekvens så kan du si at det er en konsekvens av syndefallet. At vi ikke bare er gode, at vi tenker først og fremst på oss selv, og så har noen vært flinkere til å kare til seg mer enn andre. Og noen har vært flinkere til å utvikle sitt land enn det andre har (...) Vi i de rike landene, (...) for å kunne beholde den rikdommen vi har, så er vi helt avhengige av den fattigdommen som faktisk er i verden. Nå sier jeg jo ikke det som en positiv greie. Det sier jeg på en måte at vi, (...) enten vi vil det eller ikke, så er vi en uløselig del av dette systemet som verdenssamfunnet har blitt, og som er fryktelig vanskelig å gjøre noe med. (...) Skal vi bli kvitt den ekstreme fattigdommen, så må vi gjøre noe med den ekstreme rikdommen også. (...) Vi har ikke nok ressurser til at alle kan leve som nordmenn. Verden ville da sannsynligvis ha trengt 5-6 jordkloder (...) ¹¹⁹

¹¹⁷ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

¹¹⁸ Intervju Jakob Veia, NMS, 06.01.10

¹¹⁹ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

Jerpstad legger dermed størstedelen av ansvaret for verdens fattigdom på aktørene i de rike landene som gjør seg rike på bekostning av verdens fattige.

Klima og naturmessige omstendigheter er eksempler på faktorer som kan forårsake fattigdom. Disse omstendighetene er svært vanskelig for enkeltmennesket å endre. I mange tilfeller kan naturen ødelegge menneskers livsgrunnlag uavhengig av menneskelig påvirkning. I andre tilfeller, kan man, slik Arnt Jerpstad (MA) gjør, klandre verdensbefolkningen, og den vestlige verden spesielt, for dårlig forvaltning av skaperverket.

4.3.2. Fattigdom som resultat av verdenssamfunnets urettferdige økonomiske og politiske strukturer

De fleste av informantene legger først og fremst skylden for fattigdommen på ytre, strukturelle forhold, som maktmisbruk, dårlig politisk ledelse, skjev økonomisk fordeling. Flere av informantene nevner hvordan dagens fattigdom blant annet skyldes kolonimaktens utnyttelse av kolonilandenes ressurser opp gjennom historien. Ola Tulluan (NLM) uttrykker det slik:

Ja, det er helt klart at vi i vår kulturkrets har våre svin på skogen, sier vi. (...) Ja du kjenner til hele dette her med koloniveldet og utnyttelse av de som i dag vi vil si er fattige mennesker. Bare gå inn på FNs skala på det, så finner du jo land og områder som historisk sett har vært utnyttet for å berike vår del av verden. Det er helt opplagt en årsak til fattigdommen. (...) Så folk har vært undertrykt på en måte, det mener jeg er årsaken til fattigdommen. (...) Det er årsaksforhold som vi i vår vestlige verden må ta en stor del av skylda for. Vi har utnyttet folk. Det har gjort oss rike på mange av de land (...) og folk som i dag er fattige, på deres bekostning. (...).¹²⁰

Globale finanskriser blir nevnt som eksempel på hvordan økonomiske strukturer forårsaker fattigdom. Denne type globale systemer har den fattige selv svært liten mulighet til å påvirke i egen kraft. Tone Lindheim (MA) henviser til dagens globale finanskrise som et eksempel på systemer som opprettholder fattigdom:

Og veldig mye handler om globale ting, (...) som gjør at folk som enkeltindivider ikke alltid har like stor innflytelse på det. Og det tenker jeg jo at hele den her finanskrisa blir et veldig godt eksempel på (...) Hvis du bruker Ecuador som eksempel, (...) hvor inntektene fra folk som har emigrert, og som sender penger hjem, er ett av landets største inntektskilder. Ecuadorianere som har flyttet til USA er de første som mister jobben sin i USA når finanskrisa slår inn. Da sender de ikke lenger penger, og kapitaltilgangen stopper opp i Ecuador, og folk som kanskje hadde en eller annen uformell småbedrift

¹²⁰ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

eller ett eller annet, (...) mister kapitaltilgangen sin sånn at (...) de ikke lenger kan investere. Så det sier noe om hvordan det henger sammen på ulike måter og hvordan man er avhengig av hverandre.¹²¹

Manglende strukturer som sikrer ivaretagelse av fellesskapets interesser er også en årsak til fattigdom på nasjonalt nivå. Kjetil Aano (NMS) beskriver det slik:

Den andre årsaken til fattigdommen, (...) er mangel på strukturer i hvert enkelt samfunn og hvert enkelt land. Mangel på politiske, gode ordninger som gjør at de ressursene samfunnet faktisk besitter, de finansielle og kulturelle og menneskelige ressursene blir brukt konstruktivt til å fremme fellesskapets interesser.(...) Det at folk ikke blir holdt ansvarlig for det de faktisk gjør med fellesskapets beste. Det er en viktig grunn, en annen viktig grunn til at store deler av verden er holdt nede i fattigdom.¹²²

Ytre politiske og økonomiske forhold gis stor forklaringskraft når informantene skal gi svar på fattigdommens årsaker. Det er først og fremst de sosiale systemene som gjør at mennesker blir fratatt sine muligheter til å gjøre noe med sin egen situasjon. Finanssystemer, handelssystemer og statsapparat nevnes som eksempler på globale og nasjonale strukturer som den fattige har liten påvirkningskraft på. Endringer i disse systemene er dermed en forutsetning for å bekjempe verdens fattigdom.

4.3.3. Fattigdom som resultat av dårlig lederskap og maktmisbruk

Fattigdommen er som nevnt forårsaket blant annet av politiske og økonomiske strukturer. Disse omtales av informantene som noe av det vanskeligste å endre i fattigdomsbekjempelsen. Bak systemene står det likevel enkeltmennesker, ledere som kan stilles ansvarlige for sin maktbruk. Flere av informantene nevner dårlig lederskap som en årsak til fattigdom. Elin Vannes (NLM) nevner skjev fordeling som en årsaksforklaring på fattigdom: ” Det er skjev fordeling i verden generelt, en har skjev fordeling innad i et land, dårlig politikk som gjør at folk ikke har frihet og muligheter.”¹²³ Hun svarer slik på hvem som har ansvaret for den skjeve fordelingen:

Jeg vil si både verdenssamfunnet og styresettet i enkelte land. Og så har en jo sosiale system på mer lokale nivå også, der en har folk som har forskjellig grad av makt som og fører til at folk, at enkelte har mindre makt til å gjøre grep som kan føre dem ut av fattigdom (...) Samfunnet er jo gammelt, så det jo vanskelig å si hvem.. at det er noen som står bak, et samfunn får jo liksom sin egen dynamikk... Så jeg vet ikke om jeg kan si at det er noen sin feil. Men samtidig så er det jo de som har makt som burde ha gjort noe med det, men det ligger på en måte veldig langt inne for enkeltpersoner og land å gi fra seg makt.¹²⁴

¹²¹ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

¹²² Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹²³ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

¹²⁴ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

Vannes er først og fremst opptatt av de sosiale systemene i samfunnet som opprettholder fattigdom. Selv om man identifiserer maktinnehaverne i systemet, blir det ikke nødvendigvis enklere å bekjempe maktmisbruket.

Jørn Lemvik (BN) er spesielt opptatt av godt lederskap som en forutsetning for å bekjempe fattigdom. Han poengterer at det ikke er nok å endre systemene, man må også endre måten ledere tenker om deres egen maktbruk:

(...) Jeg tror fattigdom har med makt å gjøre, og makt etablerer ofte strukturer som er undertrykkende for å bevare makt. Og det har da med den enkelte leder eller ledergrupper å gjøre. (...) Jeg opplever jo at dette er interessant fordi at når jeg snakker med Solheim¹²⁵, så opplever jeg at han har et systemperspektiv på veldig mange ting. Altså hvis en bare fikser systemene, så blir ting bra. Og jeg tror at du må fikse systemene og folkene, for at ting skal bli bra. Vi kan lage systemer som gjør det vanskeligere for folk å være dårlige, eller fungere dårlig, men det vil alltid være en dimensjon som går på min måte å tenke makt på, bruke makt på, som vil være, som vil være avgjørende for dette med fattigdom.¹²⁶

I følge Lemvik må man altså utfordre lederens tenkemåte rundt makt. Det holder ikke kun å endre systemene.

Korrupsjon er også en årsak til fattigdom som nevnes av flere av informantene. Dette handler både om maktmisbruk blant ledere, men og om kultur og enkeltmenneskets ansvar for sine handlinger. Jakob Vea (NMS) uttrykker det slik:

(...) Korrupsjonen, det er en form for tyveri som fører til fattigdom. Og det fører til fattigdom fordi at de som har mest økonomisk utbytte av korrupsjonen aldri blir fornøyd med det de får. De må stadig ha mer. Så det du kan kalle for tyveri, uærlighet, korrupsjon, det er en del av bildet. (...) ¹²⁷

Dårlig lederskap og maktmisbruk nevnes av flere som eksempler på faktorer som forårsaker eller opprettholder fattigdom. Ledere og maktinnehavere er individer som er lettere å identifisere enn systemer og strukturer, og disse må ansvarliggjøres for sin undertrykkende utøvelse av makt og ledelse dersom man skal få en slutt på fattigdommen.

4.3.4. Fattigdom forårsaket av manglende utdanning og kunnskap

Fattigdom kan også forårsakes av manglende utdanning. Elin Vannes (NLM) påpeker at enkeltindividets mulighet til å bruke sine egne ressurser begrenses dersom man ikke får utdanning: "(...) Mangel på utdannelse er en type årsak, som gjør at folk ikke får mulighet til å

¹²⁵ Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim

¹²⁶ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

¹²⁷ Intervju Jakob Vea, NMS, 06.01.10

bruke eller utvikle sine egne ressurser. (...) å få skape selvtilit nok til å komme seg opp, ut av fattigdom.”¹²⁸

Manglende kunnskap om hvilke praktiske grep som kan gjøres for å forbedre menneskers liv, er også en årsak til fattigdom. Jakob Vea (NMS) henviser til behovet for elementær opplysning om blant annet jordbruksteknikker:

(...) Fattigdom går på kunnskap, ja. Det tror jeg er utgangspunktet fordi hvis du, hvis folket får kunnskap, blir opplyst, (...) så kan de vokse frem. Og det samme ser vi også hvis de får kunnskap om hvordan de kan ordne seg rent praktisk, så klarer de å produsere mer og få mer mat. (...)¹²⁹

Utdanning og elementær opplysning er derfor av avgjørende betydning i kampen mot fattigdom.

4.3.5. Fattigdom som resultat av enkeltmenneskets egne valg og handlinger

I følge informantene skyldes fattigdommen stort sett omstendigheter eller strukturer som ligger utenfor individets mulighet for påvirkning. Men fattigdommen handler også om hvordan man forvalter de mulighetene man faktisk har til å endre sin egen situasjon. Flere av informantene nevner at fattigdommen forsterkes eller opprettholdes dersom den fattige ikke bruker sine evner til å komme ut av fattigdommen.

Bjørn Bjørnø (PYM) er særlig opptatt av at fattigdom også handler om hvordan man tenker. Han mener at fattigdommen ikke hadde trengt å være så dyptpløyende dersom man hadde tatt i bruk det man faktisk hadde innen rekkevidde:

(...) En skal være forsiktig med å være bastant, men jeg tror jo at for i alle fall ganske mange mennesker i disse landene, så handler fattigdom også om hvordan du tenker. Og pastor Remi i Niger (...) han sier at vi må slutte å sitte som tiggere. Vi må løfte hendene og begynne å handle og begynne å gi. Og da tenker jeg at da har de skjønt at det er faktisk mulig å gjøre noe med egen fattigdom. Og det betyr ikke at de nødvendigvis kommer ut av den, men noe kan bli bedre, noen flere kan få en bedre livskvalitet.(...)¹³⁰

I andre tilfeller skyldes fattigdommen den fattiges dårlige forvaltning av egne ressurser eller manglende vilje til å bruke de mulighetene han faktisk har. Fattige gjør også dårlige valg som bidrar til at fattigdommen deres opprettholdes. I noen tilfeller kan man si at de fattiges begrensede økonomi tvinger dem til å prioritere kortsiktig, som å la barna arbeide i stedet for

¹²⁸ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

¹²⁹ Intervju Jakob Vea, NMS, 06.01.10

¹³⁰ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

å gi dem utdanning. I andre tilfeller kan de fattige klandres for dårlig pengeforvaltning. Elin Vannes (NLM) beskriver det slik:

(...) Så handler det jo inni mellom om manglende prioritering av skolen fra familiene sin del. Der en gjerne ikke ser nytten i det. Eller at de tenker at de ikke har muligheten til å prioritere den, at ungene heller må være med i arbeid i familien. (...) Men så kan en jo diskutere tilfeller der folk (...) drikker opp penger i stedet for å bruke dem på skolegang til ungene eller på en måte investere på ymse måter for familien. Men sånn i det grunnleggende vil jeg si at det er ytre forhold jeg vil skylde på.¹³¹

Tone Lindheim (MA) er opptatt av ikke å frata den fattige ansvaret for eget liv og egne valg, i de tilfellene hvor han eller hun faktisk har en mulighet til å påvirke utfallet av sin egen situasjon:

En skal ikke frata folk et individuelt ansvar i forhold til det å gjøre noe med fattigdom og med eget liv og egen inntekt. Så synes vi at vi ser massevis av eksempler på at folk, når de får muligheten, så tar de ansvar. Noen trenger å pushes mer på å ta ansvar enn andre (...). I forhold til menneskesynet så er det også viktig at folk holdes ansvarlig. Om en er fattig eller rik, så har en et forvalteransvar i forhold til de mulighetene en har. Samtidig så må en heller ikke gi folk en større byrde og ansvar eller skyld for den situasjonen en er i, enn det de faktisk har. Fordi at det er tross alt en god del ting som er utenfor enkeltmenneskets mulighet til å påvirke.¹³²

Kjetil Aano (NMS) er villig til å se individets ansvar, men som de fleste andre informantene vil han ikke løsrive individet fra den konteksten det lever i, og sier at kulturen avgjør i hvor stor grad individet har et ansvar for sin egen fattigdom:

(...) Det er klart at den fattige har selv et visst ansvar, men enkeltindividet er alltid en del av en kontekst. Og du kan ikke forvente at enkeltindivid, på en måte den store mengden enkeltindivid skal kunne bryte med den sammenhengen som de lever i, den identitet, den historiske forståelse som de er en del av. Så derfor, for å bekjempe fattigdom må altså enkeltmennesket også få en ny forståelse av sine egne muligheter, av sine egne evner til å løfte seg og sin familie ut av fattigdommen. (...)¹³³

Fokuset på den fattiges eget ansvar for sin situasjon er også til stede når man drøfter fattigdommens årsaker. I noen tilfeller kan man si at den fattige har en reell fri vilje som blir brukt til å ta dårlige valg. I andre tilfeller må en se den fattiges valg i lys av den konteksten han lever i og spørre seg hvorvidt han har en reell fri vilje og kan stilles til ansvar for sine handlinger som opprettholder fattigdom. Det er interessant å merke seg at ingen av informantene legger skylden for fattigdommen på den fattiges valg og livsstil alene. De som er tilbøyelige til å legge vekt på den fattiges medansvar for sin situasjon, er samtidig opptatt av å påpeke at det først og fremst er omgivelsene og systemet den fattige lever under, som er skyld i fattigdommen.

¹³¹ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

¹³² Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

¹³³ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

4.3.6. Oppsummering

Fattigdommen kan altså forårsakes av mange ulike faktorer. En del av problemet er knyttet til geografiske områder med klima som vanskeliggjør menneskers levetilstand. En annen stor forklaringsfaktor er de globale politiske og økonomiske strukturene som skaper og opprettholder fattigdom. Maktmisbruk og dårlig lederskap er en tredje årsak. Manglende kunnskap om helse, ernæring og jordbruk, er en fjerde faktor som gjør at de fattige mangler muligheter til å forbedre sin egen livssituasjon. Disse fire faktorene er beskrivende for hvordan de ytre forholdene som de fattige lever under, skaper fattigdom. Videre nevnes det at de fattige selv kan gjøre noe for å påvirke sin egen situasjon. Ofte handler fattigdom om at de fattige ikke selv har tro på at de kan forbedre sin egen situasjon. Den fattiges dårlige selvfølelse fører til at han eller hun neglisjerer de ressursene og talentene man faktisk har, og derfor forblir i en passiv mottakerposisjon. Andre ganger kan en klandre de fattige for faktisk å ta dårlige valg i de tilfellene hvor de faktisk *har* muligheter til å forbedre sin egen situasjon. Eksempler på dette er dårlig forvaltning av sine egne ressurser og inntekt. Denne årsaken gis likevel svakest forklaringskraft av informantene. Fattigdommens hovedårsak er sosiale strukturer og maktmisbruk som den fattige er offer for. En siste årsak til fattigdom som informantene nevner, er religion og kultur. Dette er tema for neste kapittel.

4.4. Oppsummering kapittel 4

Alle informantene er enige om at fattigdom er et stort og komplekst begrep som er vanskelig å gi noe enkelt svar på. På spørsmål om hva fattigdom er, tar alle informantene først opp den materielle fattigdommen. Denne kommer til uttrykk som en situasjon hvor man er fratatt muligheter til å få dekket grunnleggende behov for å ha et rimelig godt liv. De viktigste kjennetegnene ved fattigdom er dårlig ernæring, dårlig helse, lav eller ingen utdanning, arbeidsledighet, lav inntekt og generelt lavt velferdsnivå. Denne fattigdommen skyldes først og fremst ytre strukturelle forhold, som maktmisbruk, dårlig lederskap og skjev økonomisk fordeling. Enkelte av informantene nevner tilfeller hvor de fattige kan være skyld i sin egen fattigdom på grunn av dårlige valg og dårlig pengeforvaltning. Det må i så fall sees i sammenheng med omstendighetene de fattige lever under. Fattigdommen kan også handle om kultur og religion, som igjen får påvirkning på de valgene man tar. Enkelte av informantene

nevner at fattigdommen også kan ha en åndelig karakter. Dette gjelder det faktum at man mangler den kristne tro. Den åndelige fattigdommen sees ikke i sammenheng med den materielle. Forholdet mellom religion og fattigdom vil bli gitt ekstra plass i neste kapittel. Her vil temaet bli belyst mer inngående.

Til tross for at alle informantene forholder seg til begrepet fattigdom, er det flere av dem som problematiserer bruken av det. Det å kalle noen fattig kan være en stigmatiserende merkelapp som fokuserer på menneskets mangler fremfor dets ressurser. Det fattigdomsbekjempende arbeidet må derfor ta utgangspunkt i et samsvar mellom bistandsaktørens forståelse av fattigdom og ”de fattiges” egen forståelse av fattigdom. Når jeg i de påfølgende kapitlene skal drøfte forholdet mellom religion og fattigdom, og forholdet mellom evangeliet og fattigdom, tar denne utgangspunkt i den materielle fattigdommen.

5. Religionens rolle i kampen mot fattigdom

5.1. Innledning

I kapitlet om fattigdom ble det tydelig at fattigdommen både har strukturelle og individuelle årsaker. Flere kommenterte at fattigdom også handler om kultur og religion. Mitt anliggende med denne oppgaven er som nevnt tidligere å drøfte evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Da evangeliet er knyttet spesifikt til kristendommen, er jeg opptatt av å finne ut hvorvidt det eksisterer en sammenheng mellom religion og fattigdom. Dersom det gjør det, vil det være naturlig å diskutere hvorvidt skifte av religion kan være hensiktsmessig i fattigdomsbekjempelsen. Jeg er også opptatt av om det finnes en sammenheng mellom synd og fattigdom. Dette er relevant for å besvare spørsmålet om evangeliet, som går ut på at Jesus Kristus har sonet for hele verdens synd, har en rolle å spille i fattigdomsbekjempelsen.

I dette kapitlet går jeg nærmere inn på hvilken rolle religion spiller i kampen mot fattigdom. Jeg forstår religion som et trossystem som spesielt er knyttet til oppfatningen av åndelige makter eller guders rolle i denne verden. Religion er en viktig normkilde i samfunnet, da den i tillegg sier noe om hvordan man skal tolke den virkeligheten man er en del av. Religion er derfor med på å skape menneskers verdensbilder. Men dette gjelder også kultur. Fordi kultur og religion er tett sammenvevd, vil jeg også ta med litt om kulturens påvirkning på fattigdom. Det vil bli spesifisert at enkelte av elementene som nevnes ved religion, også kan være forankret i kultur eller tradisjon.

De fleste av informantene nevnte viktigheten av å være en trosbasert organisasjon i kampen mot fattigdom. Dette skyldes at de fleste av verdens fattige lever i områder hvor religion er en del av hverdagen deres. Derfor vil jeg først si litt om viktigheten av å ha en virkelighetsforståelse som også rommer religion i arbeidet mot fattigdom. Dernest vil jeg ta for meg litt av det som ble nevnt om kulturens rolle i fattigdomsbekjempelsen. Jeg tar så for meg de elementene ved religion som viser at det kan være en sammenheng mellom religion og fattigdom. Skjebnetro, frykt for ånder og forfedre, samt religion som maktmiddel var de elementene informantene nevnte. Videre tar jeg opp hvordan det i flere tilfeller ikke synes å være noen sammenheng mellom religion og fattigdom. Til sist tar jeg opp forholdet mellom synd og fattigdom.

5.2. Fattigdomsbekjempelse i et religiøst univers

Seks av ni informanter er opptatt av å øke det generelle fokuset på religionens rolle i fattigdomsbekjempelsen, fordi de fleste av menneskene man jobber blant, forholder seg til et religiøst univers og praktiserer en eller annen form for religion. Jørn Lemvik (BN) ønsker å utfordre Norad på å integrere det religiøse aspektet i utviklingsarbeidet:

Jeg tenker at hvis vi ikke tar religionen med når vi jobber med utvikling, så skjærer vi av en av de viktigste grenene vi har. Å drive utviklingsarbeid uten å tenke religion, og da tenker jeg ikke bare kristendom, men å tenke religion, altså at mitt verdensbilde, min forståelse av virkeligheten, at den ikke blir koblet inn... Altså å møte religiøs, materiell og åndelig fattigdom hvis en kan si det sånn, med norsk rasjonalitet, det er skjæring de luxe. Det funker bare ikke (...)

Jeg ønsker å dra inn at vi må ha religion på banen, vi må begynne å forstå hvor viktig religion er for folk, og når det snakkes om deres utvikling, om hvordan de tar vare på sin egen livssituasjon (...).¹³⁴

PYM 2 er også opptatt av at religionen er en viktig del av menneskers hverdag. Hun nevner en opplevelse fra et arbeid i Afrika, da hun jobbet for en annen organisasjon enn PYM for mange år siden. Her skapte en norsk kollega oppstandelse da hun fortalte de ugandiske kollegaene at verken hun eller store deler av Norges befolkning trodde på Gud:

(...) I et afrikansk land ble det nesten krise en hel uke i det prosjektet fordi at en gikk ut og sa det så veldig klart at verken hun trodde på Gud, og at mange i Norge ikke trodde på Gud. Dermed ble de mye mer opptatt av å be for oss og var virkelig helt i sjokk, de som vi jobbet med, enn å tenke på selve saken. Så det høres kanskje litt absurd ut, men samtidig så tenker jeg at da ser man hvor viktig det er, det der med at folk skal tro på noen ting, og at man må kunne tørre å si det. Nå sier jeg ikke at hun ikke skulle få lov til å si at hun ikke trodde, men samtidig så er det noe med at du ser da hvor viktig det er for folk å ha noe å tro på. Og da synes jeg det blir feil hvis man tror at man skal gå rundt å være sånn nøytral og si at nei det snakker vi ikke om nå. (...)¹³⁵

Elin Vannes (NLM) nevner at det er en fordel å være en trosbasert aktør fordi man jobber blant troende mennesker. Til tross for at misjonsorganisasjonene jobber eksplisitt for at folk skal konvertere til kristendommen, opplever hun at det er en større styrke å ha et religiøst enn et sekulært verdigrunnlag:

(...) De fleste folk i verden har en tro. Sånn at uansett hvilket livssyn folk har, så tror vi at det er enklere for dem å forholde seg til mennesker med en tro enn til en sekulær organisasjon som ikke har øye for den dimensjonen (...) Det gjør jo at vi greier å se deres hverdag som innebærer også en tro, se helheten i dem, i deres syn på livet.¹³⁶

¹³⁴ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

¹³⁵ Intervju PYM 2, 07.01.10

¹³⁶ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

De fleste informantene er opptatt av å vise hvor sterkt religion står i de samfunnene de jobber i. På det generelle plan etterlyses det en større forståelse i det norske bistandsapparatet for religionens betydning i menneskers liv. Slik jeg ser det utfordrer det religiøse perspektivet også sekulære aktørers overbevisning om at menneskers rasjonalitet og verdier kan skilles fra deres tro.

5.3. Kultur og fattigdom

I diskusjonen om religionens rolle i kampen mot fattigdom, er det nødvendig å nevne at det ofte er vanskelig å skille mellom religion og kultur. I mange tilfeller vil disse være nøye sammenvevd. Flere av informantene tar opp dette når de blir spurt om sammenhengen mellom religion og fattigdom. Kjetil Aano (NMS) beskriver det slik:

(...) Vi ser helt klart at, altså i veldig mange sammenhenger så er det (...) der vi jobber, så er det kulturelt nedarvet og kulturelt betinget holdninger, tradisjoner som holder mennesker fast i (...) unødvendige bindinger som forsterker fattigdom og som bidrar til å hindre utvikling. Og hva som er religion og hva som er kultur, er veldig vanskelig å si. Mye av det er sånn kulturelt nedarvede tradisjoner. (...) ¹³⁷

Også Jørn Lemvik (BN) kvier seg mot å sette et tydelig skille mellom tradisjon og religion:

Det er fryktelig vanskelig å skille. Jeg har drevet og skilt det ofte, men ser jo at det er forferdelig innvevd. Det kan være begge deler. Ofte så får vi servert religion som egentlig er en fordekket tradisjon (...) Jeg synes det er vanskelig å skille tradisjon og religion fordi at det er så stor innflytelse i mellom dem. Det ene preger det andre og motsatt tror jeg. ¹³⁸

Bjørn Bjørnø (PYM) vektlegger forholdet mellom fattigdom og kultur, og hevder at fattigdom også handler om hvordan man tenker:

(...) Jeg tror ikke det går på gale valg. Jeg tror det går på holdninger som... og kulturelle tankebaner som gjør at de blir i et mønster som de ikke er bevisst selv. Jeg tror mange av dem ikke skjønner. (...) De ser ikke et valg. De ser ikke at jeg kan velge noe annet. (...) Det er klart de... det er noen som gjør det. Men jeg tror hovedgrunnen er at de sitter fast i et tankemønster som de har adoptert eller fått med morsmelka (...)

I Niger, altså det er menn der med store (...) flokker med kveg. Og selv om da han har femti kveg og i så måte er ganske rik, så vil ikke han slakte ei ku for å mate ungene sine, for det er kjerringa sin jobb å skaffe maten. Han tar vare på kveget. Og hvis han skal ha seg en motorsykel, så selger han ei ku eller to eller tre. Men han slakter ikke ei ku for at ungene skal slippe å sulte. Og da tenker ikke jeg at den mannen er en sabla, unnskyld uttrykket, egoist, som burde vært buret inne, jeg tror at han er så kulturell blind at han ikke skjønner. Sånn velger jeg å tolke det. Og da må noen hjelpe dem til å tenke annerledes. ¹³⁹

¹³⁷ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹³⁸ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

¹³⁹ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

Bjørnøs eksempel nevnes først og fremst som et eksempel på hvordan kultur og tankesett påvirker fattigdom. Tone Lindheim (MA) peker på at tradisjonelle feiringer kan være dyrt å opprettholde for de fattige. Hun nevner et eksempel fra Bolivia:

Det kan være kulturelle ting (...), tradisjoner, eller ting en er bundet opp i. I Combaya i Bolivia for eksempel (...), der har hver landsby så mange ulike feiringer som man da er forpliktet på å kjøpe inn drikke og mat til, (...) at noen av tradisjonene rett og slett blir noe av det som ribber folk for inntekten deres.¹⁴⁰

Informantene gjør det tydelig at det også er kulturelle faktorer som spiller inn på fattigdommen, og at disse i mange tilfeller er sammenvevd med religionen. Det at fattigdom blant annet henger sammen med menneskers tankesett og verdensbilde, omhandler både kultur og religion. Dette vil også bli aktualisert når jeg nå skal ta for meg de mest omtalte elementene ved religion som forårsaker fattigdom. Selv om jeg først og fremst beskriver de følgende fenomenene som elementer ved religion, vil det i enkelte tilfeller bli spesifisert at informantene hevder at det kan handle om både kultur og religion.

5.4. Elementer ved religion som bidrar til fattigdom

Før jeg går inn på de ulike elementene ved religion som bidrar til fattigdom, vil jeg si noe om hvordan dette kom opp som tema under intervjuene. Hos fire av informantene var religion og kultur blant svarene de ga på hva som var fattigdommens årsak. Både Kjetil Aano (NMS) og Tone Lindheim (MA), tok opp religion og kultur før de hadde fått spørsmål om det var noen sammenheng mellom religion og fattigdom. Mens Jakob Veia (NMS) eksplisitt nevnte religion i omtalen av hva fattigdom er, nevnte Bjørn Bjørnø (PYM) kultur og holdninger som årsak til fattigdom på spørsmål om fattigdommens årsaker. Disse informantene brakte dermed selv religion og kultur på banen. Hos alle informantene spurte jeg eksplisitt om de så noen sammenheng mellom religion og fattigdom etter at vi var ferdige med å snakke om fattigdommens årsaker. De elementene som blir nevnt, kom som svar på dette spørsmålet, eller på andre spørsmål senere i intervjuet. Jeg som intervjuer stilte ikke direkte spørsmål om informantene så en sammenheng mellom skjebnetro, åndefrykt, makt og fattigdom, unntatt hos PYM 2. Utover dette tok informantene selv opp disse temaene.

¹⁴⁰ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

5.4.1. Fattigdom forårsaket av skjebnetro

Et trekk som mange av informantene synes å observere blant de fattige, er en utbredt skjebnetro eller fatalisme som opprettholder fattigdommen. Nesten alle informantene tok opp dette temaet. Skjebnetroen forsterker fattigdommen fordi den fattige oppfatter seg fanget av sin egen skjebne, og derfor ikke tror på mulighetene for å forbedre sin egen situasjon. I kapitlet om fattigdom ble det nevnt at det å gi de fattige tro på egne ressurser og talenter er en forutsetning for at mennesker skal ta grep i egne liv. Dersom man derimot ikke har tro på at ens egne livsvalg kan påvirke ens skjebne, kan veien ut av fattigdom synes blokkert. Selv om de fleste informantene nevner skjebnetro som et hinder for utvikling, har de forskjellige syn på om denne troen er rotfestet i kultur eller religion. Jørn Lemvik (BN) hevder at skjebnetroen kan være rotfestet både i religion og kultur. Han beskriver den på følgende måte:

Ut i fra det som jeg har erfart når jeg har vært rundt forbi, så tror jeg nok at det er en mye mer deterministisk forståelse av alt, og fattigdom, i mange av disse både landene og kulturene enn det vi har her. Vi har på en måte utviklet en tenkning om at selv om du starter på bunnen, så kan du ende på toppen, eller du starter på toppen, så kan du ende på bunnen. Og i noen kulturer så er det en umulig tanke. Den kommer ikke en gang inn liksom.¹⁴¹

Andre av informantene er tydelige på at skjebnetroen først og fremst er et trekk ved religion.

Tone Lindheim (MA) knytter den til buddhismen:

Det ligger og en åndelig dimensjon noen ganger i forhold til et fatalistisk verdensbilde som gjør folk enda mer sånn maktesløse (...) I forhold til de landene vi har arbeid i Asia, som har en mye sterkere buddhistisk tradisjon, og kanskje handler det om at jeg ikke kan nok om det, men det er noe mer fatalistisk i det verdensbildet i forhold til at (...) du har den statusen du har (...) som et resultat av det livet du levde i ditt forrige liv, og at man har fått som fortjent. Så på en måte så tenker jeg at en ribbes litt for kraften til å kjempe mot det urettferdige og mot det onde. Samtidig så vet jeg jo at (...) det finnes buddhistiske ledere som absolutt har markert seg i kamp for menneskerettigheter og mot fattigdom og så videre. Men kanskje (...) på et sånt folkelig plan, (...) så kan det være mer passiverende.¹⁴²

Bjørn Bjørnø (PYM) knytter også fatalismen først og fremst til andre religioners forhold til fattigdom:

(...) Det er jo ingen tvil om at hinduismen legger til rette for fattigdom med sin fatalisme. Og med sin reinkarnasjonstenkning. Det er jo et mønster for fattigdom. (...) I alle fall om du går til India, med hele den hinduistiske tenkningen (...) pluss hele kastesystemet, så har du jo på en måte noe som binder mennesker i fattigdom (...) Du skal jo ikke hjelpe en fattig fordi han har fått igjen det han fortjente. Nå vet ikke jeg, det er sikkert store variasjoner innen hinduistisk praksis, (...) men den grunnfilosofien der, det er jo en fattigdomsfremmende måte å være troende på, rett og slett. (...)

(...) Islam har jo også en fattigdomsbevissthet, og noe av den tenkningen, men de har og mye "Insha'allah"¹⁴³ for å si det sånn. Mye fatalisme (...)¹⁴⁴

¹⁴¹ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda 19.11.09

¹⁴² Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

¹⁴³ Arabisk uttrykk som betyr "Hvis Gud vil"

Arnt Jerpstad (MA) hevder derimot at fatalismen også er å finne i kirkene. I følge ham blir Jesu ord om at ”De fattige har dere alltid hos dere”(Matt 26, 11a) i mange sammenhenger tolket som en legitimering av fattigdom, noe som fører til resignerte kristne:

Jeg har bakgrunn fra Sør-Amerika, og der var det en pastor som brukte bibelverset ”De fattige vil vi alltid ha hos oss”,¹⁴⁵. Han sa at de fattige var der fordi det var ment fra Bibelens side. Det er veldig langt i fra det jeg tror (...) Mange kristne menigheter har et litt fatalistisk syn på det med fattigdom. At det er på en måte noe som er her, og noe som er kommet for å bli. Det ønsker vi å gjøre noe med, for det er ikke noe vi tror.¹⁴⁶

Skjebnetro er et trekk ved fattigdom som mange av informantene trekker frem. Enkelte anser den som et trekk ved kultur, mens andre tydelig forankrer den i religion. Noen finner den også i kirkene. Troen på at livet styres av skjebnen svekker eller utsletter troen på at enkeltmenneskets anstrengelser vil ha noen effekt på ens egen livssituasjon. Dermed bidrar skjebnetroen til resignasjon hos den fattige i stedet for at han blir motivert til handling for å komme ut av fattigdom.

5.4.2. Frykt for straff fra ånder og forfedre som opprettholder fattigdom

Informantene nevner andre religiøse overbevisninger som kan bidra til å opprettholde fattigdommen. Åndetro og frykt for hevn og straff fra fedre, nevnes av flere som eksempler på sammenheng mellom religion og fattigdom. Åndetroen beskrives stort sett som en bremse for utvikling. Dette er først og fremst knyttet til frykt for straff dersom man ikke tilfredsstiller åndene. Det kan forsterke fattigdommen gjennom at man for eksempel vegrer seg mot å ta i bruk ny teknologi, fordi den ikke er ”godkjent” av forfedrene.

Informantene fra NMS og Ola Tulluan (NLM) er de som er tydeligst på å gi eksempler på sammenheng mellom åndetro og fattigdom. Både Kjetil Aano (NMS) og Jakob Veia (NMS) refererer til tradisjonell fedredyrkelse på Madagaskar. Jakob Veia er tydelig på at fedredyrkelsen er forankret i religion:

Det er religion. De ber til fedrene. Tradisjonen er å be til fedrene. For det er fedrene som ikke er alt for langt borte, de kan i alle fall hjelpe dem. Og de er redde for de avdøde. Fordi hvis de ikke steller fint med de avdøde, så kan de hevne seg på dem som ånder. Da er de blitt ånder på en eller annen måte og kan hevne seg på dem. (...)¹⁴⁷

¹⁴⁴ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

¹⁴⁵ Henvielse til Jesu ord ”De fattige har dere alltid hos dere” i Matt 26,11a

¹⁴⁶ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹⁴⁷ Intervju Jakob Veia, NMS, 06.01.10

Veia hevder at denne respekten for de avdøde er en bremse for utvikling, særlig i forhold til landbruk, som han selv har vært involvert i. Han forteller at frykten for fedrene er så stor at enkelte fruktbare områder ikke blir utnyttet til dyrking, og ny teknologi blir avvist fordi fedrene er i mot det:

(...) Jeg reiste sammen med en lokal medarbeider, og så stanset vi (...) og så utover en flott dal, nydelig rismark. Så sa han: Der borte ser du en som gjør det bra, en som hadde bygd nytt hus. Han der tjener bra. Han har tatt i bruk en ny teknologi for planting av ris (...) Han får gode avlinger og har investert i hus og eiendom og gjort det bra. Og så var vi der nede, sier han kollegaen min, og så snakket vi med naboene, som ikke kom noen videre vei. Og så spurte vi dem: Dere jobber for han, han naboen der som har bygget nytt hus der og får det til? Ja da, de gjorde det. Dere skjønner hva han gjør, dere kan gjøre det samme hvis dere vil? Ja, de kunne det, det var ikke noe problem det (...) Men hvorfor gjør ikke dere også på samme måten så dere og tjener noe mer penger? Nei, for fedrene hadde aldri gjort det sånn. Veien var låst. Hvis du ikke fikk skubbet dem til side. Og da er du inne på trosspørsmål, religion, som blokkerer. Det har vi møtt veldig mange ganger (...) De kunne ikke ta i bruk ny teknologi fordi bestefar og oldefar hadde aldri gjort det. Og det går igjen der respekten for de avdøde er stor.

Og vi kjørte forbi store områder, veldig flott for risdyrking, flatt, med vann, ikke så langt fra ei elv, så spurte jeg en annen kollega som jeg da var på tur med: Hvorfor har de ikke dyrket her? Nei, dette her er tabu-område. Forbudt ut i fra fedrenes, en eller annen fedresak som hadde skjedd og blitt et tabu. Så der tør ingen gå og dyrke.¹⁴⁸

Disse eksemplene viser en tydelig sammenheng mellom åndetro og fattigdom. En kunne tenke seg at bøndene ville endret mening når de så med egne øyne at naboens avling og inntekt økte som et resultat av at han hadde tatt i bruk ny teknologi. Dersom dette kun dreide seg om et behov for opplysning om mer effektive dyrkingsmetoder, ville en kunne regne med at teknologien ville bli varmt mottatt. Eksempelet viser derimot at respekten for fedrene og frykten for hevn var sterkere hos disse bøndene enn viljen til å øke avlingen og inntekten sin. Veia nevner ikke hvor fattige disse bøndene var, men siden han bruker eksempelet for å beskrive sammenhengen mellom religion og fattigdom, antar jeg at han mener at de kunne fått en forbedret livssituasjon ved å ta i bruk den nye teknologien og gått bort fra den tradisjonelle troen.

Kjetil Aano (NMS) bruker også et eksempel fra Madagaskar for å beskrive sammenhengen mellom religion og fattigdom. Det ble startet en kirke i en fattig landsby som bar preg av høy barnedødelighet, generelt dårlig helsetilstand og liten tilgang på rent vann. Presten tok affære for å forbedre lokalbefolkningens helsetilstand:

”Hør, hvorfor er dere syke her? Det er ikke fordi fedrene er sinte på dere. Det er fordi dere drikker det samme vannet som dere vasker dere i. Og dere gjør deres fornødne oppi bakken så det kommer inn i vannet. (...) Nå graver vi ut en plass i bekken lenger oppe der du bare får hente vann, så vasker du alt som skal vaskes av klær lenger nede, og så har du latriner nedenfor der. (...)” Og det førte jo til at barnedødeligheten ble redusert fra omtrent 25 % til nesten ingenting i løpet av et år. Diaréfrekvensen

¹⁴⁸ Intervju Jakob Veia, NMS, 06.01.10

forsvant, folk ble friske, folk begynte å vaske seg, de begynte å gå på skole, trivselen økte. Og sånne ting skjer hele veien. Og da er spørsmålet hva er religion, og hva er opplysning? (...) Jeg tror jo det henger sammen.(...)¹⁴⁹

Han er mer tilbøyelig til å se fattigdommen i det nevnte eksempelet som et resultat av religiøs overbevisning og manglende opplysning. Bakgrunnen for befolkningens atferdsendring var at det ble plantet en menighet i landsbyen hvor presten utfordret den rådende religiøse overbevisningen. Det var likevel ikke slik at hele landsbyen konverterte til kristendommen. I dette tilfellet fulgte lokalbefolkningens prestens råd, selv om han representerte en ny religion. Den forbedrede helsesituasjonen skyldtes først og fremst opplysning om viktigheten av rent vann for å unngå sykdom. Slik jeg ser det kunne denne form for helseopplysning likeså godt vært utført av sekulære aktører eller aktører forankret i andre religioner enn kristendommen. I dette tilfellet var det etableringen av en kirke som var utgangspunktet for holdningsendringen i folket. Opplysning om elementær helsekunnskap kunne ikke gjøres uten å rokke ved den tradisjonelle religiøse overbevisningen om at sykdommene var en straff fra fedrene.

Ola Tulluan (NLM) nevner også hvordan det å bli fri fra frykt og åndetro, kan bidra til en forbedring av livet på flere plan enn det åndelige:

Vår erfaring flere steder i Afrika er at de har begynt å ta tak i sine egne liv på en ny måte når de fikk bekjenne troen på Jesus. Og der må en også se på bakgrunn. Det var jo gjerne gamle samfunn bundet av tradisjonell religion som hadde masse elementer av tro som hindret utvikling altså. Åndetro og frykt og redsel og mye av livet dreide seg om det. Så når de ble fri i fra det, så begynte jo tankene å kretse rundt andre ting.¹⁵⁰

Jørn Lemvik (BN) vil ikke si at noen religioner bidrar til å opprettholde fattigdom i større grad enn andre. Han nevner likevel at det finnes verdensbilder det er galt å forholde seg passiv til:

Veldig mange systemer er fryktsystemer. Du lever i et system der du er redd for Gud, du er gjerne redd for mannen din, du er gjerne redd for høvdingen i landsbyen, du er gjerne redd for en masse ting. Da opplever nok jeg at det å ikke si at det er andre måter å oppleve virkeligheten på enn det, er galt.¹⁵¹

Her kan en igjen stille seg spørsmålet om hvor grensa går mellom kultur og religion. Av Lemviks utsagn blir det tydelig at mennesker kan leve i frykt for Gud. Jeg mener derfor at hvis man da skal intervenere for å endre disse menneskenes verdensbilder, vil det automatisk også få innvirkning på deres tro. Av de nevnte eksemplene, er det tydelig at informantene ser det som helt nødvendig å utfordre folkets tro og kultur for å hjelpe dem ut av fattigdom, fordi

¹⁴⁹ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹⁵⁰ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

¹⁵¹ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda 19.11.09

åndetro og fedredyrkelse hindrer utvikling. Det blir derfor umulig å forholde seg livssynsnytral og samtidig bekjempe fattigdom blant mennesker som frykter straff og hevn fra forfedre og onde ånder.

5.4.3. Religion som kilde til makt

Jørn Lemvik (BN) tar opp koblingen mellom religion og makt som en element ved religion som kan bidra til fattigdom. Som nevnt tidligere er dårlig ledelse en av årsakene til fattigdom. I følge Lemvik vil religion ha en forsterkende virkning på fattigdommen når den bidrar til å legitimere maktmisbruk:

Det meste av det vi har sagt om makt, har også med religion å gjøre. Religion blir brukt maktmessig. Jeg bruker Gud inn i min argumentasjon om det ene eller det andre, jeg skaffer meg kredibilitet, jeg skaffer meg en posisjon ut fra at jeg bruker Gud. Og undertrykkende systemer finnes kulturelt og de finnes religiøst og de finnes innenfor alle religioner som jeg har vært borti. Og de opprettholder fattigdom, ja.¹⁵²

I følge Lemvik er maktmisbruk og opprettholdelse av samfunnsmessige strukturer en uting som utnyttes av ledere innenfor alle religioner. Han påpeker at det ikke bare gjøres av religiøse ledere, men at undertrykkelsen blir betydelig mye vanskeligere å bekjempe når makten kobles sammen med en ”gudsdimensjon”. Lemvik hevder også at det finnes forskjeller på religionenes teoretiske grunnlag når det kommer til hvordan man forholder seg til makt, men at det i praksis finnes maktmisbruk i de fleste religioner. Arnt Jerpstad (MA) berører temaet ved å referere til pastorer som anser seg selv som å være ”next to God”, og som Misjonsalliansen i liten grad samarbeider med.¹⁵³ Jeg tolker dette som at de anser sin status som å være på linje med Gud. Utover dette eksempelet nevnes ikke religion som maktmiddel eksplisitt som et tema.

Det er påfallende at kun én av informantene kommenterer at religion kan brukes som maktmiddel og dermed forårsake eller bidra til å opprettholde fattigdom. Siden de fleste av informantene observerer at religion er viktig for folkene de jobber blant, ville det være sannsynlig å tro at de også har vært vitne til at religionen brukes i maktsammenheng. Informantene er også opptatt av hvordan samfunnsstrukturene er hovedårsaken til fattigdom.

¹⁵² Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda 19.11.09

¹⁵³ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

Her nevnes maktmisbruk og dårlig ledelse av flere. Men når det gjelder religionens påvirkning på fattigdom, nevnes ikke maktmisbruk av andre enn Lemvik.

5.5. Manglende sammenheng mellom religion og fattigdom

Til tross for de eksemplene som er gitt på at det *kan* være en sammenheng mellom religion og fattigdom, avviser samtlige av informantene at det er *må* være en sammenheng mellom religion og fattigdom. Det gis en rekke eksempler på hvordan fattigdom og rikdom forekommer i de fleste religioner. Ola Tulluan (NLM) nevner eksempler på at det i noen tilfeller skjedde en sosial og materiell forbedring i enkelte kulturer som har tatt i mot evangeliet. Men han nevner også flere eksempler på kulturer hvor kristendommen ikke står særlig høyt i kurs, men hvor man derimot har skapt gode samfunn preget av sterkt menneskeverd:

Vi i Misjonssambandet har erfaringer fra veldig høytstående kulturer i den forstand at de ikke er kristne på noen måte, de kjenner gjerne ikke Jesu navn i det hele tatt som et reelt alternativ for seg selv, men de er høyt utviklede samfunn (...), hvor man i praksis viser et menneskesyn hvor alle skal ha det godt. Og de har lykket med det.¹⁵⁴

Kjetil Aano (NMS) er også opptatt av at selv om religion påvirker de rådende verdiene i samfunnet, så vil ikke en konvertering til kristendommen alene være nok til å endre et samfunn eller løfte det ut av fattigdom. At lederne er kristne, utgjør ingen garanti for et godt styresett:

(...) Jeg tror ikke at en kommer utenom at kulturen og religionen påvirker grunnleggende sett de verdiene som en styrer et samfunn etter. Men her er det ingen enkel rett fram sak som du kan si at om folk bare bli kristne, så blir det bra. Altså Afrika sør for Sahara blir stort sett styrt av kristne (...) diktatorer, politiske banditter, ikke alle, men veldig mange av dem. Land i Asia har blitt styrt av ikke-kristne som har hatt mye, mye bedre politiske og økonomiske og kulturelle verdier og fått til bedre styresett. Så det er ikke så enkelt (...) Men jeg er likevel overbevist om at det finnes noe med en langsiktig virkning, det finnes ressurser i religionen, og også i den kristne tro som ikke er tatt ut i en del av de landene der (...) en ikke makter å bekjempe fattigdommen.¹⁵⁵

Til tross for at det finnes elementer ved religion som bidrar til fattigdom, skyldes ikke all fattigdom religion. Alle informantene avviser at det er en naturlig sammenheng mellom religion og fattigdom. I diskusjonen knyttet til hva fattigdom er, ble det tydelig at det først og fremst er de overordnede samfunnsstrukturene som forårsaker fattigdom, i større grad enn enkeltindividets valg og handlinger. Enkelte av informantene kommenterer at religiøse verdier

¹⁵⁴ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

¹⁵⁵ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

også ligger til grunn for hvordan man styrer et samfunn. Men hvorvidt religion påvirker fattigdom, handler primært om de årsakene til fattigdom som individet selv rår over. Å bytte religion alene vil ikke være nok for å få bukt med fattigdommen.

5.6. Sammenhengen mellom synd og fattigdom

Under intervjuene fikk ikke informantene spørsmål om hva de la i begrepet synd. Jeg spurte dem kun om de så noen sammenheng mellom synd og fattigdom. Av svarene jeg fikk, ble det tydelig at syndsbegrepet er mangfoldig og at synd kommer til uttrykk på forskjellige måter. Jeg tolker informantene slik at i den grad det eksisterer en sammenheng mellom synd og fattigdom, kommer synden til uttrykk som moralsk svikt som rammer medmennesker. Det viktigste funnet er at det er en lav sammenheng mellom den fattiges synd og fattigdommen han eller hun lever i. To av informantene ser en sammenheng mellom synd og brutte relasjoner. Det tas avstand fra en tanke om at de fattige er mer syndige enn de rike. I tillegg uttrykker flere en sterk motstand mot tanken om fattigdom som en straffedom fra Gud.

5.6.1. Synd som årsak til verdens urettferdighet og skjeve fordeling

De fleste av informantene ser en sammenheng mellom synd og fattigdom på det samfunnsmessige plan, men ikke på det individuelle. Fattigdom er en konsekvens av syndefallet, fordi den ikke var ment å være der fra skapelsen av. Det er stor enighet blant informantene om at synden i verden generelt er årsak til fattigdom. Tanken om at den fattiges egen synd er årsak til fattigdommen, får derimot mindre støtte. Elin Vannes (NLM) uttrykker det slik:

Ja, en kan jo si det sånn at hadde det ikke vært synd i verden, så hadde en ikke hatt ulike maktforhold (...) Folk hadde ikke utnyttet andre, hvis ikke det hadde vært synd i verden, så sånn sett er det en sammenheng. Men på individnivå så er det jo ingen direkte sammenheng. Selv om en kan si at folk kan gjøre dårlige valg og dermed havne i fattigdom.¹⁵⁶

Jørn Lemvik (BN) peker på at den utbredte egoismen som skaper fattigdom i verden, er forankret i synd:

En av grunnskadene med synd er jo det at vi setter oss selv først, vi gjør oss selv til Gud, vi på en måte sentrerer verden rundt oss selv. Og det fører til at vi kan trø på andre, vi kan la andre leve i fattigdom

¹⁵⁶ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

uten at det bryr oss, eller vi kan aktivt sørge for at de systemene som består i dag og som opprettholder fattigdom, de fortsetter å bestå. Så jeg tror at synd, egoisme, selvsentrerhet, som på en måte er utslaget av synd, opprettholder fattigdom, ja.¹⁵⁷

Ola Tulluan (NLM) synes det er vanskelig å si at det er noen sammenheng mellom synd og fattigdom:

Ja, hvem er ikke en synder, for å si det sånn? Det er vel mange av dem vi kanskje vil si er store syndere, nå er ikke det noe godt uttrykk, altså, men som er veldig rike i denne verden. (...) Det finnes samfunn som på ingen måte har vårt syndsbegrep i horisonten i det hele tatt, men er gode samfunn å leve i. Jeg nevnte Singapore, jeg kunne ha nevnt flere i Asia. Det synes jeg det er veldig vanskelig å svare ja på. Ja, men jeg må ta det lille forbeholdet at det er kulturer som er så nedsunket i en religiøs oppfatning at det faktisk hindrer utvikling. Det gjør det. Jeg nevnte litt om frykt for ånde verdenen, nå disse mer tradisjonelle kulturene, synes jeg nok at det kan kanskje være. Men begrepet synd synes jeg er vanskelig å håndtere i den sammenhengen.¹⁵⁸

På spørsmål om det kan være noen sammenheng mellom de rikes synd og fattigdom, svarer Tulluan:

Ja, de rikes synd i den forstand, nå taler jo Bibelen om Mammon og Mammons farer. At de rike som hegner om sin egen rikdom og undertrykker den fattige, det taler jo Bibelen mye om. (...) Da er det synd, men da er det synd på vår side, som hindrer utvikling. (...) ¹⁵⁹

De fleste informantene stiller seg bak forståelsen av synd som årsaken til at det er fattigdom i verden. På et overordnet systemplan kan man si at fattigdom er et resultat av syndefallet, fordi fattigdommen ikke var ment å være der fra Guds side. Egoisme, maktmisbruk, urettferdighet og undertrykkelse er blant eksemplene informantene nevner for å beskrive hvilke konsekvenser synden har for hvordan menneskene forholder seg til hverandre. Synden kan dermed forklare de strukturelle elementene som ble nevnt i diskusjonen om fattigdommens årsaker.

5.6.2. Synd som årsak til enkeltmenneskets handlinger

Selv om sammenhengen mellom synd og fattigdom først og fremst kommer til uttrykk på det strukturelle plan, gir enkelte av informantene signaler om at fattigdommen kan skyldes den fattiges egen synd, slik den kommer til uttrykk gjennom enkeltmenneskets valg og handlinger. Tone Lindheim (MA) beskriver sammenhengen mellom synd og enkeltmenneskets handlinger slik:

(...) Fattigdom er et uttrykk for at det er synd i verden. Og noen ganger så er det den fattiges egen synd. (...) På samme måte som rike, så er det fattige folk som tar dumme valg og gjør, eller roter til livet sitt

¹⁵⁷ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

¹⁵⁸ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

¹⁵⁹ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

på en bevisst eller ikke bevisst måte, og som har ansvar for den situasjonen de er i. Men ofte så er fattigdom et uttrykk for at det er andre enn den fattige som har begått synden. (...) Jeg tenker at det er en sånn spenning mellom det å forholde seg til individuell synd... nå tror jeg ikke strukturer kan synde i seg selv, (...) men noen ting er et mer kollektivt ansvar. Sånn at (...) alle de ulike sidene av koblingen til synd i forhold til fattigdom er med.¹⁶⁰

Lindheim nevner den fattiges dårlige valg som et eksempel på synd som fører til fattigdom. Samtidig er hun opptatt av å se individets ansvar i sammenheng med det kollektive ansvar. Hun påpeker at individet ofte kan være offer for andres synd.

PYM 2 er tilbøyelig til å bruke begrepet synd om menneskers manglende vilje til å bruke de mulighetene Gud har gitt dem:

(...) Jeg tror ikke at noen på en måte, fordi de har begått en synd at de har en eller annen form for straff som gjør at de er fattige. Men man kunne jo tenke seg (...) at dersom man ikke benytter seg av (...) mulighetene sine, så forblir man fattig (...) Jeg tror at Gud var veldig alvorlig da han mente at vi ikke skulle stille vårt lys under en skjeppe og vi skulle på en måte ikke sitte der med hendene i fanget. (...) Jeg tror at Gud har bedt oss om å gjøre folk oppmerksom på de mulighetene de har. Og hvis da folk ikke benytter seg av mulighetene og fremdeles er ivrige kirkegjengere, (...) så tenker jeg at det ville jeg nesten synes var på randen til synd da (...)¹⁶¹

Informanten peker på at det å unnlate å benytte seg av de mulighetene Gud har gitt en, kan karakteriseres som synd. Det er et eksempel på at den fattiges synd kan medvirke til ens egen fattigdom.

5.6.3. Synd som årsak til brutte relasjoner

Bjørn Bjørnø (PYM) er den eneste som eksplisitt uttrykker at synd fører til brutte relasjoner, som igjen medfører fattigdom. Han mener at synden rammer fellesskapet, som er en forutsetning i kampen mot fattigdom:

(...) Jeg tror jo at synd er (...) destruktivt. Først og fremst på det relasjonelle plan. For det som Bibelen holder frem som syndebegreper, er ødeleggende i relasjonen mellom Gud og mennesker, og det er ødeleggende i relasjonen mellom mennesker. For hvis vi trekker føringer fra tidligere, altså hvis gode relasjoner, nære relasjoner, samarbeid, kan bidra til fattigdomsbekjempelse, så må det som bryter relasjoner og ødelegger relasjoner, det må virke i motsatt retning, i negativ retning (...) Synd virker negativt inn i alle sammenhenger, det tror jeg jo. Men jeg vil ikke klassifisere synden som årsaken til fattigdom. Det tror jeg er en vanskelig definisjon.¹⁶²

På spørsmål om fattigdom handler om brutte relasjoner, henviser Elin Vannes til NLMs forståelse av menneskets problem som brutte relasjoner:

¹⁶⁰ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

¹⁶¹ Intervju PYM 2, 07.01.10

¹⁶² Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

Vi har inni mellom brukt en definisjon som uttrykker menneskets problem som brutt relasjon til Gud, og i og med synd så har en på ett vis en brutt relasjon til seg selv og til medmennesker, og til naturen. Så sånn sett kan en si det, men om en vil si at de forskjellige brutte relasjonene tilsvarer fattigdom, ja det er definisjonsspørsmål.¹⁶³

Bjørn Bjørnø (PYM) tar med relasjonsaspektet i beskrivelsen av hvordan synd påvirker fattigdom. Elin Vannes (NLM) ser også menneskets brutte relasjoner i sammenheng med synd, men hun er mer nølende til å inkludere dette aspektet i forståelsen av fattigdom.

5.6.4. Oppsummering

Forholdet mellom synd og fattigdom kan først og fremst sees på samfunnsplan fremfor det individuelle plan. Informantene tar avstand fra tanken om fattigdom som en straffedom fra Gud. Enkelte er tilbøyelige til å se den fattiges dårlige valg som synd som opprettholder fattigdom, men her mener enkelte at den fattiges dårlige valg må sees i sammenheng med det systemet han eller hun lever under og ofte er et offer for. Da er det mer nærliggende å snakke om at den fattige er *offer* for andres synd. De fleste informantene er enige om at synden er årsak til fattigdom, fordi fattigdommen ikke var en del av Guds gode plan for menneskene.

5.7. Oppsummering kapittel 5

Informantene er stort sett enige om at religion er svært viktig for menneskene de jobber blant. Flere av dem etterlyser et større fokus på religionens rolle i fattigdomsbekjempelsen. De påpeker at norske bistandsaktører sjelden tar høyde for i hvor stor grad religion påvirker menneskers verdensbilder, etikk og livsvalg. Her hevder misjonsorganisasjonene selv å ha en fordel nettopp fordi de forholder seg til et religiøst univers og forstår hvor viktig tro er for mennesker rundt om i verden. Dette gjelder også de som bekjenner seg til en annen tro enn kristendommen.

Utover dette hevder informantene at sammenhengen mellom religion og fattigdom på det strukturelle plan er lav. Det gis eksempler fra arbeid i materielt fattige land hvor kristendommen står sterkt, og materielt rike land, hvor kristendommen står svakt. Det nevnes blant annet hvordan også kristne ledere utøver maktmisbruk og dårlig lederskap, og at det å bli kristen ikke er noen garanti for godt styresett.

¹⁶³ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

Informantene er mer tilbøyelige til å se at religion har en påvirkning på fattigdom på det individuelle plan eller lokalsamfunnsplan, for eksempel der religionen påvirker hvordan lokalsamfunnet forholder seg til hverandre. I den grad individet eller lokalsamfunnet har makt til å endre sin egen livssituasjon, kan man se forskjeller i hvordan religion påvirker menneskers fattigdom. Det finnes eksempler på at enkelte religioner kan hindre en i å ta grep i eget liv og i visse tilfeller blokkere utvikling. Det hyppigst nevnte eksempelet på dette, er skjebnetro som passiviserer menneskene i stedet for å motivere dem til handling. Dersom man tror at livet blir styrt av skjebnen, karma eller Guds vilje, blir det fånyttet å streve for å endre sitt eget liv. De fleste informantene knytter denne skjebnetroen til andre religioner, både hinduismen, buddhismen og islam nevnes. Enkelte hevder å finne den også i kristendommen. Noen ser derimot skjebnetroen som et trekk ved kultur like mye som ved religion. Et annet eksempel som nevnes når det gjelder sammenheng mellom religion og fattigdom, er frykten for å bli straffet av onde ånder og forfedre.. Dette kan for eksempel få som resultat at man unnlater å ta i bruk ny teknologi, eller at man unnlater å dyrke mat i enkelte landområder fordi det er uforenlig med åndenes eller fedrenes vilje. Dermed blir man forhindret fra en potensiell økning i jordbruksavling og økonomisk inntekt som kunne ha løftet en ut av fattigdom.

I tillegg kan religion spille inn på etiske valg i forhold til hvordan man forvalter mulighetene, ressursene og pengene sine. Enkelte av informantene stiller de fattige til ansvar for i noen tilfeller å bruke pengene sine på alkohol fremfor å investere i familien, som for eksempel å gi barna utdanning. Også dette handler om fattigdom som kan endres på det individuelle plan fremfor fattigdom som krever endringer av politiske eller økonomiske maktinnehavere på det strukturelle plan.

6. Evangeliets rolle i kampen mot fattigdom

6.1. Innledning

I dette kapitlet presenterer jeg informantenes synspunkter på evangeliets rolle i kampen mot fattigdom. Bibelen forteller at man ved å ta i mot evangeliet, det vil si å tro på budskapet om Jesus Kristus og akseptere han som herre og frelser, blir frelst og får et nytt liv. Gjennom å ta i mot troen, dirigeres livet i retning av Guds rike.¹⁶⁴ Det er i denne sammenheng interessant å undersøke i hvilken grad det å ta i mot evangeliet medfører den forvandlingen Myers snakker om. Jeg vil også undersøke om denne sammenhengen innebærer å komme ut av fattigdom.

Under intervjuene spurte jeg informantene hvilke fortrinn de mente at kirker/kristne aktører eller misjonsorganisasjoner har i kampen mot fattigdom. Informantene trakk blant annet frem at kirkene i fattige land i sør spiller en svært viktig rolle som sivilsamfunnsaktør og leverandører av sosiale tjenester der staten svikter. Denne viktige rollen kirken spiller i kampen mot fattigdom, kunne godt vært belyst nærmere. Fordi jeg først og fremst er opptatt av evangeliets rolle, har jeg ikke tatt med kirkens rolle som sivilsamfunnsaktør. Under intervjuene ga informantene også ros til bistandsaktører som er forankret i sekulær ideologi, samt bistandsaktører som er forankret i andre religioner. Ved å fokusere ensidig på kristne aktører, risikerer jeg å gi et inntrykk av at ikke-kristne aktørers bidrag i kampen mot fattigdom ikke er av betydning. Verken jeg eller informantene støtter et slikt syn. Fordi jeg har valgt å fokusere på evangeliets rolle i fattigdomsbekjempelsen, velger jeg å fokusere kun på kristne aktørers rolle.

Hvorvidt og på hvilken måte forvandling er en del av fattigdomsbekjempelse i kristen regi er også et tema for dette kapitlet. Alle informantene mener at evangeliet om Kristus er et forvandlende budskap, og de gir ulike eksempler på forvandling de har opplevd som et resultat av organisasjonens virke. I den følgende presentasjonen kommer jeg til å skille mellom de som mener at det først og fremst er evangeliet om Kristus som skaper forvandling, og de som mener at diakonien kan skape forvandling, uavhengig av evangeliet.

¹⁶⁴ Myers 1999: 214

6.2. Eksempler på at det å ta i mot evangeliet bidrar til å komme ut av fattigdom

Før jeg skal presentere informantenes synspunkter på sammenhengen mellom det å ta i mot evangeliet og det å komme ut av fattigdom, vil jeg si litt om hvordan dette ble tatt opp under intervjuene. Informantene fikk spørsmål om det var noen sammenheng mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom. Samtlige av informantene slo fast at det ikke var noen automatisk sammenheng. Samtidig ga alle informantene eksempler på at det i mange tilfeller er en sammenheng.

Utover dette gir alle informantene eksempler på at evangeliet eller det kristne fellesskapet kan bidra til at mennesker kommer ut av fattigdom. Disse eksemplene kom på ulike steder i intervjuene. Noen nevnte dem under diskusjonen om sammenhengen mellom religion og fattigdom. Andre nevnte dem som et svar på spørsmålet om det var noen sammenheng mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom. Noen av eksemplene kom på spørsmål om forvandling, hvor informanten gjorde det tydelig at forvandlingen hadde kommet som et resultat av evangeliet, og at dette igjen bidro til at mennesker kom ut av fattigdom. Noen av svarene ble gitt på spørsmål om man burde forkynne evangeliet som en del av fattigdomsbekjempelsen. Til sist ble noen av eksemplene gitt som svar på spørsmålet om kirken hadde noen fortrinn i kampen mot fattigdom.

I de tilfellene hvor religion eller kultur bidrar til å opprettholde fattigdom, virker evangeliet frigjørende fordi det setter en stopper for skadelig religiøs eller kulturell praksis. I tillegg skaper ofte evangeliet om Kristus en ny etikk og en ny livsstil hos mennesker som blir kristne. Evangeliet er også en kilde til håp som motiverer mennesker til å kjempe for et bedre liv. Det kristne budskapet oppleves også som en sterk bekreftelse av menneskelig likeverd. Det kristne fellesskapet nevnes også som et sted hvor mennesker for frigjort sine ressurser, noe som er en forutsetning for å komme ut av fattigdom. I tillegg opplever mennesker at Gud konkret medvirker i kampen mot fattigdom.

6.2.1. Sammenhengen mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom

Bjørn Bjørnø (PYM) er den som er tydeligst ser en trend i at det å ta i mot evangeliet kan bidra til å komme ut av fattigdom. Bjørnø henviser til eksempler på at pinsevenner ofte stiger i sosial status som et resultat av å ha tatt i mot evangeliet:

(...) Det har vært definert sånn når det gjelder pinsebevegelsen rundt om i verden at veldig store deler av pinsevennene i utgangspunktet er fattige mennesker i første generasjon, men de kommer ganske raskt etter noe få generasjoner opp i, mange av dem, ikke alle, men i mange land er det et tydelig mønster på at de stiger i sosial aktelse og (...) på sosialt nivå i samfunnet. Og det igjen vil da noen si at det har noen problemer med seg, at de blir noe rikere, de kommer opp i middelklasse, og så videre, og det er biter i det, men det er en del forskning som er gjort, faktisk, på akkurat det der.¹⁶⁵

Med dette utsagnet er Bjørn Bjørnø (PYM) den som er tydeligst på at det kan være en trend at man kommer ut av fattigdom som et resultat av å ha blitt kristen. Dette eksemplet illustrerer at det i noen tilfeller ser ut til at pinsevenner *generelt* synes å øke i sosial velferd som et resultat av å ha tatt i mot evangeliet. De øvrige informantene henviser i større grad til *enkeltilfeller* hvor folkegrupper eller individer av ulike grunner får en materiell oppsving som en følge av å ha konvertert til kristendommen Jakob Vea (NMS) hevder at det har vært en økonomisk fremgang de stedene der evangeliet først fikk innpass på Madagaskar. Denne sammenhengen henger sammen med at de som ble kristne, i større grad valgte å sende barna på skole, og at de derfor fikk en økonomisk fremgang:

For der evangeliet først fikk innpass, og der det har blitt tatt i mot av flest, der har fremgangen økonomisk vært størst. På Madagaskar. I andre land blir det forkludret av indre strid, stammekriger og alt mulige ting. Så det er ikke noe, jeg sier ikke det er noen lov, men kunnskapen som blir brukt på en god måte, skaper fremgang.¹⁶⁶

Veas eksempel viser også til en trend heller enn enkeltilfeller. Samtidig gir både Bjørnø og Vea flere eksempler på at denne trenden ikke gjelder i alle tilfeller hvor mennesker tar i mot evangeliet. Jeg skal komme tilbake til disse eksemplene i avsnittet om manglende sammenheng mellom evangeliet og det å komme ut av fattigdom.

6.2.2. Evangeliet som utfordrer til eksisterende religion og kultur

I de forrige kapitlene viste jeg at det kan være en sammenheng mellom religion og fattigdom. Det kan også være en sammenheng mellom kultur og fattigdom. I disse tilfellene kan kristne aktører med sitt budskap bidra til å utfordre den rådende religionen og kulturen som opprett-

¹⁶⁵ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

¹⁶⁶ Intervju Jakob Vea, NMS, 06.01.10

holder fattigdommen. Flere av informantene nevner hvordan evangeliet har fått sosiale konsekvenser på de stedene hvor deres respektive organisasjoner har hatt sin virksomhet. Jakob Veia (NMS) som var opptatt av hvordan den tradisjonelle fedredyrkelsen på Madagaskar opprettholder fattigdom, sier at det er de som har hatt den mest radikale omvendelsen til kristen tro, som blir friest fra fedredyrkelsen:

(...) Jo mer undervisning de får, jo lettere kommer de ut i fra det. Og de som er mest frie fra det, det er de som du kan si har en mer radikal omvendelse i fra tradisjonell religion til kristendom. De er friest på det. Både fra det som går på begravelsesskikk, likvending, bønn til fedrene og så videre. (...) ¹⁶⁷

Kjetil Aano (NMS) gir eksempler fra Etiopia, hvor etableringen av kirker har fått enorme sosiale konsekvenser fordi kirken har tatt et oppgjør med kulturelt skadelige praksiser:

(...) Gjennom forkynnelsen så blir det troverdig at han (Jesus) er en levende frelser. (...) Det at han blir trodd på som en levende frelser har enorme sosiale konsekvenser umiddelbart her og nå. Og han (etiopisk biskop) forteller (...) hvordan menighetene tok opp den ene, det han kaller for (...) "culturally harmful practice" etter den andre, og sa "Hvordan kan vi bli kvitt dette her?" Og alt fra røveri, (...) festligheter som gjorde at alt økonomisk overskudd forsvant i fyll og spetakkel. Det var aldri noe til overs til fellesskapet. "Men etter at vi kom", sier han, "så har dette forandret seg". (...) Og jeg tilskriver veldig mye av det, (...) religionens kulturelle dimensjon og innflytelse. Pluss religionens etiske kraft. (...) ¹⁶⁸

Tone Lindheim (MA) hevder blant annet at det kunne være en sammenheng mellom religion og fattigdom, særlig i kulturer preget av et fatalistisk verdensbilde. Kristendommen er en utfordrer til denne fatalismen, fordi den forholder seg til en nådig Gud som kjemper mot det onde og mot urettferdighet. I tillegg gir forvaltertanken i kristendommen menneskene et ansvar for å ta vare på skaperverket:

(...) Jeg opplever et sånt bibelsk verdensbilde om en Gud som kjemper mot det onde og kjemper for rettferdighet, og som også er nådig (...) Det er nåde at du ikke får som fortjent. Og at det her som du sår, så skal man høste er en sannhet med modifikasjoner, for at en får faktisk høste noe som en ikke sådde. (...) Forvaltertankegangen tror jeg og er noe som gir ansvar og gir en forståelse av at en har innflytelse på omgivelsene. Og det tror jeg er en sånn grunnleggende forskjell i et verdensbilde. (...) Om du bare ser deg som offer for eller... ja, forståelsen av om du har innflytelse på omstendighetene eller ikke. (...) ¹⁶⁹

I de tilfellene hvor religion og kultur er en direkte årsak til fattigdom, kan det å skifte religion føre til at man kommer ut av fattigdommen. Ola Tulluan (NLM) nevner flere eksempler på at evangeliet har ført til at hele folkegrupper har blitt forvandlet. Konverteringen til kristendommen har også medført en ny livsstil etter at man vendte seg bort fra tradisjonell tro preget av frykt:

¹⁶⁷ Intervju Jakob Veia, NMS, 06.01.10

¹⁶⁸ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹⁶⁹ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

(...) Vår erfaring flere steder i Afrika, er at de har begynt å ta tak i sine egne liv på en ny måte, (...) når de fikk bekjenne troen på Jesus. Og det må en også se på bakgrunn. Det var jo gjerne gamle samfunn bundet av tradisjonell religion som hadde, ja, masse elementer av tro som hindret utvikling altså. Åndetro og frykt og redsel og mye av livet dreide seg om det. Så når de ble fri i fra det, så begynte jo tankene å kretse rundt andre ting.¹⁷⁰

Det finnes trekk ved religion og kultur som opprettholder fattigdom, for eksempel åndefrykt og skjebnetro. I de tilfellene hvor det å innføre kristendommen bryter med skadelige praksis som er forankret i religion og kultur, vil evangeliet ha en positiv effekt i kampen mot fattigdom.

6.2.3. Evangeliet som kilde til en ny etikk og en endret livsstil

I de tilfellene hvor fattigdommen skyldes den fattiges egne valg og handlinger, vil en ny etikk kunne bidra til at man kommer seg ut av fattigdom. I det forrige kapittelet tok jeg også opp hvorvidt det er en sammenheng mellom synd og fattigdom. De fleste av informantene mente at fattigdom hadde en sammenheng med synd, men på et strukturelt plan heller enn et individuelt plan. Noen nevnte likevel eksempler på at også menneskets egen synd kan være årsak til fattigdom, i den grad man ikke bruker de mulighetene man har fått til å komme seg ut av fattigdom, eller misbruker sine ressurser og penger. I lys av denne sammenhengen, er det interessant å oppdage at evangeliet kan ha en effekt på menneskers moral og etikk. På denne måten bidrar evangeliet på en positiv måte i kampen mot fattigdom.

Flere av informantene hevder at en ny etikk ofte er konsekvensen av at mennesker har blitt kristne. Tone Lindheim (MA) påpeker at det å bli kristen medfører en ny etikk i livene til mennesker:

(...) Når en ikke binder opp økonomien sin på fyll (...), så har en mer midler til rådighet til familien.
(...) En ny etikk påvirker også folks (...) økonomiske situasjon, og en ny etikk er ofte noe som følger av det å bli kristen eller å bli medlem av kirken.¹⁷¹

Også Elin Vannes (NLM) nevner eksempler på at evangeliet har medført en ny livsstil i menneskers liv, som har hatt en positiv effekt på situasjonen deres:

Det skjer jo på veldig mange forskjellige måter. For noen så får det jo konsekvenser at de får et nytt forhold til familien sin, eller det finnes jo eksempler på egentlig alt, på folk som slutter å drikke og

¹⁷⁰ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

¹⁷¹ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

slutter å slå kone og barn, og at de på en måte gjerne slutter med noe som en har gjort før som en ser at er negativt og begynner med noe annet.¹⁷²

Jakob Vea (NMS) hevder at evangeliet med sin påfølgende undervisning kan bidra til en ny etikk i forhold til å øke menneskers ærlighet og redusere korrupsjonen som bidrar til fattigdom:

(...) Å forkynne evangeliet for å hjelpe folk ut av fattigdommen... Det er jo ikke ulogisk, som jeg har sagt. Fordi at evangelieforkynnelsen følges av undervisning. (...) Og hvis den fører til at folk kan forlate sin uredelige ferd og bli redelige, gode folk, så er det en vei ut av fattigdommen. Hvis overbevisningen om at du ikke skal stjele, blir så sterk at de slutter å bli korrupte folk, så er det et skritt i rett retning. Så det er jo ikke urimelig å tenke sånn. (...) Men at en tenker at vi må forkynne evangeliet for at de skal få fremgang... Nei. Det tror jeg ikke at vi har tenkt. (...)¹⁷³

Flere av informantene trekker frem at det å bli kristen ofte medfører en ny etikk og en ny livsstil som bidrar til at man i større grad tar valg som hjelper en ut av fattigdommen, fremfor å bli i fattigdommen. Det er likevel ingen som hevder at den nye etikken alene er nok for å komme ut av fattigdommen. Men i de tilfellene hvor fattigdommen opprettholdes av individets dårlige valg, kan den nye livsstilen som følger av evangeliet gi en positiv effekt i fattigdomsbekjempelsen. Det etiske aspektet ved religionen spiller en spesielt viktig rolle i samfunn hvor staten mangler respekt og tillit i befolkningen. Jakob Vea (NMS) hevder at de kirkelige lederne på Madagaskar yter betydelig større respekt enn landets politikere. Derfor har kirken også en viktig rolle å spille som etisk røst i fattigdomsbekjempelsen, fordi folket i større grad lytter til kirkens budskap enn til statens budskap.

6.2.4. Evangeliet og det kristne menneskesynet som kilde til en ny identitet

Flere av informantene nevner hvordan evangeliet skaper en ny selvforståelse hos den fattige. Både Jakob Vea (NMS) og Kjetil Aano (NMS) hevder at evangeliet fronter en likeverdstanke som gir mennesker et nytt syn på seg selv og sin egen verdi. Dette menneskesynet utfordrer ofte det rådende menneskesynet i andre kulturer og religioner. Kjetil Aano hevder at en av de viktigste grunnene til at kristendommen har blitt så populær i Afrika, er det kristne menneskesynet:

(...) Det som jeg tror er veldig viktig (...) som er gjennomgående i en afrikansk sammenheng, det er at det kristne budskapet blir opplevd som en veldig bekreftelse på menneskelig likeverd. Altså på menneskets verdi uavhengig av sosial posisjon, av etnisk stilling, (...) av hvilket lag av samfunnet du er i utgangspunktet. Og det er kanskje en av de aller, aller viktigste grunnene som gjør at kristendommen

¹⁷² Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

¹⁷³ Intervju Jakob Vea, NMS, 06.01.10

er så attraktiv i Afrika, er nettopp menneskesynet som gjennomsyrrer den kristne kirken sin måte å gå frem på.¹⁷⁴

Også Bjørn Bjørnø (PYM) er opptatt av at evangeliet skaper en ny selvforståelse som bidrar til å styrke menneskers selvfølelse og selvtillit:

(...) Folk får en ny forståelse av hvem de er. De får en tro på at det er en Gud som er deres far og som har omsorg for dem. De får håp gjennom evangeliet. De får ny livslyst og en ny livsdimensjon (...) En har et nytt liv, en ny tilnærming til selve livet. (...) Selvopplevelsen har jo enorm betydning uavhengig av tro, men tro i kristen forstand er jo med og skape en positiv, i alle fall sånn som jeg oppfatter kristen tro, og sånn som jeg opplever kristen tro, så er jo det med og gir en positiv selvopplevelse. (...) ¹⁷⁵

Arnt Jerpstad (MA) peker på at også det diakonale bistandsarbeidet bidrar til å styrke menneskers selvfølelse:

Det handler også om når du for første gang gir et lån til en lånekunde som har gått løypa hos alle bankene og opplevd å ha blitt avvist over alt, og hvor for første gang noen faktisk tror på deg. Og se på en måte hvordan selvtilliten, altså hvordan de vokser fysisk retter seg ut og på en måte ser at her er det noen som endelig tror på meg. Det er forvandling. Bistandsarbeid handler om å forvandle mennesker fra å være underkuet til å tro på seg selv. (...) Evangeliet setter folk fri og diakonien setter også folk fri fordi at vi løfter menneskeverdet opp. (...) Så det er en uløselig kombinasjon. ¹⁷⁶

Evangeliet bidrar med sitt budskap til å gi mennesker en ny identitet og en styrket selvfølelse. Det diakonale bistandsarbeidet bidrar også positivt i kampen mot fattigdom gjennom å gi mennesker ny tro på seg selv og sine ressurser.

6.2.5. Evangeliet og det kristne fellesskap som kilde til håp og motivasjon

I de foregående kapitlene ble det nevnt at fattigdommen forsterkes dersom man opplever at livet preges av håpløshet og apati. Motivasjon og håp om en bedre fremtid er derfor av avgjørende betydning for å ta de grep man kan for å komme ut av fattigdom. Flere av informantene hevder at troen gir en motivasjon og nytt håp til å kjempe for et bedre liv. Elin Vannes (NLM) beskriver det slik:

En ser jo inni mellom at når folk blir kristne, så får de samtidig, eller kan få, en guts og motivasjon til å forbedre livet sitt her og nå (...) En snakker jo gjerne om at en ikke ønsker at bistand skal være et middel for evangelisering, men i enkelte tilfeller så ser en at evangelisering kan være et middel for bistand, motsatt vei. (...) ¹⁷⁷

Også Bjørn Bjørnø (PYM) legger stor vekt på at evangeliet skaper nytt håp og mening som motiverer mennesker til å kjempe for et bedre liv og for å komme ut av fattigdommen:

¹⁷⁴ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹⁷⁵ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

¹⁷⁶ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹⁷⁷ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

(...) Jeg mener at når du blir en kristen, hvis du opplever det som Bibelen kaller ny fødsel og nytt liv, så får du inn en opplevelse av mening med tilværelsen. Og mening med tilværelsen er helt avgjørende for å ha guts til å gå videre når du er på bunn i systemet. Altså hvis det ikke er en mening, det er klart, når fatalismen blir så, eller fattigdommen blir så sterk at du på en måte bare resignerer, og ikke ser mening i noe som helst, da gjør du i alle fall ingenting verken for deg selv eller for andre for å komme videre og komme ut av fattigdommen. Men har du et håp, synes du å se lys, synes du å se mening, så er det utrolig hva mennesker kan mobilisere i de vanskeligste situasjoner. Både for å kunne overleve i det, men også for å komme til en noe bedre livskvalitet.¹⁷⁸

Arnt Jerpstad (MA) hevder at kristne fellesskap har en mobiliserende effekt i kampen mot fattigdom. Dette skjer fordi man i kristne fellesskap motiverer hverandre og samarbeider for å komme ut av fattigdom:

(...) Når du blir en del av et kristent fellesskap, i hvert fall som fungerer, så vil du (...) kunne ta i mot den omsorgen som finnes i det kristne fellesskapet, og hvor du kunne gi av ditt eget overskudd både når det gjelder dine gaver som du på en måte skal bringe inn i fellesskapet, og altså sanne menneskelige gaver. Men også ser vi gang på gang hvordan fattige i ordentlig diakonale menigheter hjelper hverandre i sin fattigdom, og hjelper lokalsamfunnet til å kjempe seg ut av fattigdom. (...)¹⁷⁹

For mennesker som lever i en situasjon som oppleves som håpløs, er evangeliet med sitt budskap om håp en viktig motivasjonskilde i kampen mot fattigdom. Det samme gjelder kristne fellesskap. Det å kunne gi mennesker håp, motivasjon og mening i tilværelsen, er derfor en viktig funksjon som evangeliet og kristne fellesskap kan ha i kampen mot fattigdom.

6.2.6. Jesu diakonale eksempel som ideal i kampen mot fattigdom

Flere av informantene trekker frem sider ved Jesu eksempel som ideal til etterfølgelse i kampen mot fattigdom. Arnt Jerpstad (MA) mener at Jesus med sin måte å vise mennesker respekt på, demonstrerer noen viktige prinsipper å basere fattigdomsbekjempelsen på:

(...) Man ser at diakonien er en veldig del av Jesu måte å leve på, som gjør at (...) hvis man skal være sanne etterfølgere av han, så handler det på mange måter om å møte folk med respekt (...) Jesus var den største bistandsarbeideren, mener jeg, når han (...) spurte til og med den blinde, "Hva kan jeg gjøre for deg?"¹⁸⁰ Han visste jo hva dette handlet om. Han visste jo hva den blinde ville svare. (...) Men det er jo noe av det tror jeg, som Jesus ønsker å lære oss, (...) at vi skal ha respekt for individet selv om vi tror vi vet hva det har behov for, (...) så er det individet selv som skal på en måte si hva de ønsker å gjøre. Det er først da de får eierfølelse til hva faktisk de kan gjøre.(...)¹⁸¹

Jerpstad er opptatt av at Jesu møter med mennesker viser kristne aktører det beste eksempelet på en god fattigdomsbekjempelse. Jørn Lemvik (BN) henviser til Jesu ledelseksempel som et ideal for tjenende ledelse:

¹⁷⁸ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

¹⁷⁹ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹⁸⁰ Henvisning til Mark 10,51a hvor Jesus spør den blinde mannen: "Hva vil du at jeg skal gjøre for deg?"

¹⁸¹ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

Jeg tror nok fundamentalt på... dette som Jesus kaller tjenende lederskap, som jeg forstår på en sånn måte (...) at enhver som har makt, har et ansvar for å bruke den makten til beste for de som han eller hun har makt over eller, eller styrer over eller hva det måtte være. (...) Mitt ønske er at de som har makt, ser på seg selv som tjenere, som har som en målsetning å utvikle landet, legge til rette for livskvalitet hos de folkene som bor i landet eller som er i organisasjonen eller som lever i landsbyen (...).¹⁸²

Lemvik presenterer her et ledelsesideal som han mener vil ha en positiv effekt for å bekjempe fattigdom. Fordi Lemvik hevder at dette er forankret i Jesu praksis, berører det også trosaspektet til de lederne som man ønsker skal utøve tjenende lederskap. Det kan dermed også fungere som en løsning på den negative koblingen mellom religion og makt. Ledere som vil følge Jesu eksempel må lede som tjenere, ikke herskere. Eksemplene fra Jesu liv og tjeneste fungerer dermed som en god veiledning for bistandsaktører, og det kan på den måten bidra positivt i kampen mot fattigdom.

6.2.7. Menneskers opplevelse av Guds medvirkning i kampen mot fattigdom

I tillegg til at det å ta i mot evangeliet kan ha en positiv effekt i fattigdomsbekjempelsen i forhold til hvordan man ser på seg selv, andre mennesker og samfunnet, kan man også oppleve at Gud konkret medvirker i enkeltmenneskers liv for å hjelpe dem ut av fattigdom. PYM 2 er opptatt av at ett av fortrinnene man har som kristen aktør i kampen mot fattigdom, er at man kan be Gud konkret om hjelp:

Ja, jeg tenker at nettopp det at vi har troen og muligheten til å bringe Guds budskap ut, er det som er det store fortrinnet. (...) Vi må huske på at det er faktisk sånn at vi har muligheten til å få ekstra hjelp, rett og slett. Vi kan både folde hendene og be her hjemme, og vi kan få Gud med oss ute, til å hjelpe og beskytte og gi folk en helt annen, hva skal jeg si, livsinnstilling, som helt sikkert vil gi mye større muligheter for å få gjennomført gode tiltak, enn om man ikke hadde det (...)¹⁸³

Det er interessant å merke seg at denne informanten fra PYM er den eneste som eksplisitt nevner Guds inngripen som eksempel på fortrinn kristne aktører har i kampen mot fattigdom.

Hvorvidt Gud velsigner og svarer på bønn som en del av fattigdomsbekjempelsen, er et høyst subjektivt spørsmål. Tone Lindheim (MA) nevner at det er viktig å ikke ta fra fattige mennesker deres opplevelse av å bli velsignet av Gud, også på den materielle siden. Hun forteller om et møte med ei kvinne i Liberia som holdt et vitnesbyrd hvor hun takket for Guds velsignelse i deres fattigdom:

¹⁸² Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

¹⁸³ Intervju PYM 2, 07.01.10

Og når ei av damene som hadde andakten på sånn fellessamling, (...) holder en andakt om takknemlighet og sier: ”Se hvor vi er i dag sammenlignet med hvor vi var”, og hvor stor grunn det ga til takknemlighet. Og så kan jeg komme fra utsiden og si at: ”Der dere er i dag, det ser forferdelig tøft og vanskelig ut for min del”, og likevel så opplever de at, at de er et helt annet sted enn der de var. (...) Jeg tror at (...) også folk som lever i fattigdom har opplevelser av Guds velsignelse også på den materielle siden, men (...) for oss som lever i så utrolig stor overflod, så blir det nesten litt sånn med litt flau smak i munnen at en beskriver det som materielle velsignelser fordi at det er liksom så himmelvidt langt unna det en skulle ha ønsket for folk selv. Men jeg tenker at det er likevel viktig (...) å ikke ta fra folk deres opplevelse av velsignelse og takknemlighet. Og at hvis vi har en for flau smak i munnen av det, så er det mer vårt problem enn deres problem.¹⁸⁴

Hvorvidt og på hvilken måte Gud bidrar i kampen mot fattigdom, oppleves forskjellig fra person til person. PYM 2 nevner Guds konkrete hjelp og velsignelse som et fortrinn i fattigdomsbekjempelsen. Tone Lindheim (MA) peker på at menneskers opplevelse av Guds materielle velsignelse er relativ, og at rike bistandsaktører ikke må diskreditere denne opplevelsen hos mennesker som lever i fattigdom.

6.2.8. Oppsummering

Alle informantene hevder at evangeliet kan bidra på en positiv måte i fattigdomsbekjempelsen. Dette skjer for eksempel når evangeliet utfordrer eksisterende religiøse og kulturelle verdensbilder som inneholder åndefrykt og skjebnetro. Evangeliet bidrar også positivt i fattigdomsbekjempelsen ved å innføre en ny etikk i menneskers liv som medfører et bedre liv for de fattige og deres familier. Gjennom å skape håp og mening bryter evangeliet også med opplevelsen av apati og resignasjon hos de fattige, noe som gir dem ny motivasjon til å kjempe for en bedre tilværelse. I tillegg opplever mennesker en overnaturlig inngripen fra Gud som bidrar på en positiv måte i deres konkrete livssituasjon. Alle disse eksemplene viser at evangeliet har en viktig rolle å spille i kampen mot fattigdom.

6.3. Eksempler på at det å ta i mot evangeliet ikke bidrar til å komme ut av fattigdom

Til tross for at evangeliet kan ha en positiv effekt i fattigdomsbekjempelsen, er ikke evangeliet et nødvendig innslag for en vellykket fattigdomsbekjempelse. Den generelle trenden som går igjen i utvalget, er at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom. Dette ser jeg i sammenheng med informantenes

¹⁸⁴ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

svar på forholdet mellom religion og fattigdom, som de mente var lavt. Flere trakk frem hvordan samfunnet man lever i, vil ha mye å si for i hvilken grad det å bli kristen påvirker ens øvrige livssituasjon. I noen samfunn vil det å bli kristen føre til at man får et verre liv fordi familien eller omgivelsene man lever i er fiendtlige til kristendommen. Enkelte av informantene var spesielt opptatt av å unngå såkalt herlighetsforkynnelse, det vil si å skape forventninger om et bedre liv hos den fattige som en følge av at man konverterer til kristendommen. Begrepet riskristne ble også nevnt, noe som betyr at mennesker blir kristne i håp om å oppnå materielle goder. Kirkenes praksis må også betraktes i lys av den konteksten de befinner seg i. Det er ingen automatikk i at kirken bryter med hierarkiske menneskesyn eller skadelig kulturell praksis. Det finnes også eksempler på kirker som svikter i kampen mot fattigdom, gjennom å fokusere ensidig på menneskers frelse fremfor å engasjere seg i menneskers situasjon her og nå. I andre tilfeller kan kirken ha en negativ effekt i kampen mot fattigdom fordi kirken selv preges av synd eller moralsk svikt, og dermed gjør mer vondt enn godt i de fattiges liv.

6.3.1. Hvorvidt evangeliet bidrar til å komme ut av fattigdom, avhenger av samfunnsstrukturene

I diskusjonen om fattigdom gjorde informantene det klart at fattigdommens årsaker først og fremst er å finne på det samfunnmessige og strukturelle plan, men i noen tilfeller også på det individuelle plan. Jeg har tidligere belyst hvordan evangeliet kan bidra positivt til fattigdomsbekjempelse på det individuelle og lokale plan. Men i de tilfeller hvor fattigdommen skyldes samfunnmessige årsaker, fører ikke individets omvendelse nødvendigvis til et bedre liv. Kjetil Aano (NMS) peker på at enkeltmenneskets valg ikke er nok for å komme ut av fattigdom. Enkeltindividets valg om å endre livsstil må kombineres strukturelle samfunnsendringer:

(...) Det er helt klart at (...), religion, livsstil har enorm innflytelse på fattigdom. Men det er ikke sann at det kan gjøre det alene. Altså på et individnivå og på et lokalnivå, så har det enorm innflytelse. Men det må kombineres med krav om godt styresett, krav om demokratisering, og gjennomsiktbarhet, om transparens, (...) som er knyttet til menneskesyn og strukturelle endringer.(...)¹⁸⁵

Jørn Lemvik (BN) er opptatt av at situasjonen man lever i, avgjør hvorvidt troen din påvirker de øvrige livene til folk. Han gir eksempler på at troen i noen situasjoner ikke påvirker

¹⁸⁵ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

fattigdommen i nevneverdig grad, og at den i andre situasjoner påvirker i positiv eller negativ forstand:

I Kamerun så lever det et folk som heter Pærefolket. Pærefolket opplevde for 50-60 år siden at de omvendte seg kollektivt som et folk. Ble kristne. Det førte til en materiell velstand i Pærefolket. Altså hele deres liv og livsrom endret seg og utviklet seg veldig positivt.

Hvis du går til Etiopia (...), kanskje enda mer i Eritrea, hvis du går til Zimbabwe, hvis du går til Kongo, så vil du ha en situasjon der det at du blir en kristen... det er ikke noen stor forskjell (...), fordi systemet holder deg nede, det er noen som passer på hele veien at du ikke får gjort det eller det.

Hvis du går til land der kristendom er forbudt, så vil du jo sannsynligvis føre til en forverring av din egen situasjon å bli en kristen. I forhold til materiell velstand, i forhold til muligheter (...), så tror jeg at omgivelsene vil bety veldig mye. Selv om individet omvender seg, så trenger ikke det føre til en stor forskjell på den materielle livssituasjonen som de har. Det tror jeg at omgivelsene definerer mye mer.¹⁸⁶

Bjørn Bjørnø (PYM) nevnte tidligere at pinsevenner synes å øke i sosialt nivå fra første til andre generasjon kristne. Samtidig sier han at økonomisk velstand som følge av det å bli kristen ikke er et entydig mønster. Det merkes også i kirker som er plantet av pinsemisjonærer, at disse ofte er fattige. Fordi man har satset på å plante kirker i materielt fattige områder, oppdrives det gjerne få midler som kan bidra til å få menigheten ut av fattigdom. Bjørnø nevner et eksempel fra en kirke pinsemisjonen startet i India:

(...) Vi begynte et arbeid blant de fattigste blant de fattige. Og de er fremdeles like fattige, selv om det er snart 100 år siden de begynte arbeidet der. (...) Ved å satse på de fattigste, så kommer du til en gruppe mennesker som har minimale ressurser. Og ved å satse ensidig på de fattige, tenker jeg ikke bare på diakonalt arbeid, men det evangeliserende, menighetsplantende arbeidet, så blir kirken en kirke av stort sett bare fattige mennesker. Og da blir det små ressurser i den gruppa til å komme ut av egen fattigdom og kunne gjøre noe for andres... å ende andres fattigdom. Mens med en litt mer blandet miks av folk i fra litt forskjellige samfunnslag, så er det jo større sjanse for at det kan være mer, eller det *er* mer ressurser, som også hjelper. (...)¹⁸⁷

Disse eksemplene viser at selv om evangeliet kan få positive konsekvenser for enkeltmenneskets liv, vil omgivelsene man lever under ha mye å si for i hvilken grad evangeliet får noen innvirkning på hvorvidt man forblir fattig eller ikke. Kampen mot fattigdom kjempes ikke på det individuelle plan alene, den forutsetter også en endring i samfunnsstrukturene. Lever man derfor i et undertrykkende samfunn, vil ikke det å konvertere til kristendommen få noen nevneverdige konsekvenser i forhold til å komme ut av fattigdom.

¹⁸⁶ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda 19.11.09

¹⁸⁷ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

6.3.2. Viktigheten av å unngå herlighetsforkynnelse

Enkelte av informantene er spesielt opptatte av å unngå en type herlighetsforkynnelse som gir den fattige et falskt håp om at det å konvertere til kristendommen skal gi dem et bedre liv.

Dette understrekes av Ola Tulluan (NLM):

(...) Jeg er så redd for at vi skal havne i det der at: "Bare du blir kristen..." En forkynnelse av at "Dersom du blir kristen, så ordner livet seg." Også i lys av det spørsmålet ditt, nemlig fattigdomsbekjempelse. Det gjør det ikke. Den type, skal en kalle det herlighetsforkynnelse, (...) som vi også har litt av i Norge og ikke minst i USA, den tar vi sterk avstand fra.¹⁸⁸

Også Arnt Jerpstad (MA) er opptatt av ikke å fortelle de fattige at livene deres nødvendigvis vil bli bedre dersom de blir kristne:

(...) Jeg mener at det er ingen forbindelse mellom... jeg tror ikke at jeg er rik fordi at jeg er kristen. Jeg tror heller ikke det er en... noe som vi på noe som helst måte skal fortelle de fattige, (...) hvis de blir kristne, så ordner alt seg. For så enkelt er det dessverre ikke.(...)¹⁸⁹

Til tross for at evangeliet i mange sammenhenger virker positivt inn på menneskers livssituasjon, advares det sterkt mot å presentere kristendommen som en løsning på livets øvrige problemer. Det er ingen nødvendig sammenheng mellom det å ta i mot evangeliet og å få et bedre liv.

6.3.3. "Riskristne"

Tilfeller av såkalte "riskristne" blir også nevnt som eksempel på at evangeliet ikke alltid medfører at man kommer ut av fattigdom. "Riskristne" vil si mennesker som konverterer til kristendommen i forventning om å motta materielle goder, men faller fra når de materielle godene uteblir. PYM 2 mener at misjonsvirksomheten medfører en del "riskristne":

(...) Vi har jo dette her begrepet "riskristne", som jeg tror at selvfølgelig vil gjelde en del ute, rett og slett. Og det er ikke noe rart. Altså har man veldig lite, og man ser at ved å bli med i en eller annen sammenheng, i en klubb eller et prosjekt eller ett eller annet sårn, så vil man få mer. Så kan jeg jo godt forstå at man kanskje får lyst til å bli med i den kirken og la seg døpe. Kanskje litt sårn i grenseland i forhold til... er det fordi at jeg virkelig tror, eller er det fordi at jeg ser at jeg kan, kan gjøre noe godt for meg og familien min. Og jeg tenker at det må jo bli en sak mellom dem og Gud.(...)¹⁹⁰

Informanten hevder at valget om å bli kristen kan være motivert av ønsket om materiell gevinst. Selv om hun beskriver det som noe negativt, sier hun likevel at det er en sak mellom dem og Gud.

¹⁸⁸ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

¹⁸⁹ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹⁹⁰ Intervju PYM 2, 07.01.10

6.3.4. Kirken preges av den konteksten den opererer i

Det ble tidligere nevnt at evangeliet i mange tilfeller utfordrer den rådende kulturen som kirkene er en del av. Samtidig er kirkene en del av sin kontekst på godt og vondt, og de vil ikke alltid bryte med tradisjonelle menneskesyn eller kulturelle praksiser som er til hinder i fattigdomsbekjempelsen. Kjetil Aano (NMS) og Jakob Veia (NMS) nevner at evangeliet har hatt en radikal betydning for menneskeverdets og likeverdets status mange steder i Afrika. Likevel er de begge tydelige på at det ikke er noen automatikk i at menneskesynet endres så fort man har tatt i mot evangeliet. Aano henviser til et eksempel fra Madagaskar, et tydelig lagdelt samfunn. Her opplevde han at kirken opprettholdt det tradisjonelle menneskesynet:

(...) Jeg jobbet noen år på Madagaskar, (...) det er et lagdelt samfunn med tre grupper, der den ene gruppen er (...) type overklasse som betrakter seg selv som mer verdifulle enn alle andre, og så har du den vanlige, jordeierne, bondefolket, som var de helt vanlige, og så på bunn så hadde du da en slags (...) slavekaste. Og (...) når jeg jobbet på en skole der, så oppdaget jeg jo etter hvert at de mønstrene hang ganske mye igjen. (...) For eksempel når de skulle vaske latrinene, så var det nesten, det var helt uhørt at noen fra den der overklassen skulle gjøre det. Det var stort sett de med slavebakgrunn som ble satt til å gjøre de, og så var det bøndene som (...) slo plenen og gjorde rent i hagen og sånne ting, og så var det de, overklassen som tørket støv i biblioteket. Så det henger veldig ting igjen. Det der må du ta ut. (...) Så det er ingen sånn automatikk i at det øyeblikket du liksom har tatt i mot Jesus, så er alle de der tingene vekke. (...) ¹⁹¹

PYM 2 fortalte om pinsekirken i Kenya sitt arbeid for å få en stopp på kjønnslemlestelse blant unge jenter. Til tross for at dette fikk gode resultater i enkelte kommuner, var det kirkeledere i nabokommunene som fortsatt støttet omskjæring. Dette var i følge informanten et eksempel på manglende forvandling:

(...) På veien hjem traff vi disse to jentene som hadde rømt fordi at de skjønnte at fedrene deres planla omskjæringsseremonier (...) Og det de fortalte, var jo at faren til den ene, han satt jo i eldstegruppen i den kirken som de tilhørte. Og det syntes hun på en måte nesten var aller verst, at han var en av dem som da planla at hun skulle omskjæres, men han satt i ledelsen i kirken. Og det er forbudt i det landet, og vi vet at det er ille, og organisasjonen, altså kirken har jo sagt at de er i mot det, men samtidig så, ikke sant, så er kulturen så veldig, veldig, veldig sterk. (...) ¹⁹²

Disse eksemplene viser at kirken ikke kan isoleres fra den konteksten den opererer i.

Evangeliet utfordrer i mange tilfeller hierarkiske menneskesyn, samt skadelige elementer i religion og tradisjon. Likevel vil kirken alltid preges av den kulturen den befinner seg i, på godt og vondt.

¹⁹¹ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

¹⁹² Intervju PYM 2, 07.01.10

6.3.5. Kirker som svikter i kampen mot fattigdom

Det er ikke nødvendigvis kulturen som kan klandres når kirken svikter i å bekjempe fattigdom. I noen tilfeller ser ikke kirken det som sin oppgave å delta i fattigdomsbekjempelsen. Noen kirker ser det først og fremst som sin oppgave å forkynne evangeliet for at mennesker skal bli frelst, og er mindre engasjert i menneskers liv her på jord. I andre tilfeller bidrar kristne aktører til å skape mer problemer enn løsninger for de menneskene de er satt til å betjene.

Misjonsalliansen jobber spesielt med å motivere kirker i sør til diakoni og fattigdomsbekjempelse. Deres inntrykk er at mange kirker er mye mer opptatt av menneskets åndelige fattigdom enn den materielle. Arnt Jerpstad (MA) beskriver det slik:

Veldig mange av kirkene i de fattige områdene er ekstremt opptatt av sjel og ånd, og lite om resten av mennesket. De er opptatt av at vi skal på en måte bli satt fri på dommens dag, og at vi da på en måte er ute av fattigdomssirkelen. Og på en måte har i liten grad tatt innover seg sin egen rolle som fattigdomsbekjempere. (...) Mange kristne menigheter har et litt fatalistisk syn på det med fattigdom. At de er på en måte noe som er her, og noe som er kommet for å bli. Det ønsker vi å gjøre noe med, for det er ikke noe vi tror. Derfor ønsker vi at kirkene i enda større grad skal på en måte bli parter i lokalsamfunnets kamp mot fattigdom.¹⁹³

Jerpstad beskriver her hvordan det ikke er en automatikk i at kirker bidrar i kampen mot fattigdom. De ser det som sin oppgave å stimulere kirkene til å ta et større samfunnsansvar, fremfor å plante nye kirker. I tillegg jobber de for å utfordre kirker som forkynner at fattigdommen er gudevillet, og derfor ikke nødvendig å bekjempe.

Kirkene er heller ikke noe unntak når det gjelder maktmisbruk og korrupsjon. Jakob Vea (NMS) peker på at korrupsjonen også er å finne i kirkene:

(...) På grunn av den store bredden i variasjon i kulturliv, i trosliv, i samfunnsliv, i alt, så finner du og veldig mye utstrakt misbruk av andre. Tyveri. Bedrageri. Og så videre. Korrupsjon, for å bruke et ord i fra bistanden. Masse. Og der er det dessverre sånn at det når inn, langt inn kristne forsamlinger. Det gjør det. Nok i varierende grad.(...)¹⁹⁴

Jørn Lemvik (BN) påpeker at kristne aktører heller ikke er noe unntak når det gjelder å misbruke religion og makt:

(...) I praksis så har vi jo, som jeg sa tidligere, vi har jo masse maktmisbruk, vi har jo masse dårlige systemer, dårlige strukturer, vi har jo masse mennesker som soler seg i sin makt og trives godt og ikke har noe problem med å trø på andre (...)¹⁹⁵

¹⁹³ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

¹⁹⁴ Intervju Jakob Vea, NMS, 06.01.10

¹⁹⁵ Intervju Jørn Lemvik, Bistandsnemnda, 19.11.09

På spørsmål om kristne aktører kan ha noen ulemper i fattigdomsbekjempelsen, nevner Tone Lindheim (MA) et eksempel fra Hiv/Aids arbeid i Ecuador, hvor de ansattes fordommer ble aktivert i møte med Hiv-positive mennesker:

Jeg husker når jeg var i Ecuador nå i høst, og snakket med dem som jobbet i HIV/AIDS-prosjektet, og det gjorde utrolig sterkt inntrykk å høre hvordan de snakket om også sin egen personlige prosess i møte med de HIV-positive. Og da var det ansatte som kom fra sånn tradisjonelle, konservative, evangelikale sammenhenger, men hvor de beskrev på en måte en sånn prosess fra å først og fremst være opptatt av "Hvem har skylda" og "Hvordan skjedde det?" til "Hvordan har du det?" (...) Ikke minst i møtet med sånn knyttet til for eksempel HIV/AIDS eller andre ting, så risikerer en å gi folk en dobbel byrde i forhold til å overføre mer skam og skyld. Så det... det er en potensiell ulempe. Samtidig så tenker jeg jo at hvis en går den veien da, som de her folkene hadde gjort, og at en klarer å jobbe med sine egne holdninger og... ja, å la Gud få virke i en selv, så tror jeg jo at det er mulig å tvert i mot møte folk med ja, enda større respekt eller enda større raushet og nåde fordi at en vet at en selv har fått møte godhet og nåde.¹⁹⁶

Det er med andre ord flere eksempler som taler mot at evangeliet i alle tilfeller bidrar til å bekjempe fattigdom. Enkelte av tilfellene jeg har nevnt, handler om ikke å gi de fattige falske forhåpninger om å få oppleve hele Guds rike her på jord. Kirken må både forholde seg til verdens realiteter og samtidig tro på at forvandling kan skje både på det individuelle og det strukturelle plan. Andre av eksemplene illustrerer hvordan Kristi etterfølgere svikter i å følge Jesu eksempel. Til tross for at idealene kirken bygger på er gode, blir de ikke alltid etterlevd i praksis. I disse tilfellene er det synd eller moralsk svikt hos kirkens egne medlemmer som opprettholder nød og fattigdom.

6.4. Eksempler på at det å ta i mot evangeliet, kan medføre et verre liv

Under intervjuene stilte jeg eksplisitt spørsmål om det å ta i mot evangeliet kunne føre til et verre liv for mennesker. De fleste informantene bekrefter dette.¹⁹⁷ Informantene viser særskilt til eksempler hvor det å bli kristen, kan føre til å bli utestengt fra familien eller samfunnet.

Tone Lindheim (MA) beskriver hvordan det å ta i mot evangeliet kan føre til et verre liv:

Ja for noen så er det definitivt det. (...) For noen så betyr det å ta i mot evangeliet brudd med familie, å bli utestengt, at det er sosiale omkostninger knyttet til det, og kanskje også økonomiske. Hvis en blir ekskludert i et lokalsamfunn, så kan det definitivt være... få negative konsekvenser.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

¹⁹⁷ Kjetil Aano (NMS), Jakob Veia (NMS) og Arnt Jerpstad (MA) fikk ikke spørsmål om dette.

¹⁹⁸ Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

Ola Tulluan (NLM) er bevisst på at det å bli frelst kan medføre smerte i livet for øvrig, men han gjør det samtidig klart at det ikke er et hinder for å jobbe for at mennesker får ta i mot evangeliet:

(...) Hvis du står i en situasjon der et menneske vil ta i mot den kristne tro, så kan det nok være at du vil gi noen råd i forhold til hva det kan bety for deg, på en måte. Men vi vil fremdeles hevde det at det viktigste for et menneske, det er å ta i mot Jesus Kristus. Altså verdensevangelisering. At det kan medføre smerte, forfølgelse og så videre, det vil ikke hindre oss i å drive vår virksomhet.¹⁹⁹

Tulluan sier her at NLM ser det som sitt ansvar å realitetsorientere de som vil konvertere til kristendommen om hvilke konsekvenser det kan få for livene deres, spesielt i land hvor dette er forbundet med fare. Det er påfallende at alle informantene som fikk spørsmål om evangeliet kan føre til et verre liv, bekrefter dette. Dette blir først og fremst synlig gjennom at konverteringen til kristendommen kan føre til sosial ekskludering fra familie og samfunn. I tillegg kan det innebære at man får en forverret økonomisk situasjon. Dermed kan evangeliet også spille en negativ rolle i kampen mot fattigdom.

6.5. Forvandling

I teorikapitlet redegjorde jeg for Bryant Myers sin teori om forvandlede mennesker og forvandlede relasjoner som målet for fattigdomsbekjempelse i kristen regi. Jeg vil derfor undersøke i hvilken grad forvandling er et mål for norske misjonsorganisasjoners virksomhet. Under intervjuene spurte jeg informantene om de hadde noe forhold til begrepet forvandling, og om de hadde eksempler på at mennesker hadde blitt forvandlet som en del av deres organisasjons virksomhet.

De fleste informantene ga eksempel på at de hadde opplevd at mennesker ble forvandlet, men de beskrev forvandlingen på ulike måter.²⁰⁰ Enkelte ser forvandling som noe som skjer når man har blitt frelst, mens andre ser forvandling som noe som kan være et resultat av menneskelige handlinger, som diakoni. Forvandling kan i noen tilfeller medføre at man kommer ut av fattigdom, men det er ingen automatikk i det. I noen tilfeller kan man bli forvandlet, men likevel få et verre liv. Forvandlingen innebærer ikke nødvendigvis at man kommer ut av fattigdom.

¹⁹⁹ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

²⁰⁰ Jørn Lemvik (BN) og Jakob Veia (NMS) fikk ikke spørsmål om forvandling.

6.5.1. Kjennetegn ved forvandling

Når informantene beskriver mennesker eller samfunn som er blitt forvandlet, peker de først og fremst på endringer i menneskers livsstil. Elin Vannes (NLM) beskriver forvandlingens kjennetegn slik:

Det skjer jo på veldig mange forskjellige måter. For noen så får det jo konsekvenser at de får et nytt forhold til familien sin, eller det finnes jo eksempler på egentlig alt, på folk som slutter å drikke og slutter å slå kone og barn, og at de på en måte gjerne slutter med noe som en har gjort før som en ser at er negativt og begynner med noe annet.²⁰¹

Forvandlingen Vannes beskriver skjer som en konsekvens av at mennesker tar i mot evangeliet om Kristus. Tone Lindheim (MA) er også opptatt av evangeliets forvandlende potensial. I tillegg er hun opptatt av at forvandlingen også kan skje på samfunnsnivå, gjennom at folket tar ansvar for hverandre og inkluderer hverandre i fellesskapet. Denne type forvandling forutsetter ikke nødvendigvis at mennesker blir frelst, fordi Gud handler i verden uavhengig av om mennesker blir frelst eller ikke:

(...) Jeg tror jo at også om folk ikke blir kristne, at det kan skje forvandling sånn på et lokalsamfunnsplan i forhold til at maktfordelingen endres, folk tar ansvar for hverandre og for oppgaver på en annen måte, at det blir et mer inkluderende samfunn som også... for ikke minst, ja særlig utsatte grupper, enten det er, er de fattigste i et lokalsamfunn, eller det er de funksjonshemmede, eller folk som på, av ulike grunner er mer ekskluderte enn andre, at de blir inkludert. (...) Jeg tror at evangeliet er den største kraften til forvandling. Og så tror jeg at Gud er virksom i verden og i folk om folk blir kristne eller ikke.²⁰²

Forvandlingen kan komme til uttrykk både i form av en ny etikk og livsstil i enkeltmenneskers og familiers liv, men også ved at lokalsamfunn blir preget av maktfordeling og inkludering og ivaretagelse av utsatte grupper.

6.5.2. Forvandling som følge av evangeliet

Enkelte av informantene er tydelige på at det først og fremst er evangeliet som forvandler mennesker. Bjørn Bjørnø (PYM) er blant disse. Han skiller mellom forvandling og forandring:

(...) Forvandling har flere aspekt i seg. Jeg tenker at forvandlingen er på det indre plan. Det handler om sinn og holdning og tanke, sjelsliv og åndsliv. Forandring er mer den ytre konsekvensen av det. Folk

²⁰¹ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

²⁰² Intervju Tone Lindheim, Misjonsalliansen, 30.11.09

kan kalle det og forvandling, altså, jeg mener, det finnes mange måter å forvandles på, sånn ytre sett, men jeg tenker at det handler mer om at det har skjedd noe på innsiden før det blir synlig. Sånn i alle fall tenker jeg sånn ut fra et kristent ståsted (...) Altså jeg tenker at evangeliet forvandler mennesker, diakonien kan forandre menneskers livssituasjon (...) ²⁰³

Bjørnø tillegger evangeliet stor kraft og potensial til å forvandle menneskers liv og gi dem en ny identitet. Han er tydelig på at forvandlingen forutsetter at man tar i mot evangeliet, mens diakonien kan forandre menneskers livssituasjon.

Også Ola Tulluan mener at man i NLM har mange eksempler på forvandling som et resultat av evangeliets kraft. På spørsmål om han har eksempler på at mennesker har blitt forvandlet som en del av NLMs arbeid, svarer han:

(...) Du har jo for eksempel i Etiopia hvor vi har et stort arbeid, hatt det i mange år. Så er det jo nå der en nasjonal kirke med over 5 millioner medlemmer. Det er en forvandling som har (...) endret hele områder i Etiopia. (...) Folk har blitt forandret, trosmessig, trygghet, redselen for, for ånde verdenen og alt dette her, er borte, og folk griper fatt i sine egne liv (...) Jeg kunne ha nevnt for deg Pokot i Kenya, som er et totalt forandret område etter at evangeliet kom inn der. På alle de områder jeg nevnte her. Ja, jeg har selv vært i Indonesia i 12 år og sett hvordan mennesker ble forvandlet totalt i sitt forhold til familien (...) De tar oppgjør, de ser at de har levd galt. Så livet er blitt forvandlet (...) ²⁰⁴

Evangeliet presenteres som den viktigste faktoren for forvandling, og det kan forvandle både enkeltindivider og hele lokalsamfunn. På det individuelle plan beskrives forvandlingen som forårsakes av evangeliet som en ”ny identitet” og noe som skjer på det ”indre plan”, altså i tanke og sinn. Oppgjør med alkoholmisbruk og vold i hjemmet nevnes av flere av informantene som eksempler på evangeliets forvandling av mennesker. I tillegg kan evangeliet ha en forvandlende kraft på hele lokalsamfunn, gjennom å utfordre kulturer preget av frykt for ånde verdenen.

6.5.3. Forvandling som følge av diakoniens vitnesbyrd

Flere av informantene peker på at diakonien også forvandler mennesker. For enkelte er diakonien bidragsyter til forvandling når det fungerer som et vitnesbyrd for evangeliet. Det er slik Ola Tulluan (NLM) ser det:

(...) Diakonien kan også virke evangeliserende, og forvandlingen kan skje på det trosmessige plan, gjennom diakonien. (...) Og vi har eksempel på det. Jeg tror for eksempel at den store kirkevekst som

²⁰³ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

²⁰⁴ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

man har sett i Etiopia, (...) den har vært helt utenkelig i våre områder hvis det ikke har vært for den menighetsdiakonien som vokste frem.²⁰⁵

Tulluan gir diakonien mye av æren for den forvandlingen som har skjedd i Etiopia. Likevel er han tydelig på at det først og fremst er som vitnesbyrd for evangeliet at diakonien medvirker til forvandling. At diakonien har bidratt til kirkevekst er et eksempel på dette.

6.5.4. Forvandling som følge av diakoni

Arnt Jerpstad (MA) gir flere eksempler på at mennesker har blitt forvandlet som et resultat av Misjonsalliansens virksomhet. Han forteller om et arbeid blant funksjonshemmede i Ecuador, hvor Misjonsalliansen tok initiativ til at familier med funksjonshemmede barn skulle møtes. Dette førte til at det ble etablert et senter for funksjonshemmede barn som fikk en forvandlende effekt på de involverte familiene:

Og når foreldrene for første gang oppdaget eller fikk se at barna deres, i en alder av ti år, lærte å gå, med små, veldig små, altså forandringer i livene deres, hvor etter liten, en liten språkopplæring faktisk jenta sa "mamma" for første gang, altså da får, da blir det veldig tydelig på en måte at folk forandrer seg og forvandler seg i møte med diakonalt bistandsarbeid.²⁰⁶

Forvandlingen gikk i dette tilfellet ut på at de funksjonshemmede barna fikk muligheten til å bruke sine iboende ressurser og talenter som til nå hadde vært passivisert. Denne forvandlingen innebar ikke at verken barna eller foreldrene ble frelst, men var et resultat av diakoni. Et annet eksempel Jerpstad nevner, er hvordan mennesker får en økt selvspekt gjennom å få lån for første gang:

Det handler også om når du for første gang gir et lån til en lånekunde som har gått løypa hos alle bankene og opplevd å ha blitt avvist over alt, og hvor for første gang noen faktisk tror på deg. Og se på en måte hvordan selvtilliten, altså hvordan de vokser, fysisk retter seg ut og på en måte ser at her er det noen som endelig tror på meg. Det er forvandling.²⁰⁷

Forvandlingen Jerpstad her snakker om, er forårsaket av bistandsarbeid, ikke av evangeliet. Han sier at forvandling av mennesker også er målet for bistandsarbeidet, fordi mennesker blir forvandlet fra å være underkuet til å tro på seg selv.

Også Kjetil Aano (NMS) påpeker at det ikke bare er evangeliet som forvandler. Diakonien forvandler også mennesker fordi den tar mennesket på alvor som skapt i Guds bilde. Dermed forutsetter ikke forvandlingen at mennesker blir kristne:

²⁰⁵ Intervju Ola Tulluan, NLM, 11.12.09

²⁰⁶ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

²⁰⁷ Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

(...) Begrepet misjon omfatter både forkynnelsen av evangeliet som har menneskets dåp og tro som klare mål og det diakonale vitnesbyrdet, (...) som har enkeltmenneskets transformasjon, transformering, forandring, forvandling, men også samfunnets, familiens forvandling og forandring som målsetting. Og ikke spesifikt at de skal bli kristne. Men målsetningen er at livet skal bli forvandlet. Altså de skal bli reist opp til et bedre liv. (...) Mange typer transformasjon forutsetter ikke nødvendigvis evangeliet. Det kan skje betydelige endringer i menneskers livsstil. Det har, altså det har, all menneskelig erfaring viser det. Det er jo ikke bare evangeliet som får mennesker til å endre livsstil. Evangeliet er en forvandlende kraft, men det er mange som endrer livsstil uten at de nødvendigvis blir kristne.²⁰⁸

Misjon har helt klart forvandling som mål, i følge Kjetil Aano. Forvandlingen kan skje både som resultat av evangeliets frigjørende kraft, men samtidig gjør han det klart av evangeliet ikke har monopol på menneskets forvandling.

6.5.5. Forvandling som følge av kombinasjon av evangeliet, diakoni og bønn

I noen tilfeller kan man snakke om forvandling som et resultat av både evangeliet og diakonien. PYM 2 bruker arbeidet deres mot kjønnslemlestelse i Kenya som eksempel på forvandling som skjer som et resultat både av at man tar i mot evangeliet og diakonalt arbeid. Blant masaiene i Kenya opplevde PYM og partnerkirken en forvandling av 200 jenter som etter tradisjonell skikk skulle vært omskåret. Etter intenst holdningsarbeid rettet mot familiene og lederne, fikk jentene slippe å bli omskåret. Dette ble markert med en stor tradisjonell feiring. En viktig forutsetning for forvandlingen, var at kvinnen som hadde hovedansvaret for å omskjære jenter, ble frelst og valgte å slutte med omskjæring. Informanten beskriver det slik:

(...) Anti FGM²⁰⁹-prosjektet vårt handler jo om å arbeide (...) med lokalsamfunnet i forhold til å motvirke at det skjer omskjæring. Og så bruker vi kirken selvfølgelig, som et utgangspunkt. Og da hadde vi i det ene området i tre distrikter, så hadde vi denne, holdt på å si alternative omskjæringsseremonien, hvor 200 jenter faktisk hadde blitt med. Og da har man jo jobbet i hvert fall et år, i forhold til å besøke foreldre og de eldste og hele greia. Så det var veldig, veldig sterkt. Og også en gammel dame som var hovedomskjæringsdama for det området, stilte opp. Og hun pleide å skjære om 30 jenter om dagen. Så hun var en av de beryktede som alle bare, når de så henne, så ble de redde. Og en del av jobben som, som hadde blitt gjort i det området, var jo nettopp at man hadde prøvd hele tiden, å ha som mål å få Gud til å hjelpe oss at hun måtte bli frelst. Og så har hun faktisk blitt kristen da, denne omskjæringsdama. Og da tenker jeg at da er det en forvandling som har skjedd, som er helt fantastisk. (...) Hun sto der, og var med og sa at dette er galt, jeg vil ikke gjøre dette mer.(...)

Forvandlingen av ”hovedomskjæringsdama” skjedde, i følge informanten, først og fremst fordi hun var blitt frelst. Samtidig skyldtes den at man hadde bedt og drevet holdnings- skapende arbeid både opp mot kvinnen og lokalsamfunnet. Eksempelet fra PYMs arbeid for å

²⁰⁸ Intervju Kjetil Aano, NMS, 20.12.09

²⁰⁹ FGM er en forkortelse for Female Genital Mutilation, som betyr kvinnelig kjønnslemlestelse

stanse kjønnslemlestelse blant unge jenter viser hvordan forvandlingen kan skje som et resultat av kombinasjon av diakonalt arbeid, bønn og at mennesker tar i mot evangeliet.

6.5.6. Forvandling som en prosess

Bjørn Bjørnø (PYM) er opptatt av at det å se mennesker bli forvandlet er en naturlig del av misjons- og evangeliseringsarbeid. Evangeliet forvandler mennesker og gir dem nytt håp og ny motivasjon. Forvandlingen kan i noen tilfeller medføre at man kommer ut av fattigdom, men det er ikke noen nødvendig sammenheng. Bjørnø sier det slik:

(...) Det er jo folk som også kan oppleve en åndelig forvandling, og oppleve seg som et helt nytt menneske og... Ja, lyset har bare gått opp og håpet er der, men de er fattige, år etter år. Men de har i alle fall en bedre livskvalitet sånn med seg selv fordi at de har en dimensjon som gir dem mening og glede.
(...)²¹⁰

PYM 2 nevner at det kan være grader av forvandling. Dette var tilfelle for kvinnen i omskjæringsarbeidet som var blitt frelst og forvandlet. Som et resultat av å ha blitt frelst, valgte hun å slutte med omskjæring. Dette valget medførte en betydelig inntektsreduksjon for henne, noe PYM måtte forholde seg til:

(...) Hun hadde jo hatt en kjempestor inntekt av dette. Og hva gjør du da? A propos fattigdom. Hun kan jo ikke sitte der nå lutfattig, da vil hun jo sikkert begynne å bli fristet til å drive med omskjæring igjen. Så det hun nå da akkurat driver med, det er at hun lager alkoholsk drikke, for det er jo en god ekstra-inntekt der nede, og hun er flink til det. Så kan man si at "Ok, hun har blitt kristen, hun driver og selger alkohol, er dette bra? Hun er jo forvandlet!" Men så har vi funnet ut at veien er ganske lang for å finne alternative inntektskilder der. Sånn at mens de nå venter på at hun skal kunne komme med på noe "training" som gjør at hun kan bli noe annet, og få en annen inntektskilde, så har man sagt at "Ok, det er i hvert fall bedre enn at jentene blir omskåret". Så på veien til å få den fulle forvandling, så har vi vært nødt for å gjøre noen, hva skal jeg si, man kan vel kanskje ikke kalle det for unnskyldning, men altså, vi har akseptert noe.(...)²¹¹

PYMs tilfelle fra Kenya viser tydelig at forvandling tar tid, og at veien til forvandling er en lang prosess. I ett år hadde kirken jobbet intenst for å oppnå den forvandlingen PYM 2 forteller om:

(...) For det første, så tenker jeg at det var utgangspunkt i et kristent prosjekt som har som mål å hjelpe disse jentene. Hvor man brukte bønn og veldig, veldig klart, tydelig, godt systematisk opplegg for å... ja, samtale, overtale, forklare, skape forståelse og skape press, og dermed så hadde hun til slutt da, ved bønn selvfølgelig, blitt frelst. Og da tenker jeg forvandlingen kom. Men det var en prosess som har tatt veldig lang tid, selvfølgelig (...) Og det har vært uttallige møter, men kanskje aller mest det at man har

²¹⁰ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

²¹¹ Intervju PYM 2, 07.01.10

vært nitidig i forhold til å ikke gi seg, og tenke at dette skal kunne være mulig. Og så har man vært veldig klok, fordi at det er planlagt på en veldig faglig, veldig kompetent måte.(...) ²¹²

Dersom man tror på det kristne budskapet om nytt liv i Jesus Kristus, vil man hevde at den indre forvandlingen inntreffer uansett når man tar i mot evangeliet. Dette trenger ikke nødvendigvis bety at man kommer ut av fattigdom. Likevel kan man si, slik Bjørnø beskriver det, at forvandlingen har medført en bedre livskvalitet. Tilfellet til den nevnte kvinnen i Kenya viser at ”veien mot den fulle forvandling”, slik informantene beskriver det, er en prosess. Til tross for at kvinnen ble frelst og forvandlet, førte valget om å slutte med omskjæring til mer fattigdom, heller enn at hun kom ut av fattigdom. PYM aksepterte derfor at hun skulle begynne med alkoholproduksjon, til tross for at dette er en kilde til en annen type problemer, for å unngå at flere jenter skulle bli omskåret.

6.5.7. Oppsummering

De fleste av informantene nevner evangeliet som en viktig kilde til forvandling. Informantene fra PYM og NLM var spesielt tydelige på evangeliet står i en særstilling når det gjelder å forvandle menneskers liv. Forvandlingen beskrives som kjennetegnet av ny selvforståelse, ny mening, nytt håp og ofte en ny livsstil. Gjennom evangeliet er det Kristus som forvandler. Informantene fra Misjonsalliansen peker på at også diakonalt bistandsarbeid kan medføre forvandling. I disse tilfellene er forvandlingen kjennetegnet av ny tro på seg selv, en endret selvforståelse, at en får bruke sine iboende ressurser og talenter. Denne forvandlingen gjelder først og fremst enkeltindivider. På samfunnsnivå kan forvandlingen skje gjennom endret maktfordeling og økt omsorgstaken for sine medmennesker. I denne type forvandlingsprosess er det Gud som skaper som forvandler, uavhengig av om mennesker tar i mot evangeliet eller ikke. I tillegg finnes det tilfeller hvor forvandlingen kommer som et resultat av både evangeliet og diakonien. Et eksempel på dette er PYMs arbeid i Kenya. Forvandlingen i lokalsamfunnet skyldtes diakonalt arbeid for å endre holdningene til omskjæring blant lokalbefolkningen. I tillegg ble den sentrale personen i omskjæringsarbeidet frelst. Hennes forvandling og endring av livsstil var en følge av å ha tatt i mot evangeliet.

²¹² Intervju PYM 2, 07.01.10

6.6. Oppsummering kapittel 6

Av informantenes fortellinger kommer det tydelig frem at evangeliet kan ha en positiv effekt i kampen mot fattigdom. Dette skjer først og fremst på det individuelle plan, gjennom at mennesker tar et oppgjør med skadelig praksis i den rådende religionen og kulturen, gjennom at de får en ny etikk, at de får nytt håp og en ny motivasjon. Informantene nevner også at mennesker opplever Guds konkrete inngripen i livene deres som hjelp til å komme ut av fattigdom. Samtidig gjør informantene det klart at det ikke er noen automatikk i at det å bli kristen, medfører at man kommer ut av fattigdom. Samtlige av informantene avviser en slik slutning. Hvorvidt evangeliet får en effekt på fattigdommen, avhenger av samfunnet for øvrig. Dersom omstendighetene er fiendtlige til kristendommen, kan det å bli kristen medføre et verre liv for dem det gjelder. Dersom man lever i et undertrykkende regime, vil det å bli frelst få små konsekvenser for livet for øvrig. Det advares derfor sterkt mot å love de fattige et bedre liv som en følge av å konvertere til kristendommen. Kirken, kristendommens fremste talerør, er heller ikke fri for påvirkning fra den kulturen den opererer i. Det er derfor ikke alltid samsvar mellom Jesu eksempel og kirkens praksis. I noen tilfeller svikter kirken i å kjempe mot fattigdom her på jord, fordi man er mer opptatt av menneskers frelse. I tillegg må også handlingene som begås av kirkens medlemmer sees i lys av at de er preget av syndefallet med moralsk svikt som konsekvens.

Alle informantene hevder at evangeliet forvandler mennesker. Evangeliet forvandler mennesket på det indre plan uavhengig av hvilke konsekvenser det får på det ytre plan. Men ofte får den indre forvandlingen ytre konsekvenser, som en ny livsstil og etikk, samt brudd med skadelig kulturell religiøs og kulturell praksis. Forvandling forstås noe ulikt av informantene. Bjørn Bjørnø (PYM) hevder at evangeliet forvandler mennesker, mens diakonien forandrer mennesker. Ola Tulluan (NLM) nevner at diakonien kan medføre forvandling i de tilfeller hvor den fungerer som et vitnesbyrd for evangeliet. Det er likevel først når mennesker tar i mot evangeliet at de blir forvandlet. Informantene fra Misjonsalliansen er også opptatt av evangeliets potensial til å forvandle mennesker, men de hevder at også diakonien kan forvandle mennesker, gjennom å gi dem en ny tro på seg selv, og bidra til å frigjøre iboende ressurser og talenter. Også Kjetil Aano (NMS) nevner at evangeliet ikke har monopol på menneskers forvandling. Forvandlingen forutsetter dermed ikke evangeliet. PYM 2 nevner at forvandlingen kan skje som et resultat av en kombinasjon av evangeliet, diakoni og bønn. Forvandlingen må også sees som en prosess hvor endringene skjer på ulik tid.

7. Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?

7.1. Innledning

Jeg skal nå drøfte informantenes synspunkter i lys av Bryant Myers' teori om forvandlende utvikling. Myers' omfattende teori åpner for mange innfallsvinkler og problemstillinger som kunne vært interessante å ta videre i drøftingen. For eksempel kunne jeg gått grundigere inn i hvert og ett av de elementene av bærekraft som ligger til grunn for Myers' forvandlende utvikling, både det fysiske, mentale, sosiale og åndelige. Jeg vil likevel konsentrere meg om å drøfte hvilken rolle evangeliet kan spille i kampen mot fattigdom, da det er den problemstillingen jeg har valgt for oppgaven min. Dette innebærer at store deler av Myers' teori, samt flere av temaene som ble tatt opp av informantene, ikke vil være gjenstand for denne drøftingen.

Som jeg nevnte i innledningen, har jeg valgt å basere min problemstilling på en antakelse om at evangeliet *kan ha* en rolle å spille i kampen mot fattigdom. Mitt anliggende gjennom teoridelen og empiridelen, har vært å undersøke dette. Som nevnt i innledningen reiser denne diskusjonen også spørsmål om hvorvidt evangeliet *bør* ha en rolle i kampen mot fattigdom. Til tross for at det spørsmålet er en nærliggende problemstilling, er det ikke mitt primære fokus i oppgaven. Derfor vil det ikke bli gjenstand for videre diskusjon.

Jeg bygger opp drøftingen min ved hjelp av Bryant Myers' modell som illustrerer sammenhengen mellom brutte relasjoner og fattigdom. Da Myers hevder at målet for forvandlende utvikling er forvandling av alle menneskets relasjoner, vil jeg ta for meg hver og en av disse relasjonene og drøfte hvorvidt - og i hvilken grad informantene bekrefter Myers' teori. Mens jeg i kapittel seks skilte mellom evangeliets bidrag i fattigdomsbekjempelsen og forvandlingens bidrag i fattigdomsbekjempelsen, vil jeg nå slå disse to sammen. Jeg ønsker å finne ut hvorvidt menneskers ulike relasjoner blir forvandlet som en følge av at de tar i mot evangeliet. Deretter vil jeg finne ut om denne forvandlingen innebærer at mennesker kommer ut av fattigdom.

7.2. Forvandlende utvikling som fattigdomsbekjempelse

Når jeg nå legger Myers forståelse av fattigdom og forvandlende utvikling til grunn for drøftingen, er det viktig for meg å poengtere at informantene forholder seg til en annen fattigdomsforståelse enn Myers. Mens Myers ser fattigdom som brutte relasjoner, forstår informantene fattigdom som ”mangel på muligheter til å få dekket grunnleggende behov for å leve et godt liv.”²¹³ Jeg vil også nevne at Myers’ teori ikke ble presentert for informantene. Informantene får derfor ikke selv mulighet til å plassere seg i forhold til Myers’ teori, det er det jeg som gjør.

Som nevnt legger jeg Myers’ modell av fattigdom som brutte relasjoner til grunn for drøftingen. Denne følger i illustrasjonen under:

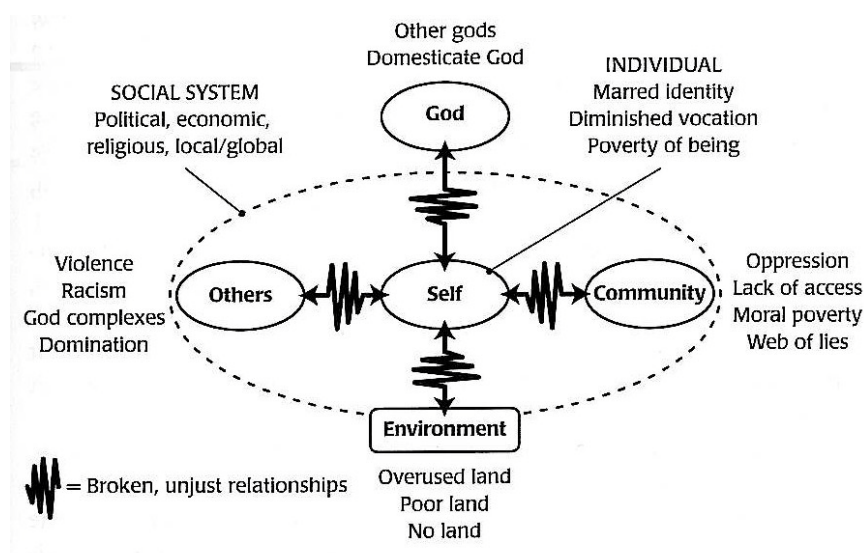

Figure 3-13: A relational understanding of poverty.

214

Myers sier med dette at fattigdommens hovedårsak er synd. Syndefallet medførte brudd i alle menneskets relasjoner, og det er dette som er beskrivende for fattigdommen. Myers beskriver fattigdommen slik:

“Poverty is about relationships that don’t work, that isolate, that abandon or devalue. Transformation must be about restoring relationships, just and right relationships with God, with self, with community with the other, and with the environment.”²¹⁵

²¹³ Denne definisjonen er svært generell. Den er et forsøk på å sammenfatte informantenes oppfatninger om hva fattigdom er.

²¹⁴ Myers, *Walking with the poor*, 87

Personlig er jeg enig med Myers i at syndefallet først og fremst fikk bruddet mellom Gud og mennesker som konsekvens. Dette medførte deretter brudd i menneskets øvrige relasjoner. Jeg vil likevel være forsiktig med å si noe enkelt om sammenhengen mellom synd og fattigdom. Dette merket jeg også under intervjuene mine. Fordi jeg ikke hadde definert synd på forhånd, måtte informantene selv legge sin egen forståelse av synd i svaret de ga. Til tross for at de fleste informantene var tilbøyelige til å se en sammenheng mellom synd og fattigdom, var det kun to av informantene som beskrev sammenhengen mellom synd og fattigdom som brudd i alle menneskets relasjoner. Bjørn Bjørnø (PYM) er den som ligger nærmest Myers i sin beskrivelse av sammenhengen mellom synd og fattigdom. Han retter først og fremst fokuset mot syndens evne til å bryte relasjoner:

(...) Jeg tror jo at synd er (...) destruktivt. Først og fremst på det relasjonelle plan. For det som Bibelen holder frem som syndebegreper, er ødeleggende i relasjonen mellom Gud og mennesker, og det er ødeleggende i relasjonen mellom mennesker. For hvis vi trekker føringer fra tidligere, altså hvis gode relasjoner, nære relasjoner, samarbeid, kan bidra til fattigdomsbekjempelse, så må det som bryter relasjoner og ødelegger relasjoner, det må virke i motsatt retning, i negativ retning (...)²¹⁶

Elin Vannes (NLM) er også opptatt av at synd fører til brutte relasjoner, men hun kobler det ikke opp til fattigdom:

Vi har inni mellom brukt en definisjon som uttrykker menneskets problem som brutt relasjon til Gud, og i og med synd så har en på ett vis en brutt relasjon til seg selv og til medmennesker, og til naturen. Så sånn sett kan en si det, men om en vil si at de forskjellige brutte relasjonene tilsvarer fattigdom, ja det er definisjonsspørsmål.²¹⁷

Til tross for at to av informantene nevner denne koblingen, er det generelle inntrykket at informantene ikke ser en sammenheng mellom synd, brutte relasjoner og fattigdom. Myers og informantene har dermed ulike tilnærminger til fattigdommens årsaker. Det er likevel stor grad av samsvar mellom Myers' og informantenes syn på hvordan fattigdommen kommer til uttrykk, på det fysiske, sosiale og politiske plan, - og til en viss grad også det mentale plan. Det er først og fremst Myers syn på den materielle fattigdommens åndelige årsak som ikke deles av informantene, fordi de skiller mellom den åndelige fattigdommen og den materielle fattigdommen. Som en konsekvens av dette, preger dette skillet hvordan de ser på evangeliets rolle i fattigdomsbekjempelsen. Jeg vil nå ta for meg de ulike relasjonene i modellen og drøfte informantenes svar i lys av Bryant Myers teori om forvandlende utvikling.

²¹⁵ Myers, *Walking with the poor*, 36

²¹⁶ Intervju Bjørn Bjørnø, PYM, 26.11.09

²¹⁷ Intervju Elin Vannes, NLM, 17.11.09

7.3. Forvandling av relasjonen mellom mennesket og Gud

Det klareste samsvaret mellom Myers' teori og informantenes svar, kommer til uttrykk gjennom en klar enighet om at evangeliet bidrar til å gjenopprette menneskets relasjon til Gud. Myers var opptatt av at forkynnelsen av evangeliet har sterkest fokus på å gjenopprette relasjonen mellom mennesket og Gud. Alle informantene²¹⁸ representerer misjonsorganisasjoner som har som mål at mennesker skal bli kjent med Jesus Kristus. Til tross for at informantene ikke fikk direkte spørsmål om det å bli kjent med Jesus bidrar til å gjenopprette relasjonen til Gud, antar jeg at de er enige med Myers i dette.

Både Myers og informantene er av den oppfatning at alle mennesker er rammet av syndefallet. Da jeg stilte spørsmålet om det var noen sammenheng mellom synd og fattigdom, fikk jeg blant annet svaret: "Ja, du tenker ikke på åndelig fattigdom nå?" Dette er ganske illustrerende for informantenes svar. De er alle enige om at evangeliet om Kristus bidrar til å få mennesker ut av sin åndelige fattigdom, og at mennesket derfor trenger frelsen som Jesus Kristus tilbyr. Informantene anser menneskets brutte relasjon til Gud som åndelig fattigdom, men de knytter den ikke sammen med en eventuell materiell fattigdom. Jeg tolker dem dit hen at de i større grad enn Myers skiller mellom den materielle og den åndelige verden. Med et moderne verdensbilde til grunn, kan man dermed si at helbredelsen av menneskets relasjon til Gud er en forvandling som skjer i "den åndelige og usynlige verden". For Myers henger det som skjer i "den åndelige verden" sammen med det som skjer i "den materielle verden". Derfor må helbredelsen av menneskets relasjon til Gud henge sammen med en helbredelse av menneskets øvrige relasjoner for at det skal kalles forvandling.

7.4. Forvandling av menneskers verdensbilder

7.4.1. Evangeliet som utfordrer til "nettet av løgner" og utilstrekkelige verdensbilder

Verdensbildene har også en sentral posisjon i teorien om forvandlerende utvikling fordi de er med på å opprettholde det Myers kaller "nettet av løgner" eller "the web of lies". Disse løgnene preger i følge Myers både de fattige og de ikke-fattige. De bidrar til å opprettholde de

²¹⁸ Bistandsnemnda er ikke selv evangeliserende, men de representerer 17 organisasjoner som driver evangeliserende virksomhet.

fattiges forvrengte identitet og til å opprettholde de ikke-fattiges gudekomplekser. På en annen måte kan en si at nettet av løgner påvirker fattigdommen både på det individuelle og det strukturelle plan.

Under intervjuene brukte jeg ikke Myers' begreper "verdensbilder", "forvrengt identitet", "gudekomplekser" eller "nett av løgner". Jeg stilte derimot informantene spørsmål om de så en sammenheng mellom religion og fattigdom. Både religion og kultur bidrar til å skape menneskers verdensbilder, fordi de sier noe om hvordan man skal tolke den virkeligheten man lever i. Jeg vil derfor bruke informantenes eksempler på religion og kultur som eksempler på verdensbilder. I forlengelsen av dette ser jeg informantenes svar på sammenhengen mellom religion og fattigdom og kultur og fattigdom i lys av Myers syn på sammenhengen mellom verdensbilder og fattigdom.

Informantene ble ikke spurt om de ville endre menneskers religion som en del av det fattigdomsbekjempende arbeidet. Informantene ga eksempler på at det i noen tilfeller finnes en sammenheng mellom religion og fattigdom eller kultur og fattigdom. Det er likevel påfallende at de i liten grad gir uttrykk for at de vil jobbe for å endre menneskers verdensbilder som en del av kampen mot fattigdom. På spørsmål om kirken har noen fortrinn i kampen mot fattigdom, var det flere av informantene som nevnte Jesu diakonale eksempel, samt verdier som rettferdighet, barmhjertighet og forvalteransvar, som alle er sentrale i kristendommen. Ingen av informantene ga derimot uttrykk for at de ville jobbe for at menneskene de jobber blant skulle ta til seg de kristne verdiene. Unntakene var verdensbilder preget av skjebnetro og frykt for ånder og forfedre, som jeg kommer tilbake til. I tillegg var de fleste av dem opptatt av at kristne aktører har et fortrinn fordi de bygger på en religiøs overbevisning, noe som gjør det lettere å forholde seg til andre mennesker som har en tro. Mitt inntrykk er derfor at informantene i større grad enn Myers går i dialog med mennesker med annet religiøst fundament. De er ikke like opptatte av å endre menneskers verdensbilder som det Myers er. Deres kristne tro presenteres ikke som en kilde til konflikt i møte med aktører med en annen religiøs overbevisning, men heller som en kilde til felles forståelse av det religiøse universet. Her skiller de seg tydelig fra Myers, som er mer opptatt av at ikke-kristne verdensbilder må justeres etter det kristne verdensbildet.

7.4.2. Viktigheten av å holde den åndelige og den materielle verden sammen

De fleste av informantene gir uttrykk for at den åndelige virkeligheten utgjør en sentral del av verdensbildene i de samfunnene hvor informantene jobber. Dette kommer til uttrykk gjennom informantenes tydelig fokus på at man opererer i et religiøst univers hvor skillet mellom det åndelige og det materielle er mindre tydelig enn i vesten. Dette synet ble bekreftet av 6 av 9 informanter. Fokuset hos informantene var på å øke oppmerksomheten mot religion generelt i det fattigdomsbekjempende arbeidet. Dette fokuset opplever jeg som en bekreftelse på Myers' etterlysning av den åndelige dimensjonen i kampen mot fattigdom. Informantenes beskrivelser av hvor viktig religion er for menneskene de jobber blant bekrefter også Hieberts tradisjonelle verdensbilde hvor det åndelige og det materielle holdes sammen. Informantene er opptatt av hvordan menneskers verdensbilder påvirker hvordan de forholder seg til fattigdom. Myers er også enig i at dette er viktig å være seg bevisst, men han mener samtidig at man som kristen bistandsaktør må jobbe for å justere andre verdensbilder etter det kristne verdensbildet, fordi dette må ligge til grunn for en forvandlende utvikling. Her er det en klar forskjell mellom Myers' og informantene i synet på hvorvidt man skal gå inn for å endre andre menneskers verdensbilder som en del av kampen mot fattigdom.

7.4.3. Evangeliet som utfordrer til verdensbilder preget av frykt for ånder og forfedre

Det tydeligste eksempelet informantene ga på sammenhengen mellom religion og fattigdom, var frykten for ånder og forfedre. Dette trekket nevnes også av Myers som et element ved verdensbilder som bidrar til å opprettholde fattigdom.

Myers er opptatt av at de fattiges frykt for ånder og forfedre var et eksempel på hvordan den åndelige virkeligheten er integrert i den materielle i mange tradisjonelle kulturer. Det er samtidig et trekk ved utilstrekkelige verdensbilder som Myers mener at kristne aktører må utfordre med et bibelsk verdensbilde. Fire av mine informanter tar opp frykt for fedre og ånder som et trekk ved religion som opprettholdt fattigdom. Konkrete eksempler informantene ga, var hvordan åndefrykten medførte at man kviet seg for å ta i bruk ny teknologi som kunne effektivisere landbruket, eller at man så helse relaterte problemer som straff fra fedrene og derfor ikke gjorde noe med problemet. Denne åndefrykten blir direkte koblet sammen med religion, ikke kultur. Det er heller ingen av informantene som knytter

denne åndefrykten til kristendommen, kun til andre tradisjonelle religioner. Kjetil Aano (NMS), Jakob Veia (NMS) og Ola Tulluan (NLM) nevner derimot at innføringen av kristendommen bidrar til å gå bort fra disse tradisjonelle verdensbildene. Det å bli fri fra frykten for fedre og ånder bidrar til at mennesker og lokalsamfunn kommer ut av fattigdom. Jørn Lemvik (BN) nevner også at fryktsystemer er utbredt, og han hevder at det er galt å forholde seg passiv til disse. Alle de fire informantene som nevner ånde- og fedrefrykt som eksempel på sammenheng mellom religion og fattigdom, sier samtidig at dette verdensbildet må utfordres for å bekjempe fattigdommen. For to av informantene, Ola Tulluan (NLM) og Jakob Veia (NMS) var det innføringen av kristendommen som erstattet verdensbildene preget av frykt. Kjetil Aano (NMS) nevnte en kombinasjon av innføring av kristendommen og helseopplysning. Jørn Lemvik (BN) sa ikke hva som skulle utfordre fryktsystemene, men han var tydelig på at det var galt å forholde seg passiv til disse. Her mener jeg at uansett om man utfordrer åndefrykten med kristendommen, menneskerettigheter eller helseopplysning, går man bevisst inn for å endre menneskers tro. Jeg synes derfor det er et godt eksempel på hvor vanskelig det er å sette et skarpt skille mellom det evangeliserende arbeidet og det fattigdomsbekjempende arbeidet. Til tross for at man skal respektere andre menneskers religion og kultur, mener jeg som Jørn Lemvik at det finnes verdensbilder det er galt å forholde seg passiv til. Derfor mener jeg at det er positivt at misjonsorganisasjonene utfordrer verdensbilder preget av frykt for ånder og forfedre. Samtidig viser det tydelig at evangeliet kan bidra positivt i kampen mot fattigdom, fordi det bidrar til at mennesker blir frie fra denne frykten.

7.4.4. Evangeliet som utfordrer til verdensbilder preget av skjebnetro

Skjebnetro var det andre elementet ved religion som informantene mine trakk frem på spørsmål om sammenheng mellom religion og fattigdom. Fem av ni informanter tok opp dette som et trekk ved fattigdom eller som årsak til fattigdom. Enkelte forbandt skjebnetroen med religion, andre med kultur. Skjebnetroen bidrar i følge informantene til fattigdom fordi den passiviserer mennesker i stedet for å motivere dem til handling. Slik jeg ser det, henger skjebnetroen sammen med både verdensbilder og med det Myers kaller en "forvrent identitet" eller et galt selvbilde. I Christians beskrivelse av de fattiges gale selvbilder, bruker han hinduismens deterministiske menneskesyn som eksempel. Dette preges av at mennesket ikke kan endre sin skjebne, fordi livet bestemmes av de handlingene man har gjort i et

tidligere liv. Tone Lindheim (MA) nevnte skjebnetroen som et trekk ved buddhismen, Bjørn Bjørnø (PYM) så den som et trekk ved både hinduismen og islam. Uavhengig av om skjebnetroen er forankret i religion eller kultur, nevner flere av informantene hvordan kristendommen utfordrer denne skjebnetroen, fordi den bygger på et bilde av en Gud som kjemper mot det onde og mot urettferdighet. I tillegg bygger den på et menneskesyn som gir mennesket et ansvar for å forvalte skaperverket på en god måte. Enkeltmennesket og lokalsamfunnet må derfor oppfordres til å bruke sine gudgitte talenter og ressurser til å kjempe mot urettferdighet og for å komme seg ut av fattigdom. Ved å utfordre menneskers skjebnetro, kan evangeliet derfor spille en positiv rolle i kampen mot fattigdom. Informantene bekrefter dermed Myers' sitt syn på at fattigdommen også opprettholdes av utilstrekkelige verdensbilder. De er likevel ikke like eksplisitte som Myers på at verdensbildene må justeres etter det kristne verdensbildet, men siden de nevner skjebnetro som noe negativt i kampen mot fattigdom, tolker jeg dem dit hen at det å utfordre skjebnetroen vil ha en positiv effekt i kampen mot fattigdom.

Samtidig er ikke evangeliet alene nok for å utfordre skjebnetroen. Arnt Jerpstad (MA) nevnte hvordan man også i kirker kan høre en forkynnelse av at fattigdommen *er* gudevillet, med Jesu ord ”De fattige har dere alltid hos dere”(Matt. 26,11a) som bibelsk belegg. Det kreves undervisning og tid for å endre både verdensbilder og menneskesyn. Dersom kirkene forkynner at fattigdommen er skapt og villet av Gud, mener jeg at de derimot bidrar til å opprettholde skjebnetro, passivitet og fattigdom i stedet for å motivere mennesker til å ta grep for å bekjempe fattigdommen.

7.4.5. Evangeliet som utfordrer til verdensbilder som legitimerer skadelig kulturell praksis

Et annet eksempel på at evangeliet bidrar positivt i kampen mot fattigdom, er når det bidrar til å sette en stopper for skadelig kulturell praksis. PYM 2 ga et eksempel fra PYMs arbeid mot kjønnslemlestelse i Kenya. Her var det utslagsgivende at den sentrale personen i omskjæringsarbeidet ble frelst. Som et resultat av at hun ble kristen, valgte hun å bryte med den kulturelle praksisen. Dette eksempelet viser eksplisitt hvordan evangeliet kan bidra til å sette en stopper for skadelig praksis i den eksisterende kulturen. Forvandlingen kom da ”hovedomskjæringsdama” ble frelst. Evangeliet bidro her til å endre omskjæringsdamas holdninger, noe som

igjen bidro til at 200 jenter slapp å bli omskåret. Dermed kan evangeliet bidra positivt i kampen mot fattigdom når det medfører et brudd med skadelig kulturell praksis.

7.4.6. Manglende samsvar mellom verdensbilder og fattigdom

Jeg opplever at det er en stor forskjell mellom Myers og informantene i synet på verdensbilders påvirkning på fattigdom. Mens Myers hevder at fattigdom generelt er knyttet til utilstrekkelige verdensbilder, finner jeg en påfallende konsensus hos informantene om at det ikke eksisterer noen fast binding mellom religion og fattigdom. Informantene gir en rekke eksempler på at fattigdom og rikdom forekommer i de fleste religioner. Singapore og Japan nevnes som eksempler på materielt rike samfunn hvor kristendommen ikke har noen sentral posisjon. I tillegg til å sette lys på at materielt rike samfunn ikke nødvendigvis har noe kjennskap til evangeliet, hevder enkelte av informantene at såkalte kristne verdier, som menneskeverd, også står sterkt i ikke-kristne samfunn. I tillegg gis det flere eksempler på samfunn hvor kristendommen står sterkt, men som likevel er preget av sterk materiell fattigdom. Informantene avkrefter dermed Myers påstand om at fattigdom henger sammen med utilstrekkelige verdensbilder. Selv om de gir eksempler på at det *kan* være en sammenheng mellom religion og fattigdom, tar de avstand fra påstanden om at det *må* være en sammenheng mellom religion og fattigdom. Myers hevder derimot at det å bli frelst er av de viktigste bidragene for å komme ut av fattigdom. I følge ham forblir man fanget i selvpåførte begrensninger dersom man avviser evangeliet.²¹⁹ Her er det et klart sprik mellom Myers og mine informanter. Mens Myers hevder at det er en sterk sammenheng mellom religion og fattigdom, hevder informantene mine at det er en svak sammenheng mellom religion og fattigdom.

7.4.7. Oppsummering 7.4

Både Myers og informantene mine er opptatt av at man må inkludere menneskers verdensbilder, religion og kultur for å bekjempe fattigdom. Myers er vesentlig mer opptatt av at det bibelske verdensbildet er best egnet for å oppnå forvandlende utvikling. Informantene uttrykker i mindre grad at det er en sammenheng mellom verdensbilder og fattigdom. Som eksempler på at det likevel *kan* være en sammenheng mellom religion og fattigdom, nevner

²¹⁹ Myers, *Walking with the poor*, 88

informantene spesielt skjebnetro, frykt for ånder og forfedre, samt koblingen mellom makt og religion. Informantene ga også flere eksempler på at kristendommen i mange tilfeller bidrar til å utfordre disse verdensbildene. Det kristne verdensbildet bidrar dermed positivt i kampen mot fattigdom fordi det formidler et menneskesyn og et gudsbilde som fungerer som en motvekt til skjebnetro og åndefrykt. Dette bekrefter at evangeliet kan bidra til å komme ut av fattigdom i den grad det endrer verdensbilder som opprettholder fattigdom. Her må det nevnes at skjebnetroen også var å finne blant de kristne. I disse tilfellene bidrar ikke evangeliet til å utfordre skjebnetroen.

De eksemplene informantene ga på at verdensbilder bidro til å opprettholde fattigdommen, gjaldt først og fremst de tilfellene hvor individet selv kunne ta grep for å komme ut av fattigdommen. Der hvor fattigdommen skyldes urettferdige samfunnsstrukturer, ser informantene vesentlig mindre sammenheng mellom verdensbilder og fattigdom. Dette skyldes at det først og fremst er de fattiges verdensbilder man snakker om, fremfor de ikke-fattige. Siden både Myers og informantene legger størstedelen av ansvaret på fattigdommen hos de ikke-fattige, eller samfunnets maktinnehavere, kan man tenke seg at en endring i disses verdensbilder kunne bidra positivt for å bekjempe fattigdommen. Verken Myers eller informantene gir noen eksempler på at dette har skjedd i praksis.

7.5. Forvandling av menneskets relasjon til seg selv

7.5.1. Evangeliet som kilde til håp, motivasjon og en ny identitet

En konsekvens av syndefallets brutte relasjoner, er i følge Myers menneskets brutte relasjon til seg selv. Dette medfører at både fattig og ikke-fattig lider under en forvrengt identitet og en forvrengt kallsforståelse. De fattige tror ikke de er verd å elske og at de heller ikke har ressurser å bidra med i samfunnet. De ikke-fattige lider av gudekomplekser og spiller dermed gud i de fattiges liv.

I følge Myers er det Jesu frelse som kan gjenopprette menneskets relasjon til seg selv, fordi man gjennom Kristus får en ny identitet i ham. Den nye identiteten i Kristus ble også trukket frem av flere av informantene som et eksempel på hvordan evangeliet spiller en positiv rolle i kampen mot fattigdom. Elin Vannes (NLM) ga eksplisitt uttrykk for at mennesker, når de ble

kristne, kan få en ny guts og motivasjon til å komme seg ut av fattigdom. Bjørn Bjørnø (PYM) var spesielt opptatt at det å ta i mot evangeliet innebærer en ny fødsel og et nytt liv som gir en ny mening med tilværelsen. Kjetil Aano (NMS) hevder at det kristne budskapet blir opplevd som sterk bekreftelse av menneskelig likeverd, noe som gjør kristendommen så attraktiv i Afrika. Gjennom å oppleve seg verdig og elsket, får den fattige ny tro på at han eller hun fortjener et liv uten fattigdom og nød. På denne måten markerer den nye identiteten i Kristus et brudd med troen på at fattigdommen er ønsket av Gud og at man er forlatt av Gud.

Den forvrengte identiteten er på mange måter tett knyttet sammen med verdensbilder. Skjebnetroen kan også fungere som et eksempel på det Myers kaller en forvrengt identitet og et forvrengt kall. Dersom man tror at fattigdommen er skapt av Gud, vil jeg påstå at man også lettere opplever seg forlatt av Gud og at ens eget liv er uten mening og verdi. Flere av informantene nevner at evangeliet bidrar til å skape mening, håp og motivasjon i menneskers liv. I den grad skjebnetroen bidrar til å passivisere den fattige, vil evangeliet som kilde til ny identitet og ny motivasjon kunne utfordre denne passiviteten. Ved å styrke menneskers selvfølelse og gi dem tro på egne ressurser, bidrar evangeliet til at de fattige tar grep for å komme seg ut av fattigdommen.

7.5.2. Diakonalt bistandsarbeid som kilde til økt selvtillit og frigjorte ressurser

Flere av informantene nevner at de fattige besitter iboende ressurser som de av ulike grunner ikke får frigjort. Kampen mot fattigdom handler derfor i stor grad om å frigjøre de fattiges ressurser. På et vis mener jeg at dette bekrefter Myers' syn på at de fattige lever med et forvrengt kall, og derfor ikke tror at de har ressurser å bidra med til samfunnets beste. Jeg ser likevel en viktig forskjell mellom informantenes fokus på at fattigdomsbekjempelse handler om å frigjøre de fattiges ressurser og Myers' syn på fattigdom som en forvrengt identitet og et forvrengt kall. Myers hevder at den forvrengte identiteten er et resultat av syndefallet hvor mennesket fikk en brutt relasjon til seg selv. Derfor er evangeliet nødvendig for å frigjøre den fattige fra den forvrengte identiteten. Til tross for at flere av informantene bekrefter at evangeliet om Kristus reiser mennesket opp til å se sin egen verdi, gir de også eksempler på at det diakonale bistandsarbeidet kan reise mennesker opp, uavhengig av evangeliet. Da de fattiges ressurser og talenter er gitt dem fra skapelsen av, handler det om å

hjelp de fattige å oppdage disse iboende ressursene. Mens enkelte hevder at det først og fremst er verdenssamfunnets strukturer som gjør at de fattige ikke får brukt sine ressurser, nevner andre mangel på utdanning som en årsak. Håpløshet og apati bidrar også til å svekke de fattiges tro på egne talenter og muligheter. Informantene nevner at *både* evangeliet og det diakonale arbeidet spiller inn for at de fattige skal få hjelp til å oppdage og benytte seg av sine ressurser og talenter. For Myers, som ser den forvrengte identiteten som et eksempel på ”nettet av løgner”, står evangeliet i en særstilling fordi det representerer den sannheten som bryter dette ”nettet av løgner”.

Under intervjuene trakk flere av informantene frem det kristne menneskesynets forvandlende kraft. Det å få sitt menneskeverd bekreftet, bidrar i følge flere av informantene til at mennesker reiser seg opp og øker sin opplevelse av verdighet. Denne forvandlingen forutsetter ikke nødvendigvis evangeliet. Informantene fra Misjonsalliansen ga flere eksempler på hvordan diakonalt bistandsarbeid bidrar til å reise menneskeverdet opp og dermed styrke menneskers selvfølelse. De ga eksempler både fra arbeidet med funksjonshemmede barn, lånekunders økte selvtillit etter å ha fått lån for første gang, eller andre som hadde fått hjelp til å klare seg selv økonomisk. I tillegg ble det nevnt hvordan Jesu diakonale praksis er et ideal til etterfølgelse i kampen mot fattigdom. Arnt Jerpstad (MA) nevnte hvordan Jesus satte standarden for god bistand ved å spørre den blinde mannen: ”Hva vil du at jeg skal gjøre for deg?”(Mark 10,51a). På denne måten gjorde Jesus det tydelig at enkeltmennesket alltid selv skal definere sine behov, selv når nøden synes åpenbar fra utsiden. Slik jeg ser det, illustrerer dette eksempelet at Jesu rolle som diakon sees på som svært relevant i kampen mot fattigdom, mens Jesu rolle som frelser er mindre relevant.

At diakonalt arbeid styrker menneskers selvfølelse er likevel ikke en motsetning til Myers’ teori om forvandlende utvikling. Myers er opptatt av at diakonalt arbeid er en del av arbeidet med å helbrede menneskers forvrengte identitet, gjennom å møte dem med verdighet og respekt. Forskjellen er at Misjonsalliansen kaller disse eksemplene fra diakonalt bistandsarbeid for forvandling, uten at det innebærer at mennesker tar i mot evangeliet. Myers hevder derimot at evangeliet må være integrert i de kristne aktørenes arbeid for at det skal kalles forvandling.

7.5.3. Alle fattige bærer ikke nødvendigvis preg av en forvrengt identitet

Myers er opptatt av at forvandling primært handler om å helbrede de fattiges forvrengte selvbilde, og om å fortelle de fattige at de ikke er forlatt av Gud. Selv om informantene ikke går så langt som å bruke begrepet "forvrengt identitet", bekrefter de i høy grad at mange av de fattige tenker om seg selv at de er fanget av sin skjebne.

Selv har jeg erfart at mange fattige vet at Gud ikke vil at de skal være fattige. De har ikke nødvendigvis en forvrengt identitet. De er heller ikke fanget i et nett av løgner som holder dem nede i fattigdom. De har vilje til forandring, men de mangler de nødvendige ressursene som trengs for å komme seg ut av fattigdommen, eller blir holdt nede i fattigdom fordi de mangler maktmidler til å bekjempe den urettferdigheten som rammer dem.

Det finnes også eksempler på at fattige mennesker protesterer mot maktinnehavere i samfunnet, i kirken, og også mot Gud. Denne tydelige selvaktelsen og protesten er stikk i strid med det bildet Myers tegner av de fattige som kuede og uten tro på seg selv. Jeg savner at Myers anerkjenner den globale protesten mot fattigdom og undertrykkelse som faktisk kommer fra de fattige selv. Denne er dessverre totalt fraværende i Myers beskrivelse av fattigdom og forvandlerende utvikling.

Enkelte av informantene etterlyser i den forbindelse forsiktighet i bruken av begrepet fattigdom fordi det fungerer stigmatiserende. Noen vil erstatte det med livskvalitet, fordi dette begrepet er mer beskrivende for det man ønsker som mål i utviklingsarbeidet. Slik jeg ser det, fungerer informantenes skepsis til begrepet fattigdom også som en utfordring til Myers' kategorier "fattig" og "ikke-fattig". Til tross for at Myers også omtaler de ikke-fattiges fattigdom og på ingen måte opphøyer deres posisjon, beskriver han de fattige som preget av en forvrengt identitet og med et forvrengt syn på sitt kall. Ved å gjøre dette, opplever jeg at han tegner et bilde av de fattige som de ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i. Jørn Lemvik (BN) hevder at man kan ha en god livskvalitet selv om man er fattig. Slik jeg forstår ham, henviser han til den inntektsbaserte fattigdomsforståelsen. Selv om man legger Myers' fattigdomsforståelse til grunn, mener jeg fremdeles at Lemviks utsagn er gyldig. Man kan ha en god livskvalitet selv om man lever i en situasjon preget av brutte relasjoner.

Enkeltmennesket må selvsagt selv definere sin livskvalitet. Ved å bruke helbredelse av brutte relasjoner som mål for forvandlerende utvikling, kan det synes som om alle disse relasjonene må gjenopprettes for å oppnå forvandlerende utvikling. Jeg mener at til tross for at man lever i

en syndig verden preget av brutte relasjoner, kan man ha et liv preget av livskvalitet. Dette gjelder også de som kaller seg fattige. En av informantene hevdet for eksempel at evangeliets forvandling kan medføre en forbedret livskvalitet, selv om man ikke nødvendigvis kommer ut av fattigdom. Denne nyansen forsvinner hos Myers, siden målet hans så tydelig er Guds rike og gjenopprettelse av alle menneskets relasjoner.

7.6. Forvandling av menneskets relasjon til andre mennesker

7.6.1. Evangeliet bidrag til å forvandle menneskets relasjon til familien

Den neste relasjonen som er blitt brutt som et resultat av syndefallet, er menneskets relasjon til andre mennesker. I omtalen av hvordan synden påvirker menneskets forhold til andre, nevner Myers særlig hvordan mennesker utsetter hverandre for vold og rasisme, og at man oppfører seg som om man er gud i andre menneskers liv. Synden i form av brutt relasjon til andre påvirker med andre ord både den synden den fattige påfører andre, men også den synden som den fattige er *offer* for. Senere skal jeg ta opp menneskets brutte relasjon til samfunnet. Da kommer jeg nærmere inn på det som angår de strukturelle sidene ved fattigdommen, og tar for meg hvordan synden rammer maktapparatet på nasjonalt og globalt nivå. Når jeg snakker om menneskets relasjon til andre mennesker, forholder jeg meg derfor her til relasjoner i lokalsamfunnet, med spesielt fokus på familien.

I omtalen av fattigdomsfellen nevnte Chambers hvordan det fattige husholdet blant annet holdes nede av sårbarhet. Denne sårbarheten kan blant annet komme til uttrykk gjennom den fattiges destruktive forbruk som rammer husholdet. Et eksempel Chambers nevner, er alkoholmisbruk. I omtalen av fattigdomsfellen kommenterer Myers at det er synden som forklarer den fattiges valg og handlinger som bidrar til å opprettholde husholdets fattigdom.

Den fattiges eget bidrag til fattigdommen ble også nevnt av informantene. En informant nevnte alkoholmisbruk som eksempel. Flere av informantene trakk frem hvordan evangeliets forvandling fører til at mennesker blir frie fra avhengighet til alkohol. Gjennom å frigjøre midlene som tidligere ble brukt på alkohol, får familien en forbedret økonomisk situasjon, noe som er en forutsetning for å komme ut av fattigdom. I den grad evangeliet bidrar til å sette mennesker fri fra alkoholmisbruk, kan det også bidra til at de kommer ut av fattigdom.

Flere av informantene nevnte også at evangeliets forvandling bidrar til at ”man slutter å slå kone og barn”. Gjennom å skape en ny etikk, kan evangeliet dermed føre til at mennesker får et gjenopprettet forhold til familien. Disse eksemplene informantene ga bekrefter dermed Myers’ påstand om at evangeliet bidrar til en helbredelse av menneskers relasjoner til hverandre.

7.6.2. Evangeliet som kilde til brutte relasjoner og konflikt

Til tross for at evangeliet kan bidra til helbredelse av brutte relasjoner innad i familien, er likevel ingen automatikk i at dette skjer. I presentasjonen av forvandlende utvikling, sier Myers ingenting om de tilfellene hvor evangeliet og den kristne tro fører til splittelse og konflikt, heller enn harmoni og gjenopprettede relasjoner. Jesus talte om de forfølgelser som vil ramme hans etterfølgere, og hvordan det vil kunne skape konflikt innad i familier:

Bror skal angi bror og sende ham i døden, og en far sitt barn; og barn skal reise seg mot sine foreldre og volde deres død. Og dere skal hates av alle for mitt navns skyld. Men den som holder ut helt til slutt, skal bli frelst. (Matt 10,21-22)

Tro ikke at jeg er kommet for å bringe fred på jorden. Jeg er ikke kommet for å bringe fred, men sverd. Jeg er kommet for å sette skille: Sønn står mot far, datter mot mor, svigerdatter mot svigermor, og en manns husfolk er hans fiender. Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd. Den som elsker sønn eller datter mer enn meg, er meg ikke verd. Og den som ikke tar sitt kors opp og følger etter meg, er meg ikke verd. Den som finner sitt liv, skal miste det. Men den som mister sitt liv for min skyld, skal finne det! (Matt 10,34-39)

Disse utsagnene til Jesus vitner om den bevissthet han selv hadde om hvordan evangeliet er til anstøt for mange mennesker. I store deler av verden representerer ikke kristendommen en majoritetsreligion. I mange av disse landene vil det å konvertere til kristendom få fatale konsekvenser for det øvrige livet. Et resultat kan være at man blir ekskludert fra familien, diskriminert, forfulgt, torturert eller drept. Denne virkeligheten henger dårlig sammen med det bildet av *shalom* som Myers presenterer som målet for frelsen og forvandlingen.

Alle informantene som fikk spørsmål om det å ta i mot evangeliet kunne medføre et verre liv, bekreftet dette. Dette kan skje gjennom ekskludering fra familie eller storsamfunn, og få både sosiale og økonomiske konsekvenser. Ola Tulluan (NLM) er i denne sammenheng opptatt av å realitetsorientere mennesker som vil bli kristne om hvilke konsekvenser konverteringen vil kunne få for dem.

Ingen av informantene sier eksplisitt at evangeliet har en negativ effekt i kampen mot fattigdom. Likevel mener jeg at det å bli ekskludert fra familien og storsamfunnet, spesielt i samfunn med få eller ingen statlige velferdstilbud, i aller høyeste grad vil kunne føre mennesker inn i fattigdom. På denne måten mener jeg at evangeliet kan bidra til å gi mennesker en verre livssituasjon, og dermed spille en negativ rolle i kampen mot fattigdom.

I tilfellene hvor det å bli kristen medfører en forverret livssituasjon, mener jeg at man må foreta en prioritering i forhold til hva som er viktigst; at mennesker skal bli frelst, eller at de skal ha et best mulig liv her på jord. Man må i hvert fall forkynne at det å følge Kristus ikke nødvendigvis gjør at man kommer seg ut av fattigdom eller får et bedre liv. Dersom en person som konverterer til kristendommen blir kastet ut av familien, forplikter det kirken til enda større diakonal innsats. Det er påfallende at Myers ikke nevner evangeliets potensielt splittende funksjon i arbeidet for forvandlende utvikling. Myers legger til grunn at evangeliet vil bidra til forsoning i alle menneskets relasjoner. Men i mange tilfeller bidrar evangeliet derimot til å splitte familier og samfunn. At dette faktum er oversett i Myers' teori om forvandlende utvikling, synes jeg svekker teorien betraktelig.

7.7. Forvandling av menneskets relasjon til samfunnet

7.7.1. Evangeliets forvandling av samfunnsstrukturene

I likhet med de øvrige relasjonene, hevder Myers at menneskets relasjon til samfunnet også ble brutt som et resultat av syndefallet. Syndefallet med dets brutte relasjoner som konsekvens, forklarer hvorfor de fattige husholdene mangler sosial makt til å påvirke de aktørene og institusjonene som undertrykker dem. Videre forklarer syndefallet hvorfor samfunnet preges av skjev fordeling og maktubalanse. Denne maktskjevheten i samfunnet karakteriserer det Myers kaller de ikke-fattiges gudekomplekser. Det er også et uttrykk for ”nettet av løgner”.

Informantene er også tilbøyelige til å se en sammenheng mellom synd og fattigdom, men på det strukturelle plan, heller enn på det individuelle plan. Sammenhengen mellom synd og fattigdom kommer til syne gjennom den utbredte egoismen i verden, maktmisbruk, korrupsjon, urettferdighet og undertrykkelse.

Selv om informantene først og fremst ser sammenhengen mellom synd og fattigdom på det strukturelle plan, tolker jeg dem ikke slik at de deler Myers syn på at samfunnsstrukturene også kan forvandles som en følge av Kristi frelsesverk. Her er det en viktig nyanse som må trekkes. Informantene nevner samfunnsstrukturene som hovedårsak til fattigdom, og i tillegg et sted hvor man kan se syndens utslag i verden. Det er derimot fordi egoismen og undertrykkelsen som preger dem, er uttrykk for synd, ikke fordi strukturene i seg selv er syndige. Informantene nevner heller ikke frelse eller forvandling av strukturene, kun av individer og samfunn. Myers syndebegrep er dermed videre enn informantenes. Myers hevder at synden er årsak til både strukturenes og individenes syndige atferd. Dette gjelder både de rike og de fattige.

Til tross for at informantene nevner at det er en sammenheng mellom synd og fattigdom, er det ingen av dem som gir eksempler på at evangeliet bidrar til å forvandle samfunnsstrukturene. I beskrivelsen av fattigdom og fattigdommens årsaker, ble det tydelig at informantene stort sett la ansvaret for fattigdommen på nasjonale og globale omstendigheter, fremfor individets og husholdets egne valg og handlinger. Dette er også det sterkeste argumentet informantene gir for å vise den lave sammenhengen mellom religion og fattigdom. Informantene gir mange eksempler på at det å bli kristen ikke nødvendigvis får noen konsekvenser for ens øvrige livssituasjon. De tilfellene hvor det kan være en sammenheng mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom, handler stort sett om endringer som skjer på det individuelle plan fremfor det nasjonale eller globale plan. Flere av informantene er opptatt av at det er individene som blir frelst og eventuelt forvandlet. Informantene gir dermed ingen eksempler på at evangeliet bidrar til å endre de samfunnsstrukturene som opprettholder fattigdom.

Bjørn Bjørnø (PYM) sier heller ikke at evangeliet endrer samfunnsstrukturene. Han gir likevel eksempel på at pinsevenner generelt synes å stige i sosial status når de kommer i andre og tredje generasjon som kristne. Han hevder at pinsevenner ofte er fattige når de blir frelst, for så å stige i sosial status. Selv om Bjørnø påpeker at dette ikke alltid er tilfelle, er han med sitt eksempel fra pinsevenners eskalering på den sosiale stigen likevel den som ligger nærmest Myers' syn på at det å bli kristen bidrar til å komme ut av fattigdom.

Her er jeg enig med informantene i oppfatningen om at evangeliet først og fremst får konsekvenser for individets selvforståelse og etikk, fremfor det samfunnet man lever i.

Hvorvidt konverteringen til kristendommen får konsekvenser for livet for øvrig, avhenger derfor av omstendighetene. Selv om de fattige blir frelst som individer, blir ikke nødvendigvis familien deres, staten og næringslivet frelst. De fattige vil derfor fremdeles kunne være ofre for andres synd, utilstrekkelige verdensbilder og gudekomplekser.

7.7.2. Evangeliets forvandling av de ikke-fattige som har makt til å endre samfunnsstrukturene

I likhet med informantene, hevder Myers at de sosiale årsakene til fattigdom ligger utenfor de fattiges egen rekkevidde. Han retter fokuset mot de ikke-fattige, da det er de som besitter makt til å endre strukturene som opprettholder fattigdom. Her opplever jeg at Myers har et sterkere fokus på individer enn på systemer. Informantene snakker i stor grad snakker om abstrakte begreper som strukturer og systemer for å forklare fattigdommens årsaker. Myers har et sterkere fokus på de ikke-fattige, altså individene som kan stilles til ansvar for at systemene består.

Selv mener jeg også at siden alle systemer opprettholdes av *mennesker*, er det dem man bør rette fokuset mot, det være seg politikere, næringslivsledere eller forbrukere. Det er mennesker, de ikke-fattige som Myers kaller dem, som kan forandre systemene. Ideelt sett burde evangeliet også bidra til å skape en forvandlet etikk hos de menneskene som opprettholder samfunnsstrukturene.

Enkelte av informantene peker i den sammenheng på dårlig lederskap som årsak til fattigdom. Dette er et eksempel på at også individer kan stilles til ansvar for fattigdommen. Fordi ledere besitter makt, kan de dekkes av Myers' begrep ikke-fattige. Ett av trekkene ved dårlige ledere er at de bruker sin makt til å berike seg selv på folkets bekostning, i stedet for å jobbe for folkets beste. Myers er i den forbindelse opptatt av at de ikke-fattige må legge ned sine gudekomplekser og bli forvandlet fra herskende lederskap til tjenende lederskap. De må se at deres ressurser ikke er gitt dem for bare å utnyttes av de ikke-fattige alene, men også for å deles med andre. Dette perspektivet bekreftes i særlig grad av Jørn Lemviks (BN) fokus på tjenende ledelse. Lemvik trekker frem idealet om tjenende lederskap som erstatning for undertrykkelse og maktmisbruk. Dette idealet fungerer også som en motvekt til den negative koblingen mellom religion og makt som Lemvik setter fokus på. Han er særlig opptatt av at det ikke er

nok å forandre systemene, men at man også må forandre det enkelte mennesket. Idealet om tjenende ledelse forankrer han i Jesu praksis. En kan derfor si at evangeliet kan bidra til å bekjempe fattigdommen på det strukturelle plan, dersom de ikke-fattige, eller maktinnehaverne i samfunnet velger å skifte lederstil som en følge av å ha tatt i mot evangeliet. En kunne da forvente at en leder som tok i mot evangeliet, ville etterstrebe Jesu tjenende ledelsesideal. I følge Lemvik er dette dessverre er ikke alltid tilfelle. Det finnes mange eksempler på at også kristne ledere undertrykker og misbruker makten til egen vinning. Kjetil Aano (NMS) trekker også frem hvordan kristne statsledere ikke er noe unntak når det gjelder å styre landene sine med diktatoriske virkemidler. Denne realiteten er langt unna Jesu ideal om tjenende lederskap. Det er med andre ord ingen automatikk i at kristne ledere utøver tjenende ledelse, til tross for at Jesu eksempel gir et godt ideal å etterstrebe.

Informantene bekrefter dermed Myers' syn på at de ikke-fattiges atferd skaper og opprettholder fattigdom, eksemplifisert gjennom dårlige ledelse og maktmisbruk. Lemviks etterlysning av tjenende lederskap er i tråd med Myers strategi for hvordan evangeliet kan bidra til å endre de ikke-fattiges gudekomplekser og forvrengte identitet. Lemvik sier derimot ikke at lederne må bli frelst for å styre etter prinsippet om tjenende lederskap, til tross for at han eksplisitt knytter det til Jesu praksis.

7.7.3. Diakoni som kilde til forvandling av samfunnet

Uavhengig av evangeliet, nevnes diakonalt bistandsarbeid som en kilde til forvandling av samfunnet. Tone Lindheim (MA) viser til Misjonsalliansens prosjekt i Kambodsja som har tittelen: "Transformed Communities in Rural Cambodia." I dette prosjektet bruker Misjonsalliansen en annen definisjon av forvandling enn Myers gjør. Lindheim påpeker at forvandlingen av lokalsamfunnet ikke innebærer kirkeplanting eller at befolkningen skal bli kristne, men at det skal bli et mer inkluderende og maktbalansert samfunn. For Myers er det derimot helt avgjørende at et forvandlet samfunn forutsetter en aktiv kirke. Han sier det slik: "It is impossible to imagine a transforming community without a transforming church in its midst."²²⁰ Misjonsalliansen forholder seg derimot til en forståelse av forvandling som ikke innebærer evangelieforkynnelse eller at mennesker skal bli kristne. De er dermed uenige i Myers forståelse av forvandling som noe som forutsetter evangeliets og kirkens rolle.

²²⁰ Myers, *Walking with the poor*, 115

7.8. Forvandling av menneskets relasjon til naturen

Flere av informantene nevnte klima og naturmessige omstendigheter som en årsak til fattigdom. Enkelte av informantene trakk frem klima som en faktor som påvirket de fattiges avlinger uavhengig av menneskets påvirkning. Andre satte søkelyset på vestens dårlige forvaltning av skaperverket som årsak til den urettferdige fordelingen av verdens ressurser. Dette tolker jeg som en bekreftelse av Myers' syn på at fattigdom også handler om en brutt relasjon mellom mennesket og naturen. I likhet med de sosiale årsakene til fattigdom hevder han at de fysiske årsakene til fattigdom ligger utenfor de fattiges rekkevidde.²²¹ Det blir likevel ikke gjort klart hvordan evangeliet kan bidra til å løse denne siden ved fattigdommen. Det er heller ingen av informantene som nevner noen sammenheng mellom evangeliet og en god forvaltning av verdens ressurser. Arnt Jerpstad (MA) er spesielt opptatt av å utfordre vesten på deres forbruk, fordi det er med på å skape og opprettholde fattigdom. Dette gjelder både klima- og miljømessig, men også i form av at vestens rikdom forutsetter resten av verdens fattigdom. Dette synet på hvordan den globale økonomien medvirker til fattigdom henger sammen med Myers syn på de ikke-fattiges gudekomplekser og troen på at de kan bruke ressursene for egen vinning, fremfor å dele dem til alles beste. Jerpstad bekrefter på mange måter dette med sitt utsagn: ” (...) Skal vi bli kvitt den ekstreme fattigdommen, så må vi gjøre noe med den ekstreme rikdommen også. (...) Vi har ikke nok ressurser til at alle kan leve som nordmenn. Verden ville da sannsynligvis ha trengt 5-6 jordkloder (...)”²²²

Myers sier ikke hvordan evangeliet kan bidra til å gjenopprette menneskets relasjon til naturen. Dette er også en svakhet med hans teori om forvandlende utvikling. Myers er opptatt av at forvandlende utvikling innebærer fysisk bærekraft, gjennom at mennesket får dekket de grunnleggende behovene det trenger for å leve: mat, helse, økonomi og et bærekraftig miljø. Jeg etterlyser et sterkere fokus på hvordan dette målet skal nås. Myers forstår fattigdom som brutte relasjoner. Definisjonen hans av fattigdom gir lite rom for de fysiske og geografiske forholdene som skaper fattigdom. Verdens skjeve fordeling i skyldes stor grad politiske og økonomiske strukturer som enkeltmennesker kan stilles til ansvar for. På den måten kan man se den skjeve fordelingen i samsvar med Myers fokus på hvordan de ikke-fattige opprettholder urettferdige strukturer for å berike seg selv på de fattiges bekostning. Samtidig

²²¹ Myers, *Walking with the poor*, 12-13

²²² Intervju Arnt Jerpstad, Misjonsalliansen, 24.11.09

er skaperverket for komplekst til at menneskers handlinger alltid kan sees på som årsaken til fattigdom. Naturfenomener som jordskjelv, vulkanutbrudd, flom og tørke forårsaker fattigdom uavhengig av menneskers påvirkning. Disse omstendighetene savner jeg at Myers retter et sterkere fokus på. Mennesker lever fremdeles under skaperverkets vilkår, selv om de tar i mot evangeliet. Jeg kan derfor ikke se at evangeliet bidrar til å gjenopprette menneskets relasjon til naturen i dette livet før Jesu annet komme.

7.9. Kirkens rolle i kampen mot fattigdom

Da Myers er opptatt av at kirken skal spille en vesentlig rolle i arbeidet for forvandlende utvikling, vil jeg også drøfte informantenes synspunkter på kirkens rolle i kampen mot fattigdom. For Myers har kirken en vesentlig rolle å spille fordi Guds rike er målet for forvandlende utvikling. Dette skyldes at det er kirken, ikke bistandsorganisasjonene som skal være tegnet på Guds rike på jord. Denne rollen er avgjørende for Myers. I de tilfellene hvor kirken svikter i å være et tegn på Guds rike, må kristne bistandsaktører jobbe for en forvandling av kirken.

Av eksemplene informantene gir, kan det synes som om Myers har et urealistisk optimistisk syn på kirkens rolle i kampen mot fattigdom. Informantene gir flere eksempler på at kirken svikter i å være et sant gudsricketegn. Kirkens representanter begår ofte handlinger som er langt fra det idealet Myers tegner opp for kirkens rolle i forvandlende utvikling. Informantene tar også opp potensielle utfordringer som kan oppstå når kirken blir en pengesterk aktør i et materielt fattig samfunn. Flere nevner hvor viktig det er ikke å bedrive herlighetsteologi gjennom å love de fattige et bedre liv som følge av å bli frelst. Andre kommenterer at kirkens rikdom kan være mer fristende for de fattige enn kirkens budskap om frelse. Dermed kan håpet om materiell velstand være hovedmotivasjonen for enkelte av dem som vil konvertere til kristendommen, for så å falle fra dersom forventningene om et bedre liv ikke blir innfridd. Som en aktør i kampen mot fattigdom, fungerer kirken derfor som en representant for både evangeliet, men også for penger og makt. Jeg savner at Myers tar opp flere av disse problemstillingene som oppstår i spenningen mellom evangeliet, penger og makt. Her opplever jeg at informantene gir en mer virkelighetsnær beskrivelse av de utfordringene kirken kan møte når den skal balansere disse ulike rollene.

Myers nevner dog at kirken også kan være i behov for forvandling. Likevel står han fast på at kirken er den best egnede aktøren i arbeidet for forvandlende utvikling. Dette forklarer han med at det er kirken, ikke bistandsorganisasjonene som er tegnet på Guds rike. Myers anerkjenner bistandsorganisasjonenes innsats for å forbedre menneskers liv materielt og sosialt sett. For å oppnå forvandlende utvikling, hvis mål er Guds rike, etterlyser han derimot både profesjonalitet og tro. Kirken må profesjonaliseres for å kunne fylle rollen som bistandsaktør i tillegg til å være et tegn på Guds rike.

Selv synes jeg likevel ikke at man skal benytte seg av kirken for enhver pris. Jeg er enig med Myers i at man skal jobbe for å hjelpe kirken til å bli det den var ment å være. Likevel mener jeg at det finnes kirker som er uegnede partnere i fattigdomsbekjempelsen. Et eksempel er kirken PYM 2 nevner hvor enkelte av kirkelederne i Kenya aktivt støttet omskjæring. I dette tilfellet mener jeg at det først må skje en forvandling innad i kirken før kirken kan bli en sentral aktør for forvandling av samfunnet.

Informantene gir på mange måter en mer virkelighetsnær presentasjon av kirkenes rolle i fattigdomsbekjempelsen enn det Myers gjør. Jeg opplever at informantene er vesentlig mer nyanserte i sin presentasjon av kirker som aktører i fattigdomsbekjempelsen. Til tross for at de gir mange eksempler på at kirken, med sitt trosgrunnlag, besitter fortrinn i kampen mot fattigdom, er de tydeligere enn Myers på at kirken ikke alltid fungerer slik man skulle ha ønsket.

8. Konklusjon

Til grunn for denne oppgaven, la jeg spørsmålet ”Hvilken rolle kan evangeliet om Jesus Kristus spille i kampen mot fattigdom?” Slik jeg tolker informantenes svar, kan evangeliets rolle i kampen mot fattigdom sees på tre ulike måter. Evangeliet kan bidra til at mennesker konkret kommer ut av fattigdom. Evangeliet kan også bidra til at mennesker får et verre liv, og i noen tilfeller blir fattige. Det å være en kristen aktør, kan også være positivt, fordi man lettere forstår andre som har en tro og har forståelse for at menneskers religion påvirker deres valg og prioriteringer. Til sist kan evangeliet spille en rolle som kilde til håp og mening i menneskers liv, selv om det ikke nødvendigvis innebærer at de kommer ut av fattigdom.

8.1. Å ta i mot evangeliet, kan bidra til å komme ut av fattigdom

Bjørn Bjørnø (PYM) og Jakob Vea (NMS) hevder at man i noen tilfeller kan se en trend i at det å ta i mot evangeliet fører til en økonomisk fremgang i livet for øvrig. I tillegg bekrefter alle informantene at mennesker kan bli forvandlet og i visse tilfeller også komme ut av fattigdom som en følge av å ha tatt i mot evangeliet. Denne forvandlingen kan medføre en ny identitet, et nytt håp, eller en ny motivasjon i menneskers liv. I tillegg kan den få en ny etikk og en ny livsstil som konsekvens. Dette kan igjen bidra til at mennesker blir satt fri fra rus-avhengighet, eller at de slutter å slå familiemedlemmer. I noen tilfeller kan også hele lokalsamfunn bli forvandlet. Dette gjelder særlig i samfunn som har vært preget av åndefrykt. I de tilfellene hvor individet eller familien selv bidrar til sin egen fattigdom, er det større sannsynlighet for at det å ta i mot evangeliet om Jesus Kristus, vil få en positiv effekt i kampen mot fattigdom, enn i de tilfellene hvor fattigdommen skyldes urettferdige samfunnsstrukturer eller fysiske omstendigheter.

Jeg synes å se en tydelig tendens hos informantene til at evangeliet om Jesus Kristus kan spille en positiv rolle i kampen mot fattigdom. I disse tilfellene fungerer evangeliet som en av flere faktorer som må på plass for å bekjempe fattigdom. I noen tilfeller kan det å ta i mot evangeliet i seg selv bidra til at mennesker kommer ut av fattigdom, for eksempel ved at man får en ny motivasjon til å ta grep i eget liv, eller at man får en ny etikk som gjør at man bryter med skadelig kulturell eller religiøs praksis. I de fleste tilfeller må likevel det å ta i mot

evangeliet kombineres med strukturelle endringer i samfunnet for øvrig for å få noen effekt på fattigdommen.

8.2. Å ta i mot evangeliet, kan føre til et verre liv

I samfunn hvor kristendommen ikke er vel ansett, kan det å ta i mot evangeliet derimot medføre en verre situasjon i menneskers liv, og i disse tilfellene føre til mer fattigdom. I mange samfunn gir mennesker avkall på familie, hjem, jobb, helse og i noen tilfeller livet for sin tro. Å bli sosialt ekskludert kan også føre til en forverret økonomisk situasjon. Ved å bli forfulgt for sin tro, risikerer man helse og i mange tilfeller også livet. Disse eksemplene viser at evangeliet også kan spille en negativ rolle i kampen mot fattigdom. Samtidig blir det her tydelig at det å komme ut av fattigdom, i disse tilfellene anses som underordnet, i forhold til å holde fast på sin tro.

8.3. Å være en kristen aktør, bidrar til å forstå andre menneskers tro

Informantene var også tydelige på at det å være en kristen aktør i kampen mot fattigdom, bidro til at man lettere kunne forstå andre som hadde en annen tro. I følge informantene bidrar troen også til et lettere samarbeid med annerledes troende, fordi man deler opplevelsen av å operere i et religiøst univers. Her har de religiøse aktørene en felles forståelse som de sekulære ikke deler. Kirken som trosbasert aktør i kampen mot fattigdom, har derfor et fortrinn fremfor sekulære aktører som ikke forholder seg i like stor grad til menneskers religion. Fordi de kristne aktørene selv bygger på et trosgrunnlag, har de en større forståelse for hvordan religion spiller inn på menneskers valg og prioriteringer.

8.4. Evangeliet kan være en kilde til håp og mening, selv om man ikke kommer ut av fattigdom

Informantene peker først og fremst på samfunnsstrukturer og ytre forhold for å beskrive fattigdommen og forklare dens årsaker. Den fattiges eget bidrag til sin egen fattigdom, er i følge informantene liten. De avkrefter dermed Bryant Myers påstand om at fattigdommens mest grunnleggende trekk er en forvrengt identitet og et forvrengt kall. I tillegg til at man får

et gjenopprettet forhold til Gud, får evangeliet først og fremst konsekvenser for enkeltmenneskets syn på seg selv og i forholdet til familien. Siden informantene hovedsakelig knytter fattigdommen til sosiale og fysiske omstendigheter, er det kun i visse tilfeller at evangeliet alene fører til at mennesker kommer ut fattigdom.

Informantene er derfor tydelige på at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom. Flere av dem ga eksplisitt uttrykk for at man må unngå såkalt herlighetsforkynnelse som gir de fattige løfter om et bedre liv som en følge av å ta i mot evangeliet. For å illustrere den manglende sammenhengen mellom det å bli kristen og det å komme ut av fattigdom, henvises det blant annet til kirker som har levd i fattigdom helt siden de ble plantet av misjonærer for 100 år siden. Det henvises også til rike samfunn hvor kristendommen ikke har noen sentral posisjon.

I tillegg henviser flere av informantene til hvordan mange kirker og kristne ledere i mange tilfeller svikter i å leve etter de prinsippene som Jesus Kristus lanserte for sine etterfølgere. Disse eksemplene viser at kristne også kan medvirke til fattigdom, ikke bare være et offer for den.

Innledningsvis nevnte jeg at de fleste av verdens fattige lever i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Det er et tankekors at evangeliet får stadig flere tilhengere på disse materielt fattige kontinentene, mens det går tilbake i det materielt rike Europa.²²³ Jeg mener at det vitner om at evangeliet kan være en kilde til håp og mening selv om man lever i fattigdom. Bjørn Bjørnø (PYM) nevnte at evangeliet kan føre til at mennesker får en forbedret livskvalitet og en ny mening med tilværelsen, selv om de ikke kommer ut av fattigdom. Tone Lindheim (MA) var opptatt av ikke å ta fra fattige mennesker deres opplevelse av Guds velsignelse i deres liv. Disse eksemplene kan fungere som et signal om at problemstillingen min har et for snevert fokus på at mennesker skal komme *ut* av fattigdom. Av de eksemplene informantene ga, kan det synes som om evangeliet kan være en viktig kilde til håp og mening, selv i de tilfellene hvor man ikke kommer ut av fattigdom.

²²³ "Table C. Status of global mission, presence and activities, AD 1800-2025", i *International Bulletin of Missionary Research*, Vol. 32, No.1, vedlegg til forelesningsnotat av Tormod Engelsviken, TK 221 Misjon, diakoni og bistand.

8.5. Forslag til videre forskning

I forlengelsen av de avsluttende tankene jeg her har gjort meg, tenker jeg at jeg gjerne kunne ha fortsatt denne diskusjonen, men med et litt videre fokus enn det jeg har valgt for denne oppgaven. Jeg skulle gjerne ha undersøkt hvilken rolle evangeliet kan spille som kilde til håp, mening og trøst for mennesker som lever i fattigdom. I tiden før Gud skal bringe sitt rike helt og fullt, er kanskje dette perspektivet like relevant som hvorvidt evangeliet bidrar til at mennesker kommer ut av fattigdom eller ikke.

Av praktiske grunner valgte jeg bort å foreta et feltarbeid i et land i sør som en del av denne masteravhandlingen. I forlengelsen av denne oppgaven, kunne jeg gjerne tenke meg å gjøre nettopp dette. Kirkene i sør lever tett på de fattiges virkelighet. Det ville derfor vært veldig interessant å høre hva organisasjonenes partnerkirker tenker om evangeliets rolle i kampen mot fattigdom.

I innledningen nevnte jeg at problemstillingen min også berører spørsmålet hvorvidt man bør legge til rette for at evangeliet kan spille en rolle i kampen mot fattigdom. I forlengelsen av min egen problemstilling, synes jeg det ville vært interessant å gå videre på diskusjonen om hvorvidt forkynnelsen av evangeliet bør være integrert i det fattigdomsbekjempende arbeidet.

Et annet tema som kunne blitt studert videre, er misjonsorganisasjonenes forhold til Bistandsnemnda og Norad. Siden den økonomiske støtten fra Norad utgjør store deler av misjonsorganisasjonenes bistandsbudsjetter, er det nærliggende å spørre hvorvidt misjonsorganisasjonenes handlefrihet blir begrenset av statens føringer. Det kunne blant annet vært interessant å undersøke hvorvidt misjonsorganisasjonenes syn på evangelisering, diakoni og bistand har blitt påvirket av Bistandsnemnda/Norads retningslinjer.

Litteraturliste

Bibelen. Oslo. Det Norske Bibelselskap. 1978.

Bistandsnemnda: "Retningslinjer for å skille statlig subsidiert utviklingssamarbeid fra annen misjons og kirkeligvirksomhet" i *Støtteformer og kriterier*. (2008).

<http://www.bistandsnemnda.no/newsread/readimage.aspx?WCI=GetByID&IMAGEID=6&DOCID=10256>, oppsøkt 10.05.10

Bistandsnemnda: *Bistandsnemndas overordnede strategi for perioden 2007-2011*, (2008),

<http://www.bistandsnemnda.no/newsread/readimage.aspx?WCI=GetByID&IMAGEID=1&DOCID=10256>, oppsøkt 11.05.10

Bistandsnemnda: *Vedtekter* (2007), hentet fra:

<http://www.bistandsnemnda.no/newsread/ReadImage.aspx?DOCID=107&QUALITY=10>, oppsøkt 11.05.10

<http://www.bistandsnemnda.no/newsread/news.asp?n=5007>, oppsøkt 11.05.10

Chambers, Robert: *Rural Development. Putting the Last First*. London. Longman Scientific & Technical". 1983.

Det Norske Misjonsselskap: <http://www.nms.no/om-nms/category110.html>, oppsøkt 11.05.10

Den norske kirke: *Plan for diakoni i Den norske kirke*. (2007),

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18778>, oppsøkt 04.05.10

De norske pinsemenigheters ytre misjon: Organisasjonsdokumentet: Statutter, retningslinjer og vedtekter for alle PYMs organer og virksomheter (2008),

<http://www.pym.no/pym/vedlegg/55PYMs%20organisasjonsdokument%202008.pdf>, oppsøkt 11.05.10

PYM: <http://www.pym.no/sider/tekst.asp?side=738>, oppsøkt 15.05.10

Edland, Sindre Olav: *Religionens rolle i bistand: En kvalitativ studie av et utvalg bistandsarbeidere fra Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp*. Master i kristendomskunnskap. Det teologiske menighetsfakultetet. Vår 2007.

Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo. Ad Notam Gyldendal. 1997.

Lemvik, Jørn; Jerpstad, Arnt; Wegge, Bjørn A.; Steel, Heidi Westborg; Råmunddal, Jarle; Mydske, Stein; Bjørnø, Bjørn: *Religion er viktig for utvikling*, <http://www.bistandsnemnda.no/newsread/ReadImage.aspx?DOCID=165&QUALITY=10>, oppsøkt 15.05.10

Misjonsalliansen: http://www.misjonsalliansen.no/pages/ma_side.aspx?nr=608, http://www.misjonsalliansen.no/pages/ma_side.aspx?nr=477, oppsøkt 11.05.10

Myers, Bryant: *Walking with the poor. Principles and Practices of Transformational Development*. New York. Orbis Books. 1999.

Norsk Luthersk Misjonssamband: <http://www.nlm.no/index.php?pid=1009>, oppsøkt 11.05.10
Silverman, David: *Interpreting qualitative data*. London. SAGE Publications. 2006.

Stordrange, Åshild: "Faglig essay DIA 504." Kirke og samfunn. Det teologiske menighetsfakultetet. Vår 2009.

Stordrange, Åshild: "Faglig essay MET 509." Det teologiske menighetsfakultetet. Vår 2009.

"Table C. Status of global mission, presence and activities, AD 1800-2025", i *International Bulletin of Missionary Research*, Vol. 32, No.1, vedlegg til forelesningsnotat av Tormod Engelsviken.

Vålandsmyr, Åse Linn: *Forkynn evangeliet, om nødvendig med ord? Hvilken rolle bør den verbale evangelieforkynnelsen spille i Kirkens internasjonale diakonale oppdrag til mennesker som lever i fattigdom?* Master i diakoni. Det teologiske menighetsfakultetet. Vår 2007.

United Nations: "The Millenium Development Goals Report 2009", (New York, 2009), http://unstats.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2009/MDG_Report_2009_En.pdf, oppsøkt 12.05.10

Utenriksdepartementet: Vedlegg 1: "Hva er fattigdom og hvem er de fattige?" i "Kamp mot fattigdom! Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015": http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/rapporter_planer/planer/2002/kamp-mot-fattigdom/10.html?id=448590, oppsøkt 12.05.10

Det empiriske materialet er hentet fra følgende intervjuer:

Aano, Kjetil (NMS) 20.12.09

Bjørnø, Bjørn (PYM) 26.11.09

Jerpstad, Arnt (Misjonsalliansen) 24.11.09

Lemvik, Jørn (Bistandsnemnda), 19.11.09

Lindheim, Tone (Misjonsalliansen), 30.11.09

PYM 2 07.01.10

Tulluan, Ola (NLM), 11.12.09

Vannes, Elin (NLM), 17.11.09

Vea, Jakob (NMS) 06.01.10